

Gazdaságpolitika

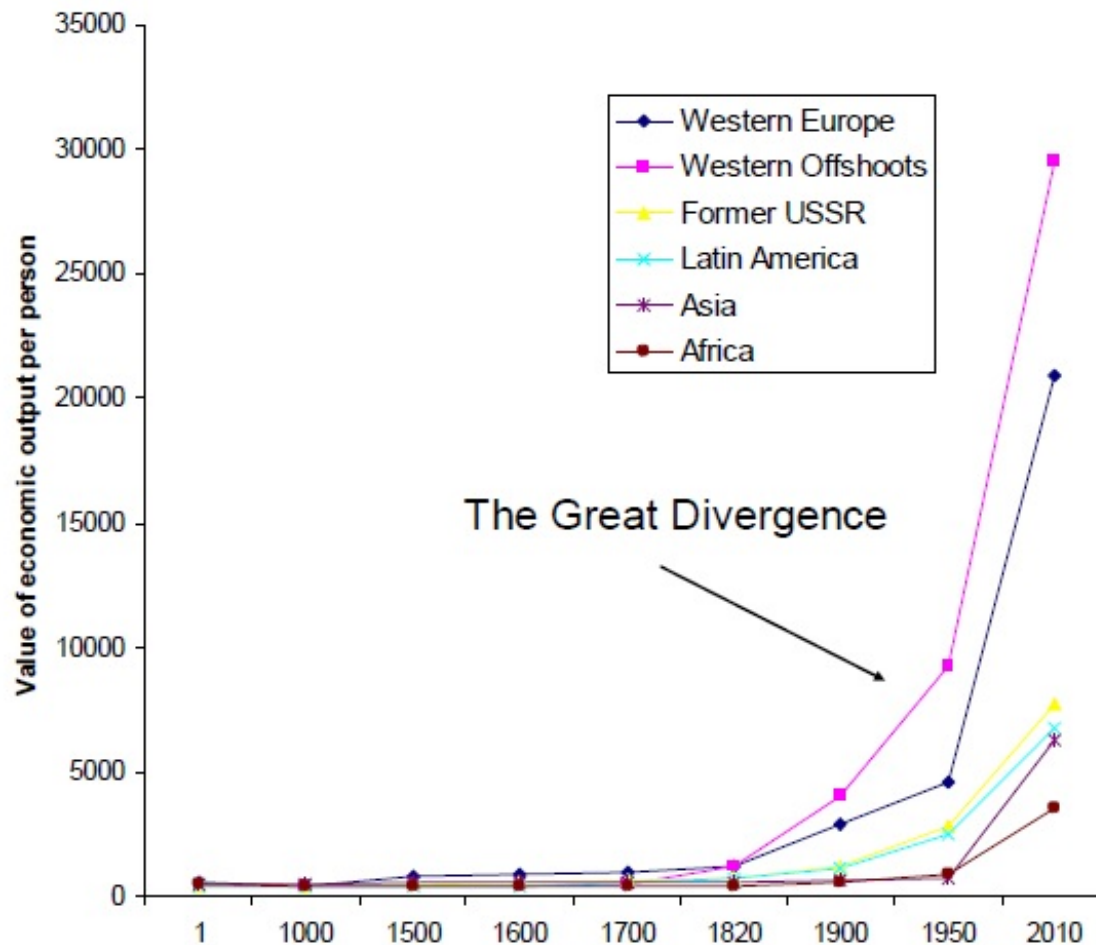
Mi az, és miért érdekel bennünket?

Félév beosztása

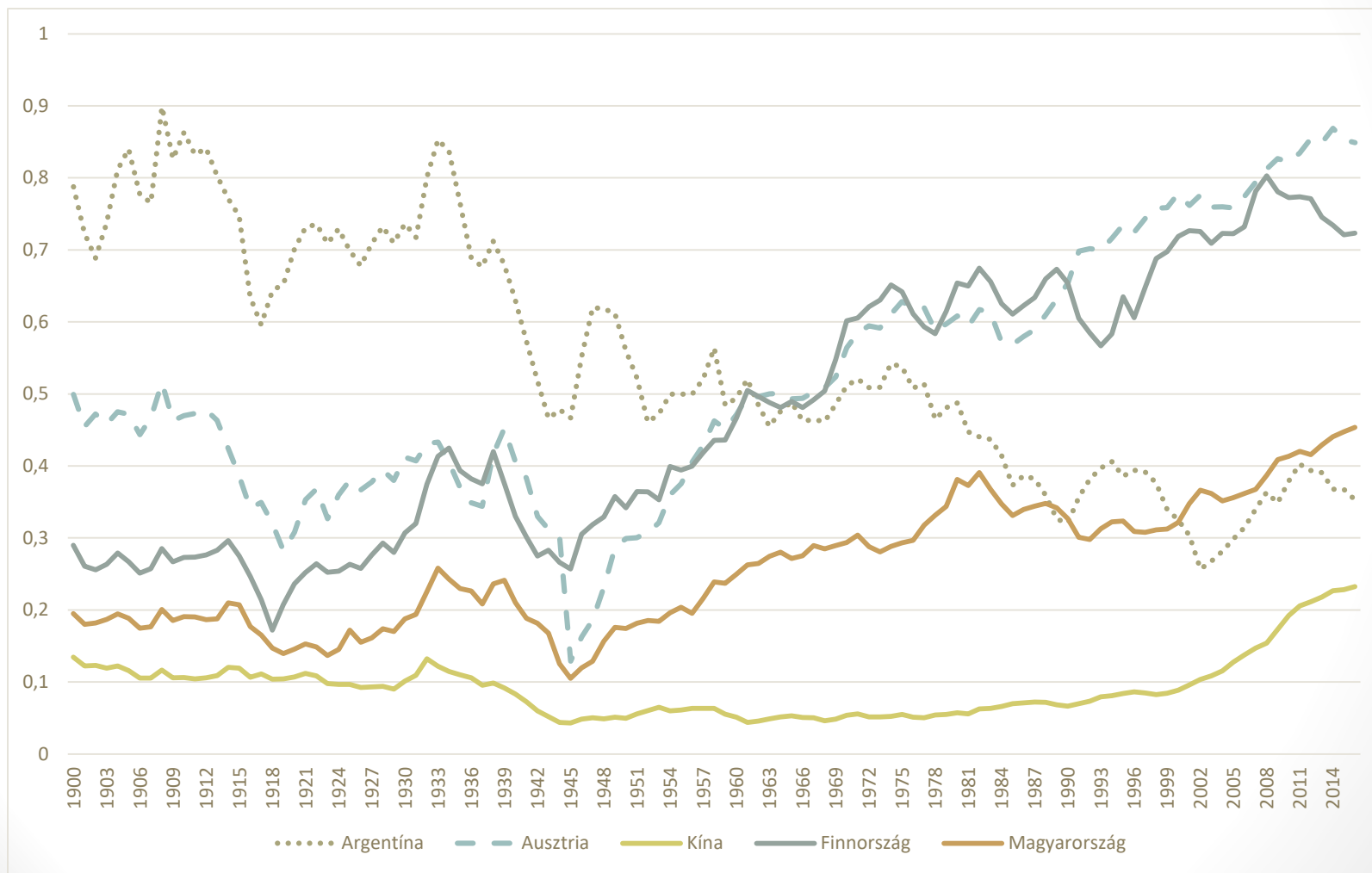
Időpont	Feladat
2018/03/19 23:59	Beadvány az aláírásért - Ha már megvan az aláírás – ez nem kell!
2018/03/26	1. ZH (nem kötelező)
2018/05/14 23:59	Aláírás pótlás
Utolsó hét	2. ZH (nem kötelező)

Tematika, előadásvázlatok, minta ZH letölthető:
<http://gtk.uni-miskolc.hu/gei/gpol>

Az egy főre eső kibocsátás alakulása

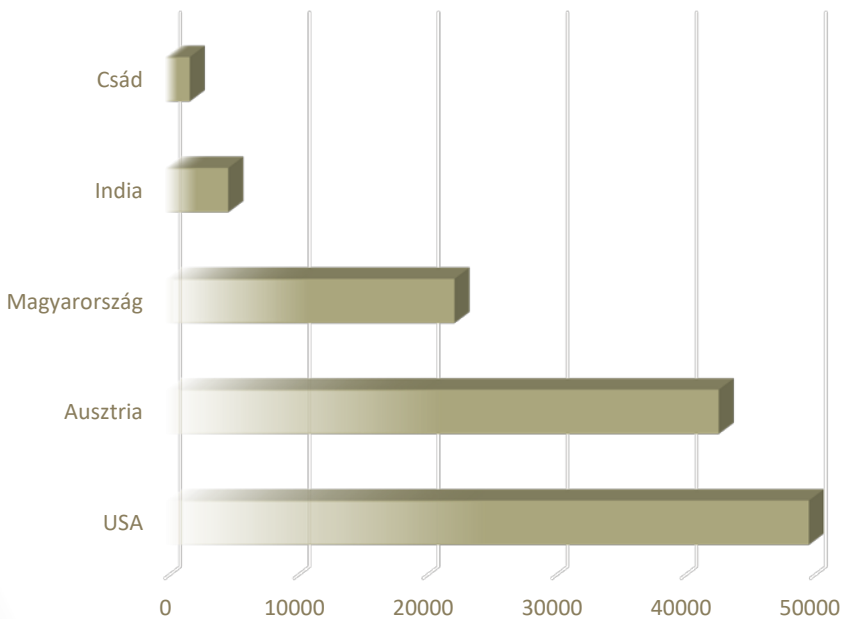

1900-2016 (USA=100%)

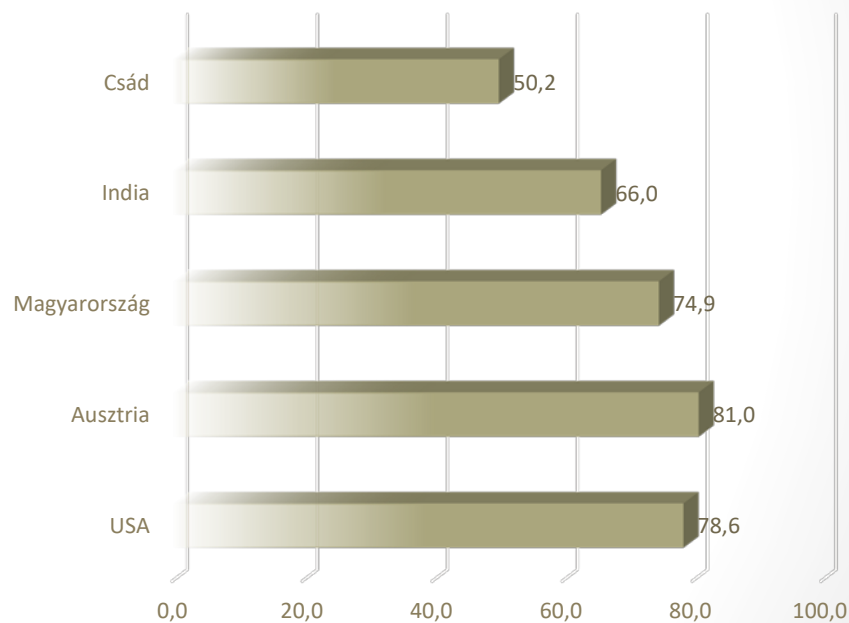

Teljesítmény és jólét

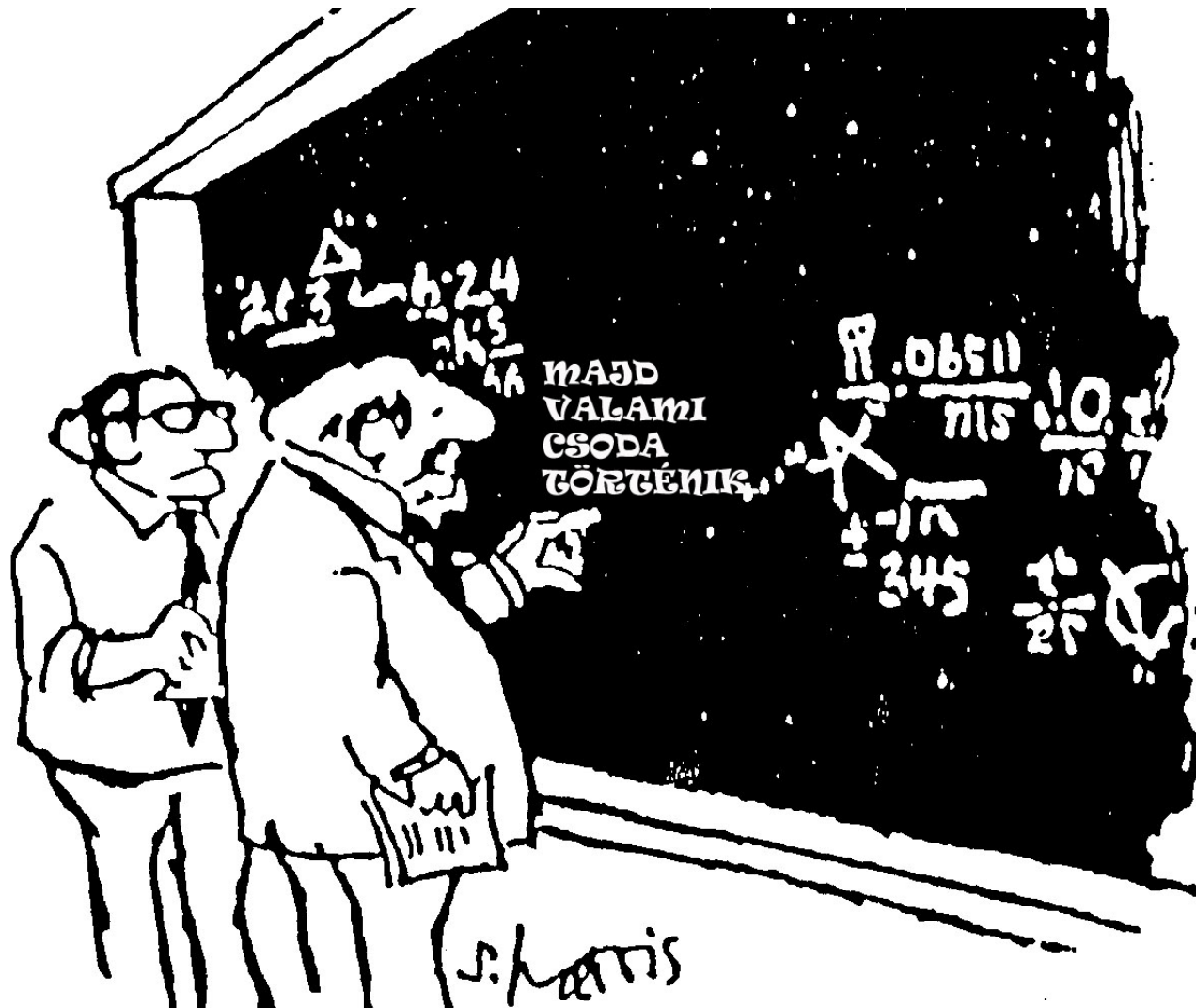
GDP/FŐ

VÁRHATÓ ÉLETTARTAM

Itt, a kettes pontban, talán lehetnél egy kicsit konkrétabb..

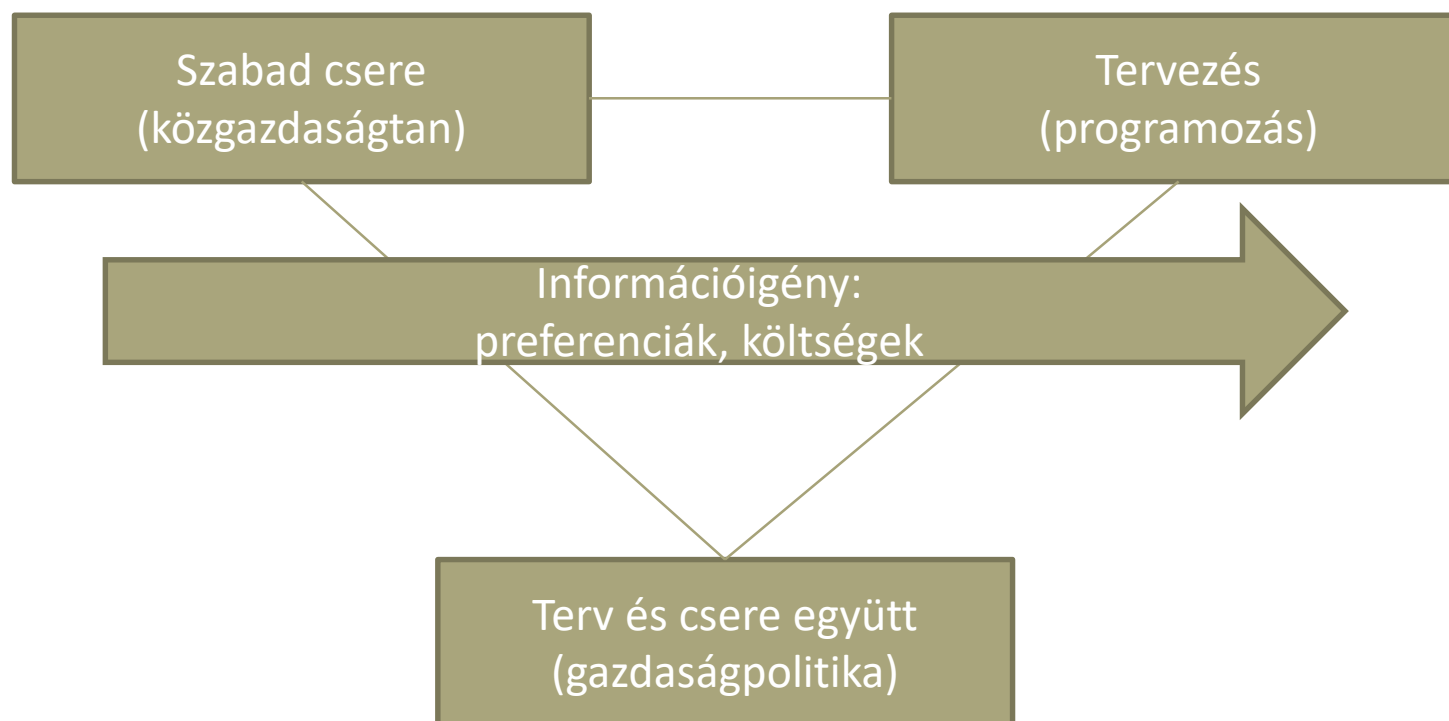

Gazdaság alapkérdései:

Kinek? Mit? Hogyan

Lehetséges megoldás

Milyen az igazságos-kívánatos elosztás?

- Hatékony: nincs pazarlás
- Méltányos: az elosztást mindenki/a többség korrektnek tartja
- (Eljárás korrektsége: elosztás módja elfogadott – pl. tücsök és a hangya)

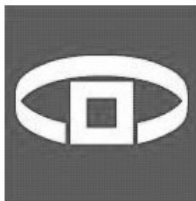
Definíciós kérdések

- A gazdaság és a politika egyfajta szimbiózisa, az állam nézeteit, elhatározásait, rendszeres döntéseit, cselekedeteit jelenti, amelyeket az állam társadalmi-politikai **céljainak megvalósítása érdekében a javak elosztásának befolyásolására alkalmaz**
- Gazdaság kontra politika

Gazdaság (piac)	Politika (terv)
Egyéni döntéshozatal, egyéni felelősség	Testületi döntéshozatal – koalíciók
Definiált célok, pontosan ellenőrizhetők	Homályos (mérhető?) célok, számonkérhetőség
Közvetlen ösztönzés	Közvetett ösztönzés

- Makrogazdasági politika (célok és eszközök a piac befolyásolására) \leftrightarrow Társadalompolitika (célok és eszközök a társadalom befolyásolására)
- A gazdaságpolitika **minimum feltételei**
 1. Dinamikus jövőképre alapozott stratégia
 2. A kiválasztott eszközrendszer igazodik a stratégiához
 3. Az alkalmazott eszközök transzparenssek és kalkulálhatók
 4. Viszonylagos függetlenség a politikai nyomásgyakorló csoportoktól
 5. Elszakadás a napi politika kívánalmaitól

A gazdaságpolitika szereplői

A gazdaságpolitikai erőterek

- Elméleti-közgazdasági környezet
- Intézményi meghatározottság – hagyományok
- Nemzetközi környezet
- Politikai meghatározottság

1. Közgazdaságtan és gazdaságpolitika

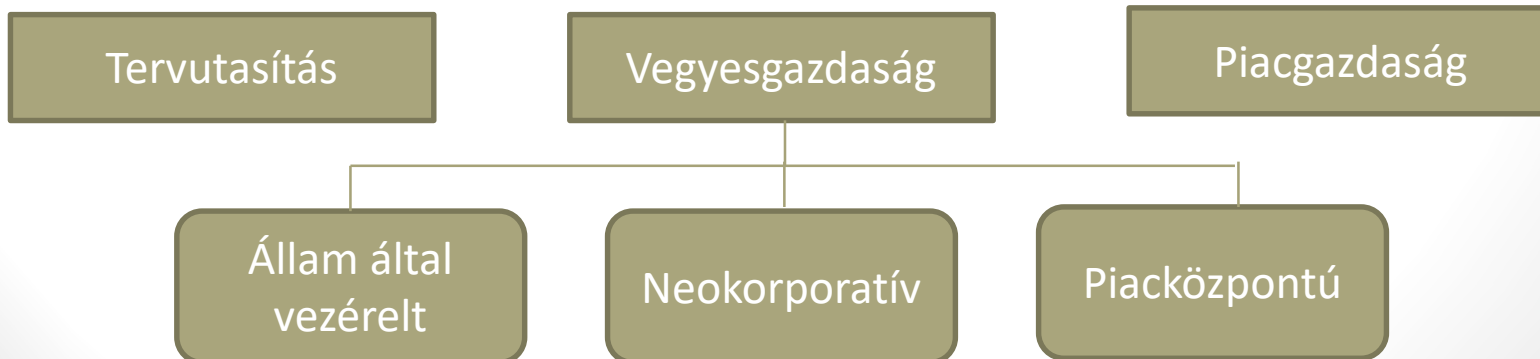
- Elmélet és gyakorlat
- Rivális elméletek és iskolák
 - Neoklasszikus kontra keynesi elmélet
 - Monetaristák
 - Új-klasszikus és új-keynesi elméletek
- Rivális gazdaságpolitikák
 - Állam gazdasági szerepvállalása: állami szabályozás, adók, állami tulajdon, állami projektek, protekcionizmus
- Youtubozni jó:
 - A főáramú (elméleti) közgazdaságtan erénye és gyengesége: <https://youtu.be/N9qY768QUSk>
 - Gyakorlati (empirikus) közgazdaságtan: <https://youtu.be/01p-I5miAUQ>
 - Közgazdasági iskolák (angol): <https://youtu.be/tZvjh1dxz08>

2. Intézményi meghatározottság

- Intézmény: meghatározott viselkedésre ösztönző formális és informális szabályok, és a betartásuk biztosítékai
- Korai és késői iparosítás

Autonóm gazdaság modell	Félállami/félpiaci modell
Decentralizált állam	Centralizált állam
Szakértő kormányzás	Politikai állam
Magántulajdon dominanciája	Tulajdonos állam – államkapitalizmus
Független civil társadalom	Függő civil szféra

- Vegyesgazdaságok típusai

Vegyesgazdaságok továbbgondolva

		Kormányzati kiadások (Kiadás/GDP)	
		Alacsony (15-40%)	Magas (40-60%)
Állami befolyás	Csekély	Svájc Új-Zéland Ausztrália	Belgium Luxemburg Hollandia
	Jelentős	Szingapúr Dél-Korea Japán	Magyarország Svédország Ausztria

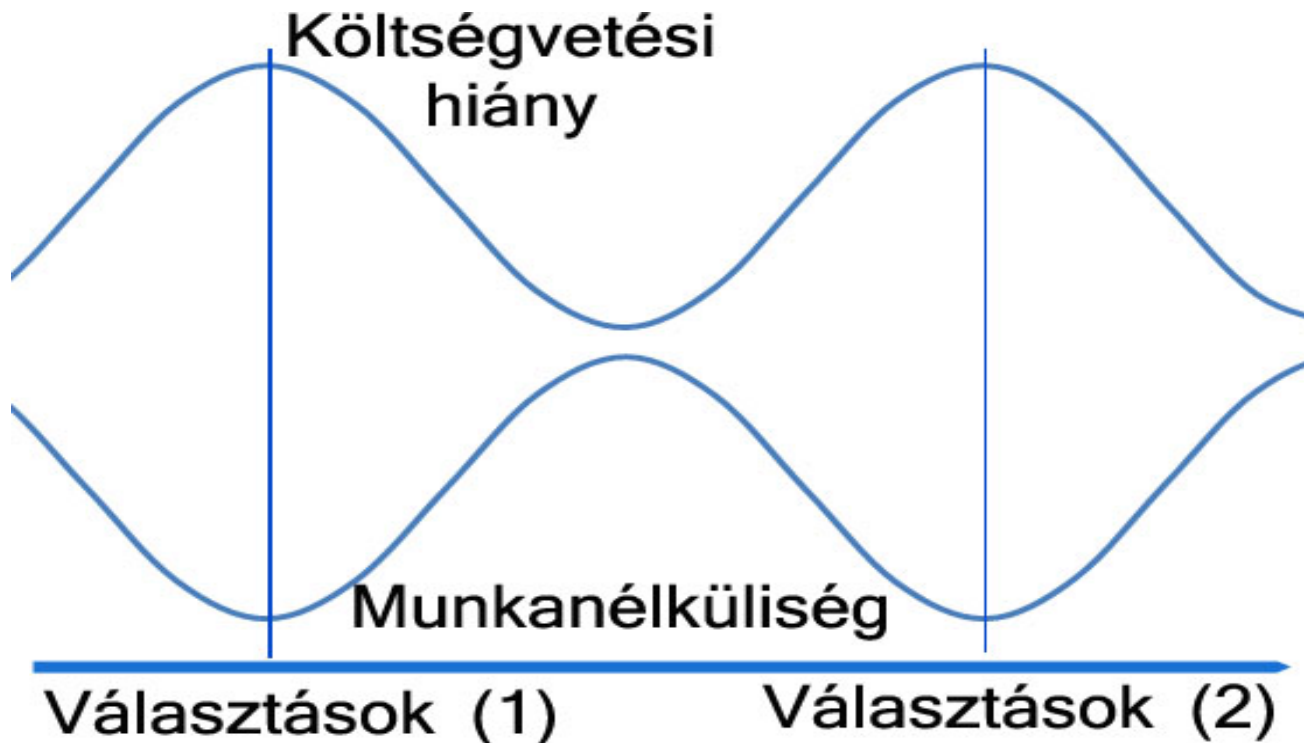
- Youtubozni jó
 - Egy vonzó gazdasági modell (Skandinávia):
<https://youtu.be/Nno2yGwaB3c>
 - Az állam feltételezett pozitív szerepe a fejlesztésben:
<https://youtu.be/GHKL-8pocCU>

3. Nemzetközi környezet

- Nemzetközi szervezetek és megállapodások
 - EU
 - GATT-WTO
 - IMF
 - „Washingtoni konszenzus” - 1989
- Szakmai fórumok
 - Befektetők
 - Hitelminősítők

4. Politikai meghatározottság

- Döntések során a cél: szavazatok maximalizálása
 - Rövid és hosszú távú érdekek ütközése
 - Politikailag inaktív problémáinak negligálása
- Politikai üzleti ciklusok: a választók emlékezete nagyon rövid

Sikeres gazdaságpolitika

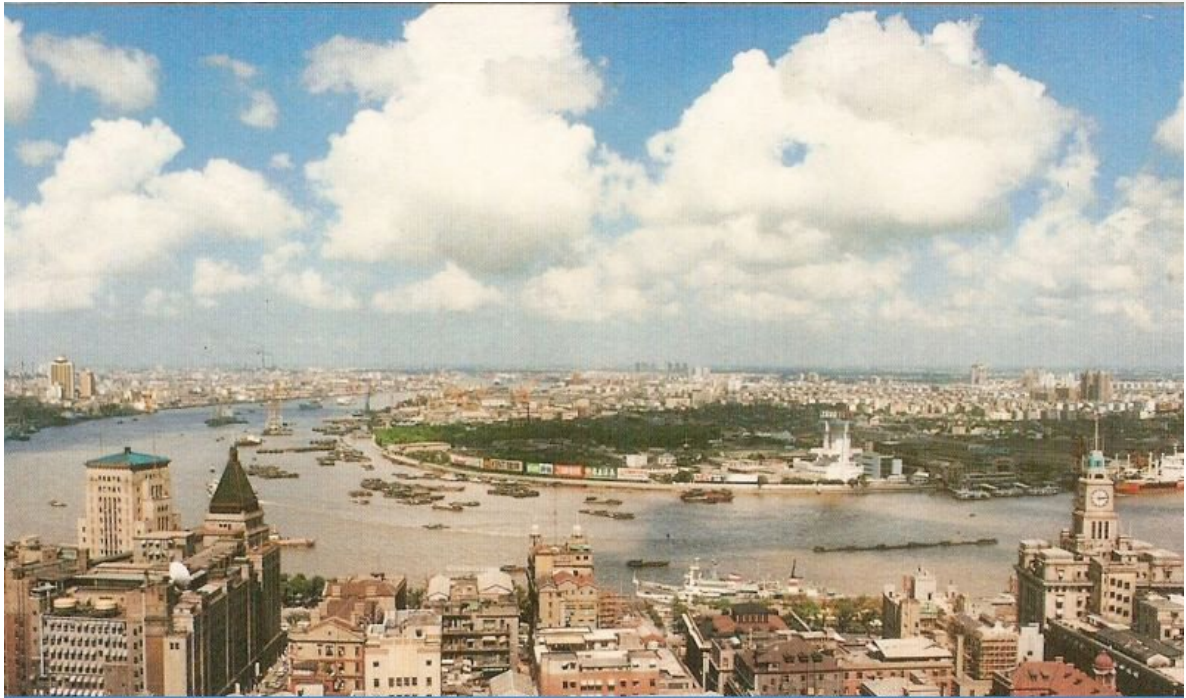
1. Meggyőző erő: a komplex gazdasági problémák érthető, de nem túlegyszerűsítő megfogalmazása
2. Hozzáértés: a megfogalmazott problémára releváns megoldások megtalálása
3. Vezetés: a döntések végrehajtásának képessége

Gazdaságpolitikai célok

„A közgazdaságtan első leckéje a szűkösség: Semmiből sincs annyink, amennyi teljesen kielégítené mindazokat, akik vágnak rá.

A politika első leckéje az, hogy figyelmen kívül hagyja a közgazdaságtan első leckéjét”

Thomas Sowell

Gazdaságpolitikai célok

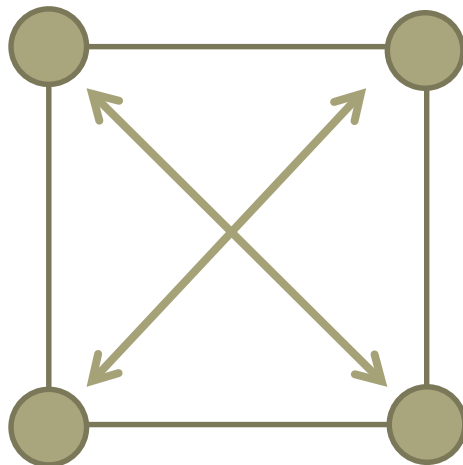
- Általános cél: jólét növelése
- Mérhetőség
- Makrogazdasági politika

Gazdaságpolitika

Növekedés/
Fejlődés

Foglalkoztatás

Külső-belső
egyensúly

Árstabilitás

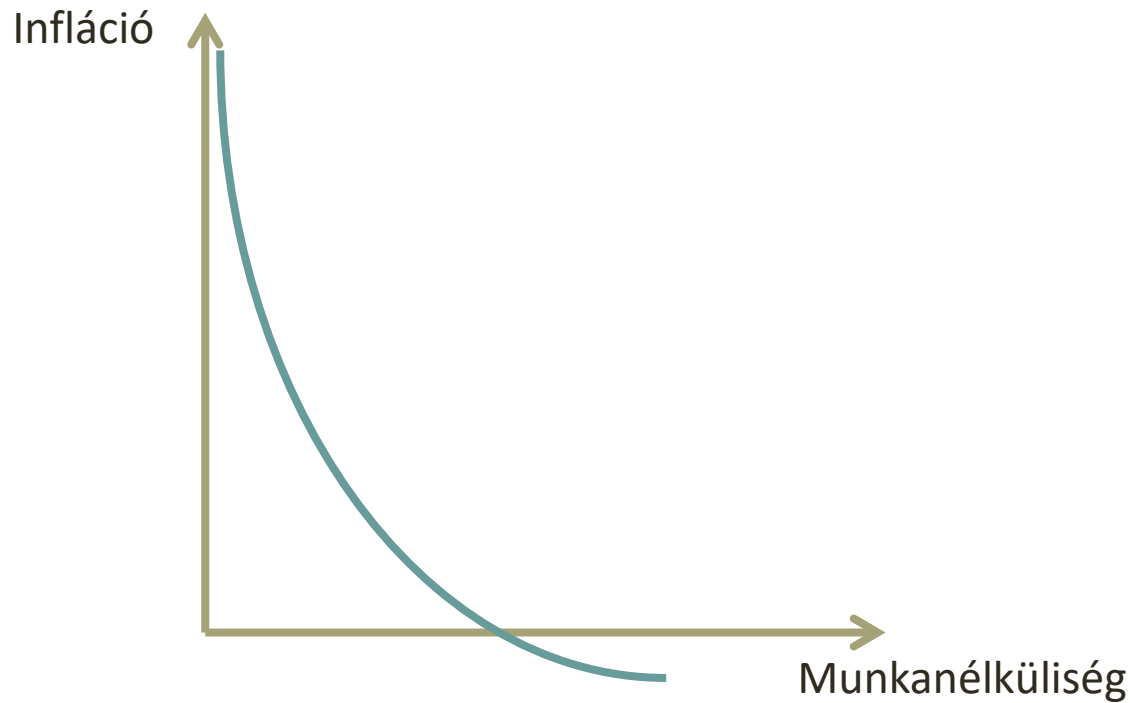
Méltányosság

Hatékonyság

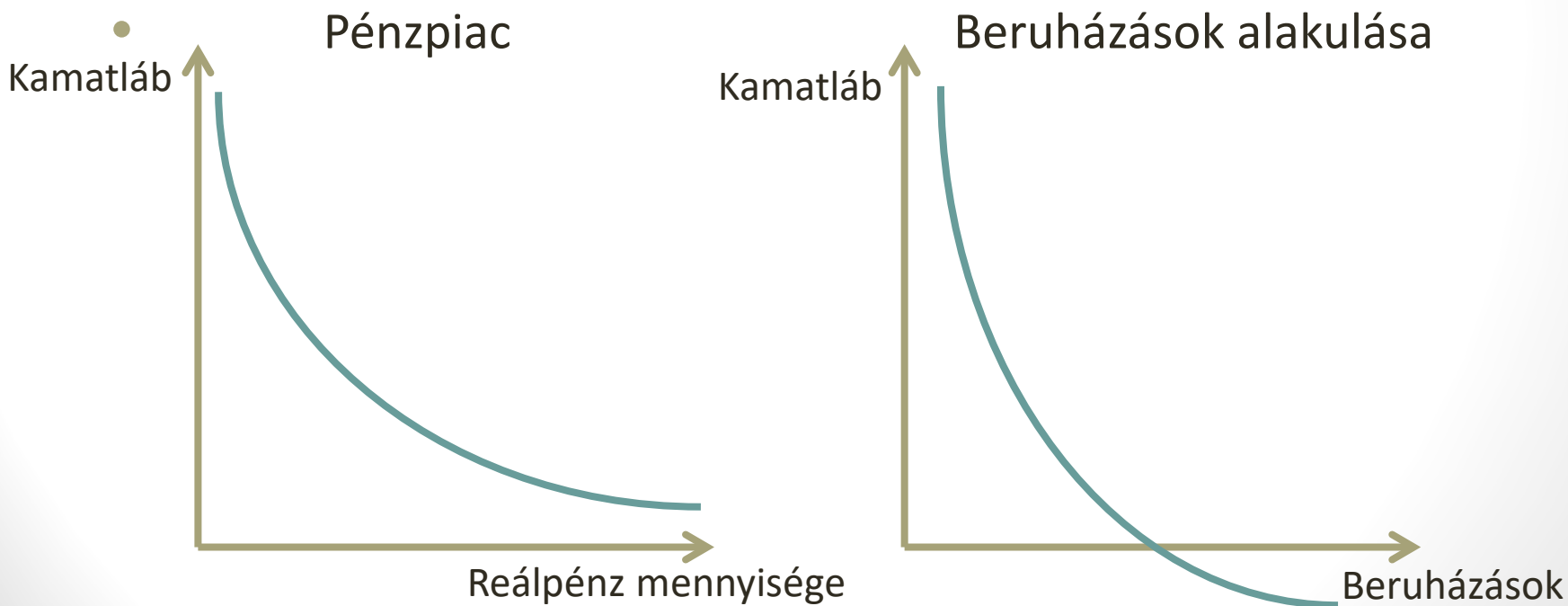
Foglalkoztatás és infláció

- Phillips-görbe
 - Eredeti változat 1861-1957
 - Erősen vitatott

Növekedés és infláció

- Újklasszikus elmélet: állandó pénzromlási ütem mellett érhető el a legmagasabb hosszú távú növekedési ütem
- Keynesi megállapítások
-
-

Növekedés/foglalkoztatás és egyensúly

- Költségvetési expanzió és a nemzeti jövedelem kapcsolata
 - $$Y = \frac{1}{1-MPC(1-t)} * (C_a + I + G) + \frac{MPC}{1-MPC(1-t)} (TR - T_a)$$
- Gazdasági növekedés és a külső egyensúly
 - $TB=EX-IM-MPM*Y$

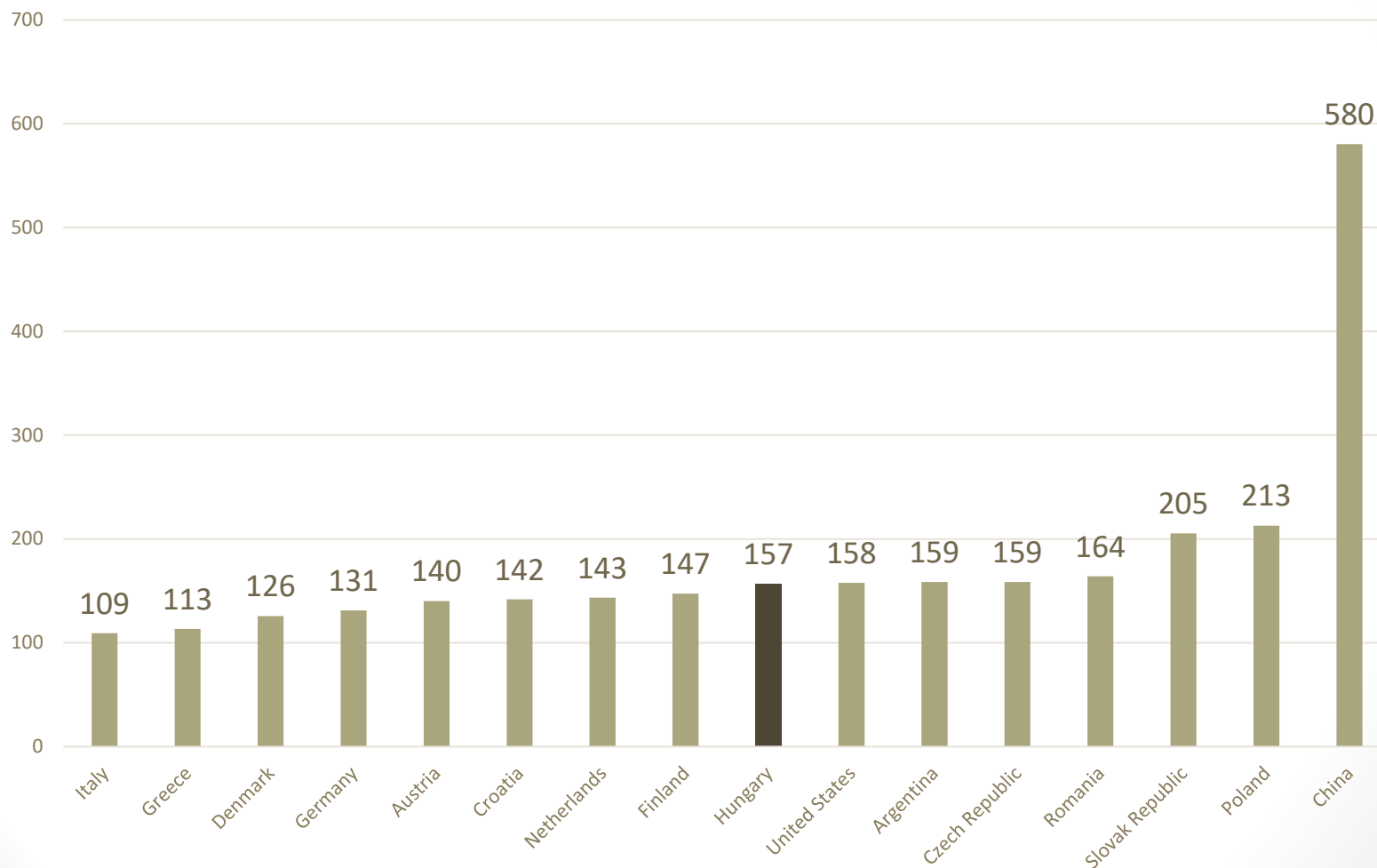
Növekedési típus	Egyensúlyórző növekedés	Egyensúlyromboló növekedés
Pillérek	Export Beruházások	Import Fogyasztás
Egyéb jellemző	Mérsékelt költségvetési hiány	Növekvő költségvetési hiány
Következmény	Foglalkoztatás bővülés Államadósság/GDP csökken Mérsékelt reálbér növekedés	Foglalkoztatás stagnál

1. Növekedés és fejlődés

- Növekedés mértéke: hosszú távú hangsúly
- Éves növekedés és időtáv

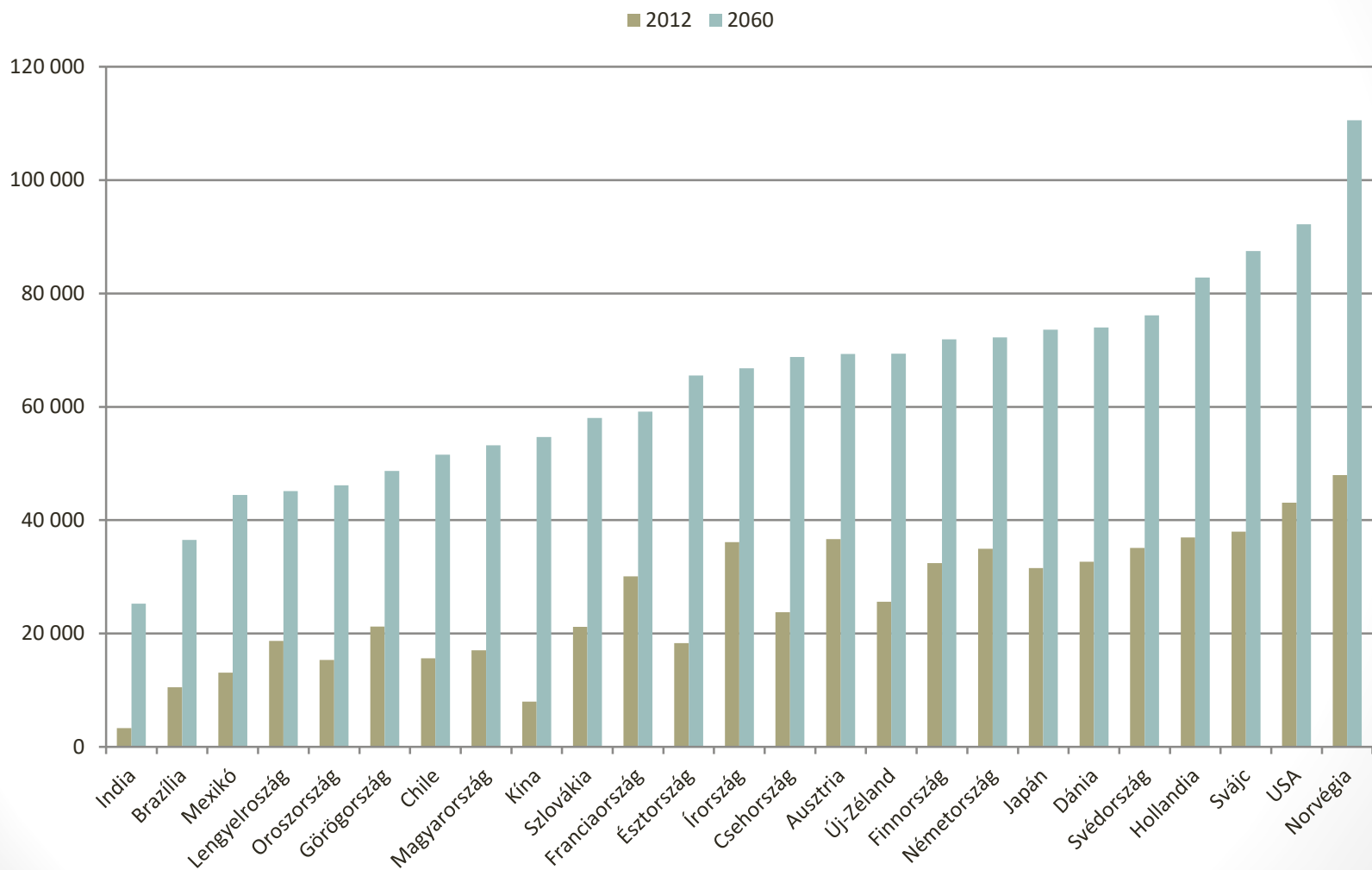
	1%	2%	3%	4%	5%	7%	9%
10 év	110	122	134	148	163	197	237
20 év	122	149	181	219	265	387	560
50 év	164	269	438	711	1 147	2 946	7 436
100 év	270	724	1 922	5 050	13 150	86 772	552 904

GDP növekedés 1997-2016

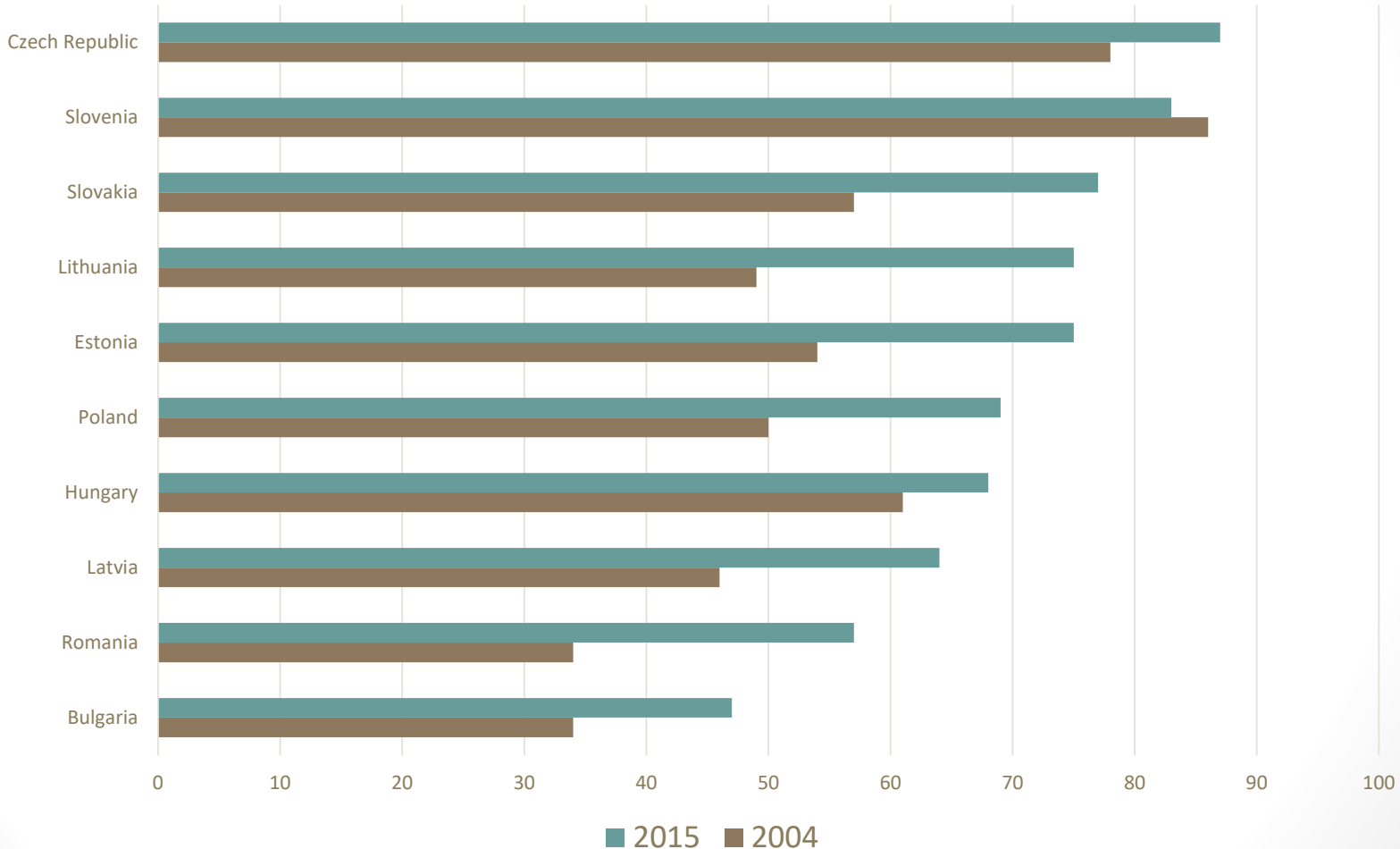

Forrás: Eurostat

Kilátások (OECD, 2060, \$/fő)

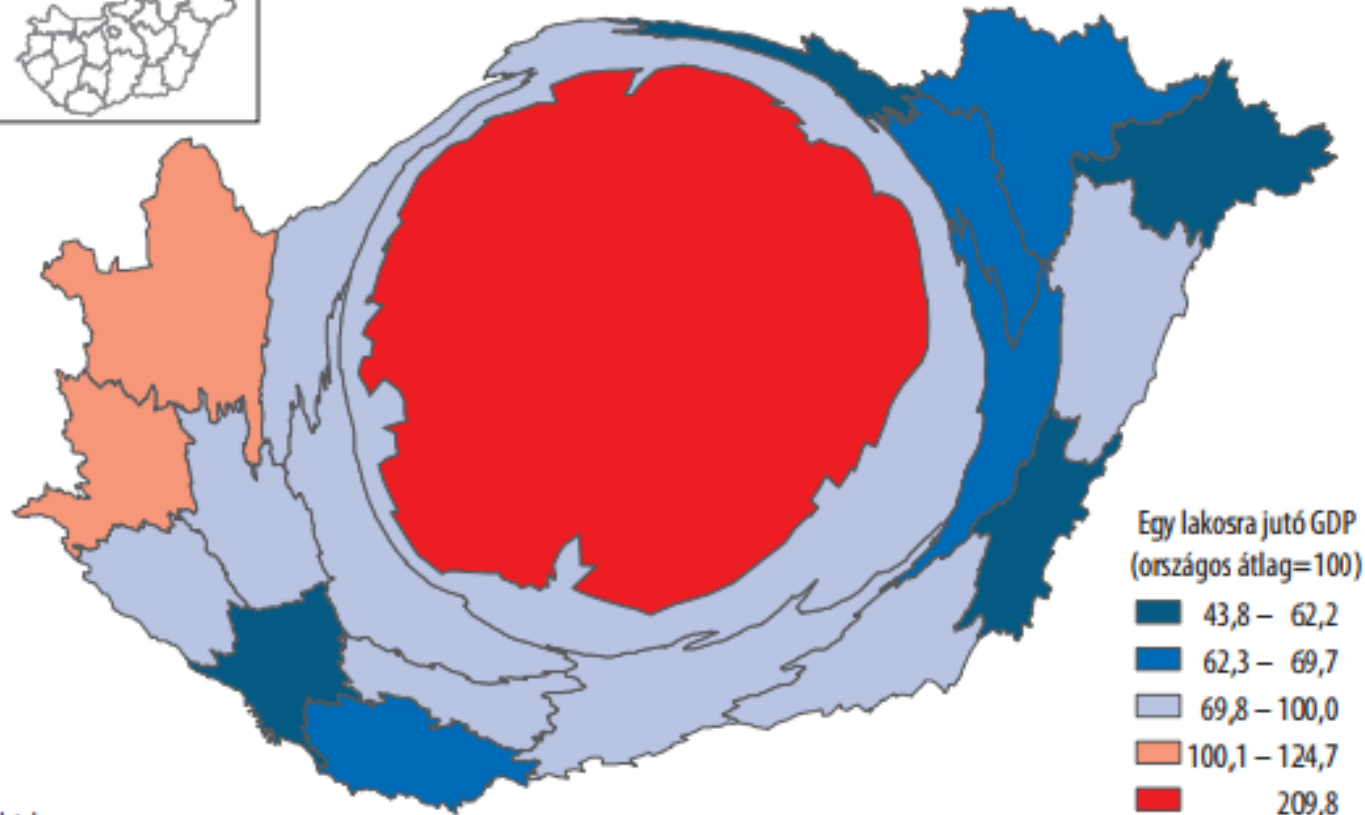
Pozíció az EU-ban (GDP/fő, PPP, EU-28=100)

Forrás: Eurostat

Területi különbségek (KSH)

2.45. Egy lakosra jutó GDP az országos százalékában, 2014* (A megyék területe a GDP abszolút értékével arányos)

* Előzetes adatok.

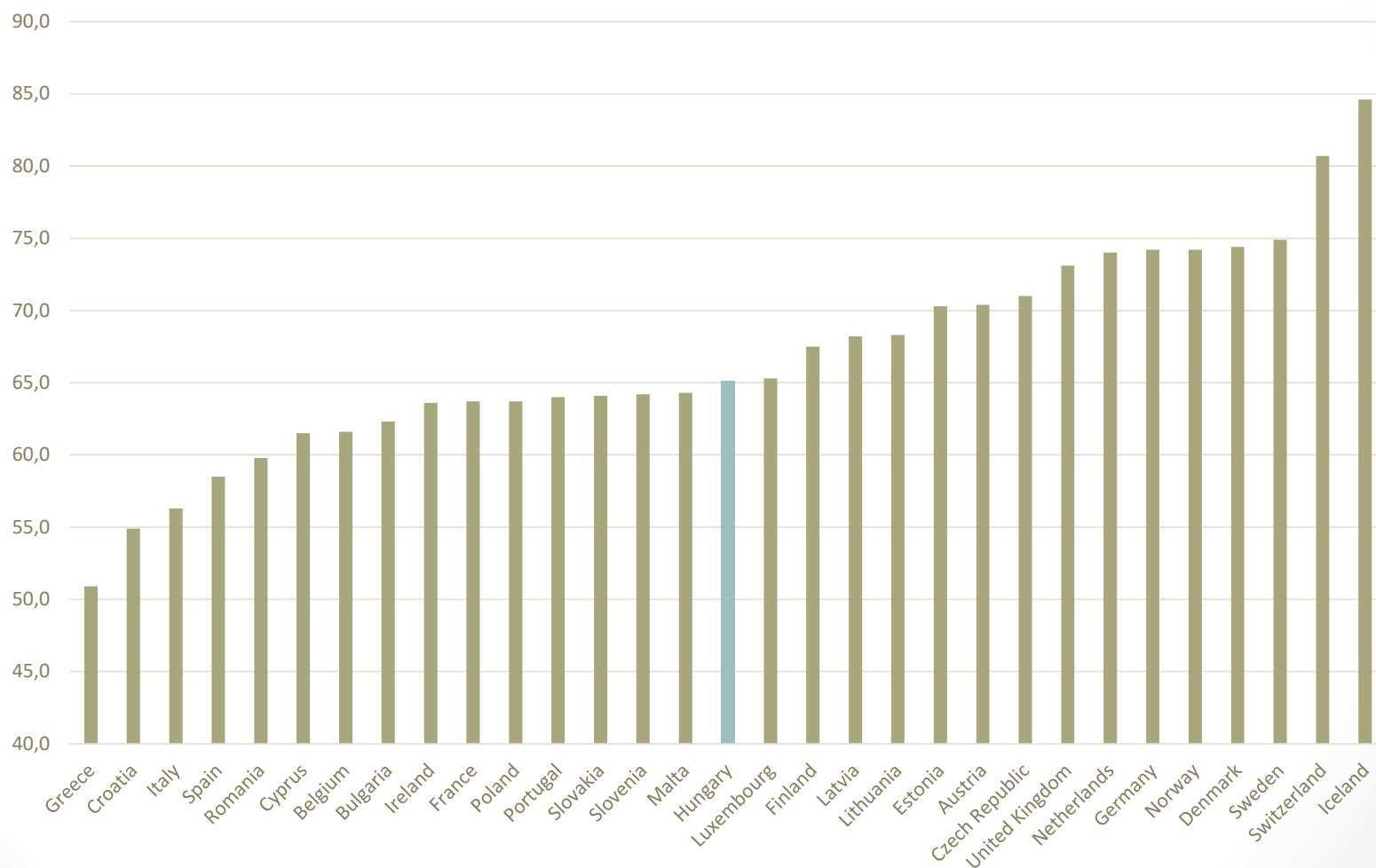
Növekedés vagy fejlődés

- Mennyiségi és minőségi változás
 - Áruk, szolgáltatások
 - Termelési tényezők – munkaerő
- Életminőség összetevői
 - Anyagi jólét
 - Életkörülmények
 - Biztonság
 - Oktatás
 - Egészségügy
 - Környezetvédelem
 - Boldogság

Miből lesz növekedés?

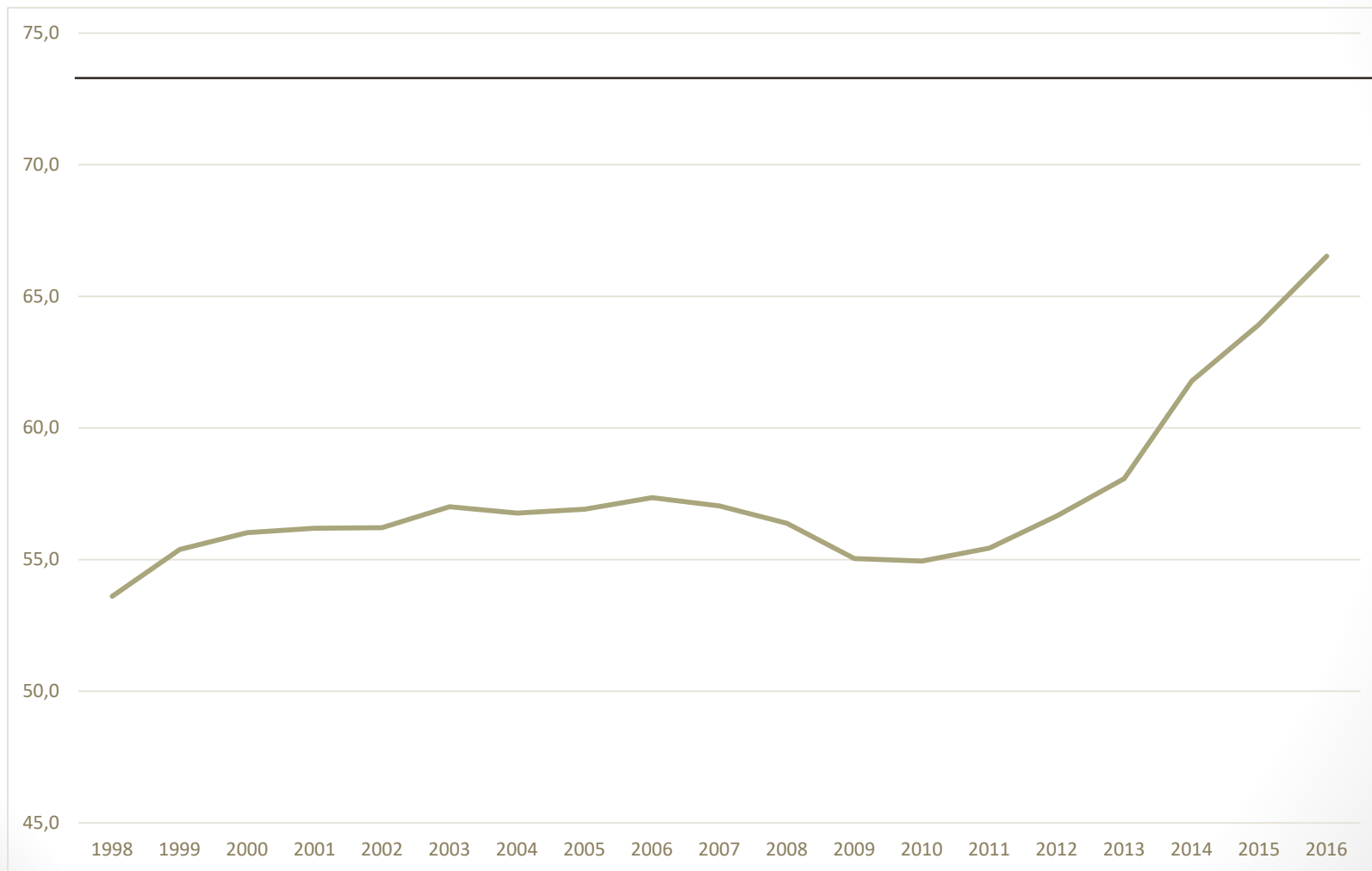
- Földrajzi magyarázatok
- Kulturális magyarázatok
- Elhibázott gazdaságpolitika magyarázata
- Intézményi magyarázat (ld. 13. diát is!)
 - Befogadó és kizsákmányoló intézmények
- Youtubozni jó:
 - Intézmények hatása Magyarország fejlődésére:
<https://youtu.be/dB4zxLYhoxI>
 - Iskolázottság és fejlettség: <https://youtu.be/WMKwNZQ7aIY>
 - Európai fejlődése, a növekedési probléma összefoglalása:
<https://youtu.be/l19MBn79Tr8>

2. Foglalkoztatás (2016, 15-64 évesek)

Forrás: Eurostat

Foglalkoztatási ráta Magyarországon (15-64 évesek)

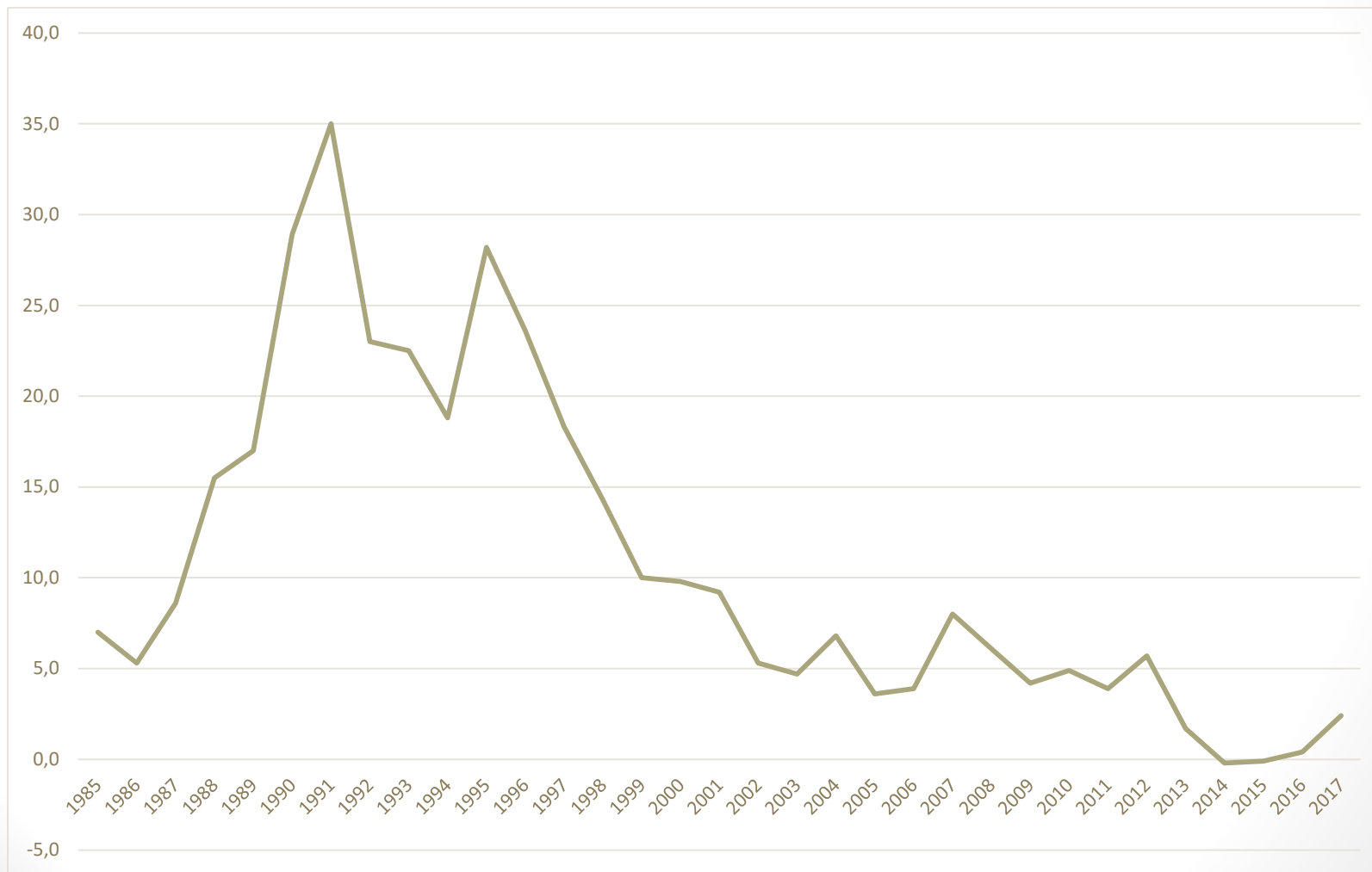
Forrás: KSH

- Youtubozni jó:
 - Munkaerőpiaci számok: <https://youtu.be/-aajJQfoABg>
 - Munkaerőpiaci kilátások: <https://youtu.be/15VAN2Z0pRs>
 - Röviden a magyar munkaerőpiac gyengeségeiről – mitől lesz jobb: <https://youtu.be/cQoJByvUB9g>

3. Infláció

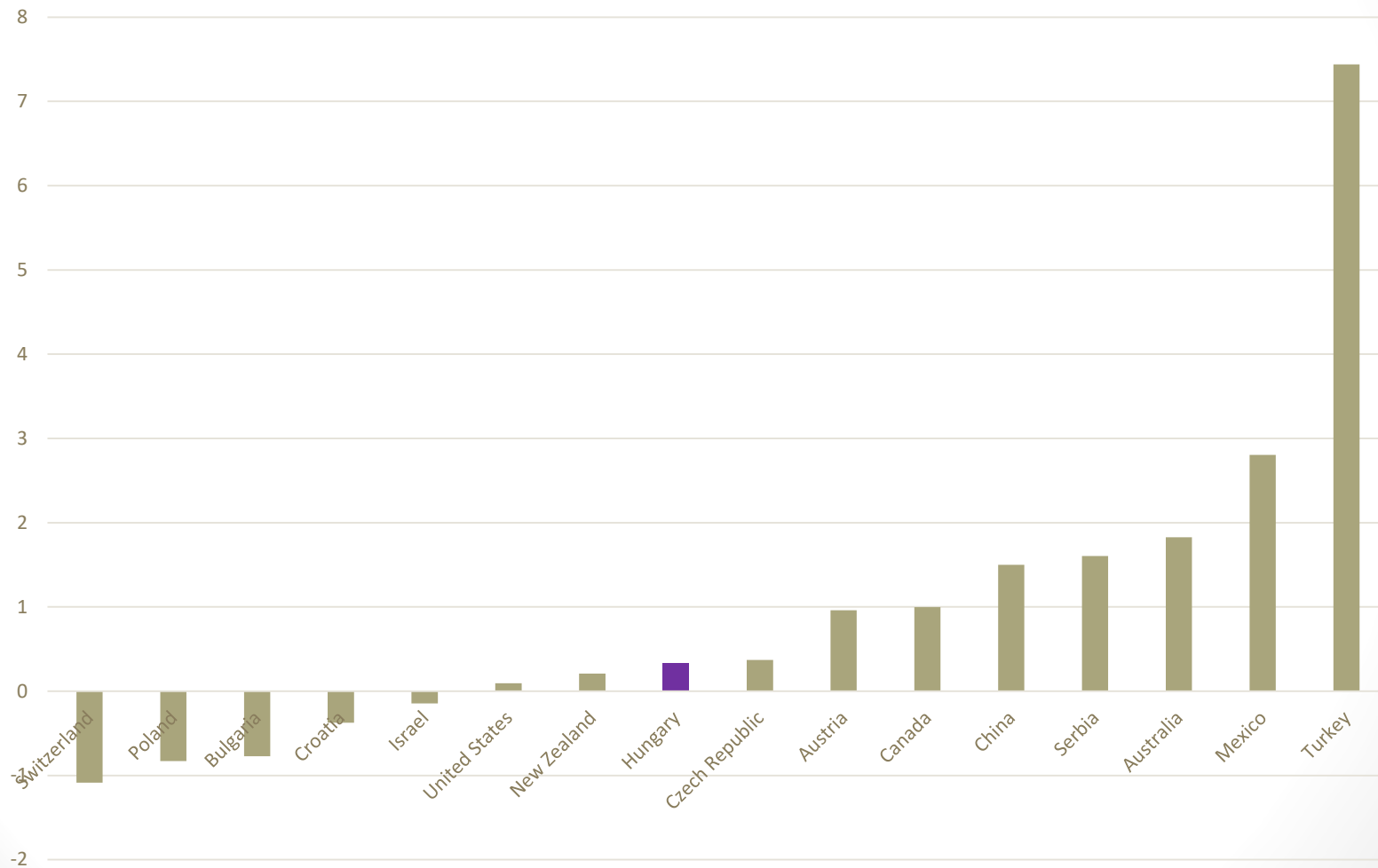
- Kibocsátási rés (Output gap): A potenciális jövedelem és az aktuális jövedelem közötti különbség
 - Potenciális jövedelem: optimális erőforrás-felhasználás melletti nemzeti jövedelem
 - NAIRU (Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment): természetes munkanélküliségi ráta stabil árszínvonal-emelkedés esetén
- Újklasszikus-mainstream elmélet:
 1. Ha az infláció üteme állandó
 2. Elérhető a természetes munkanélküliség rátája
 3. Ennek fenntartása mellett a gazdaság a potenciális növekedési ütem mellett bővül
 4. Hosszú távon ez a legmagasabb elérhető növekedési ütem

Magyar fogyasztói árak változása

Forrás: KSH

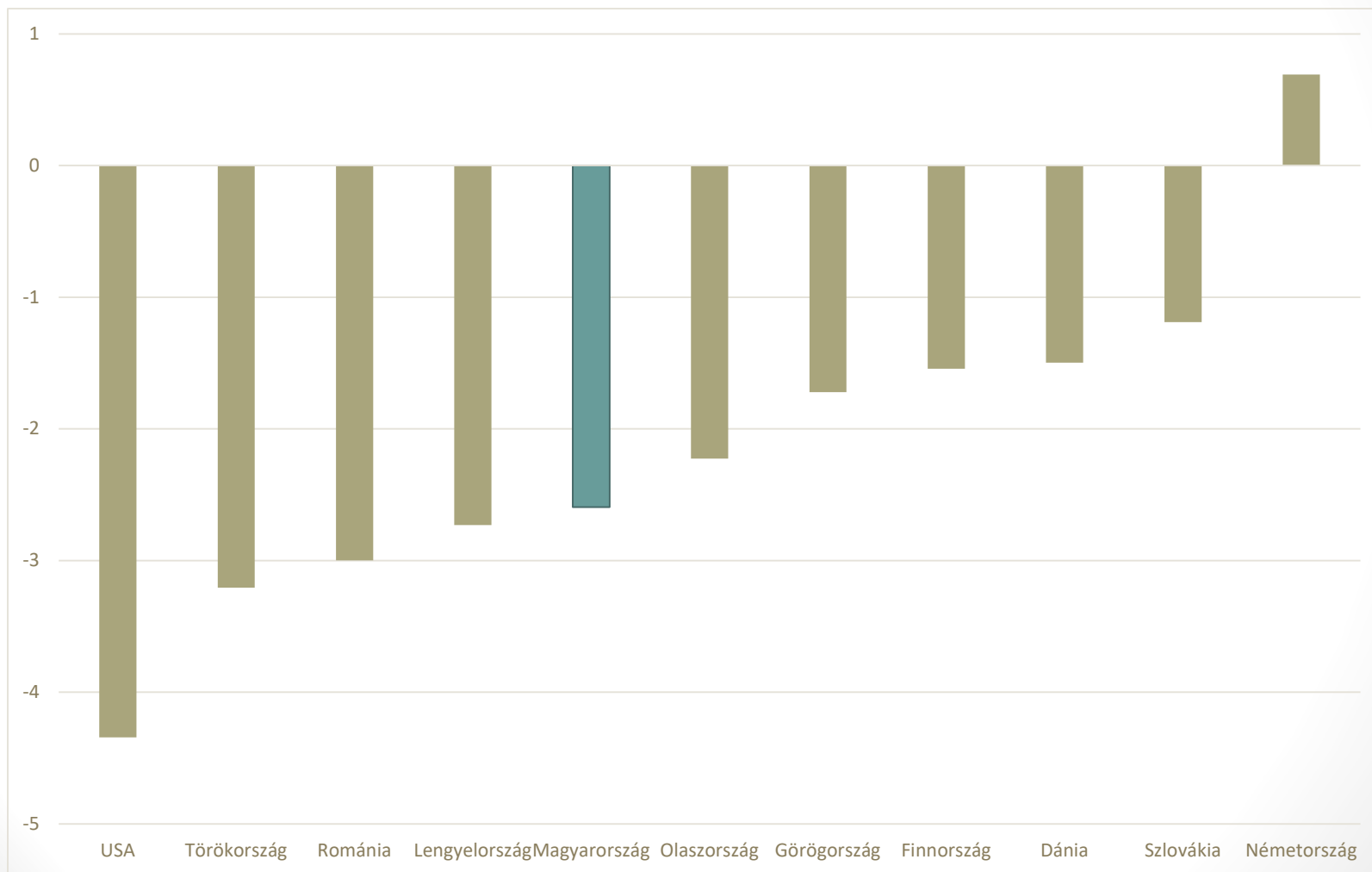
Infláció/defláció a fejlett világban (2015)

Forrás: IMF WEO

4a. Belső egyensúly

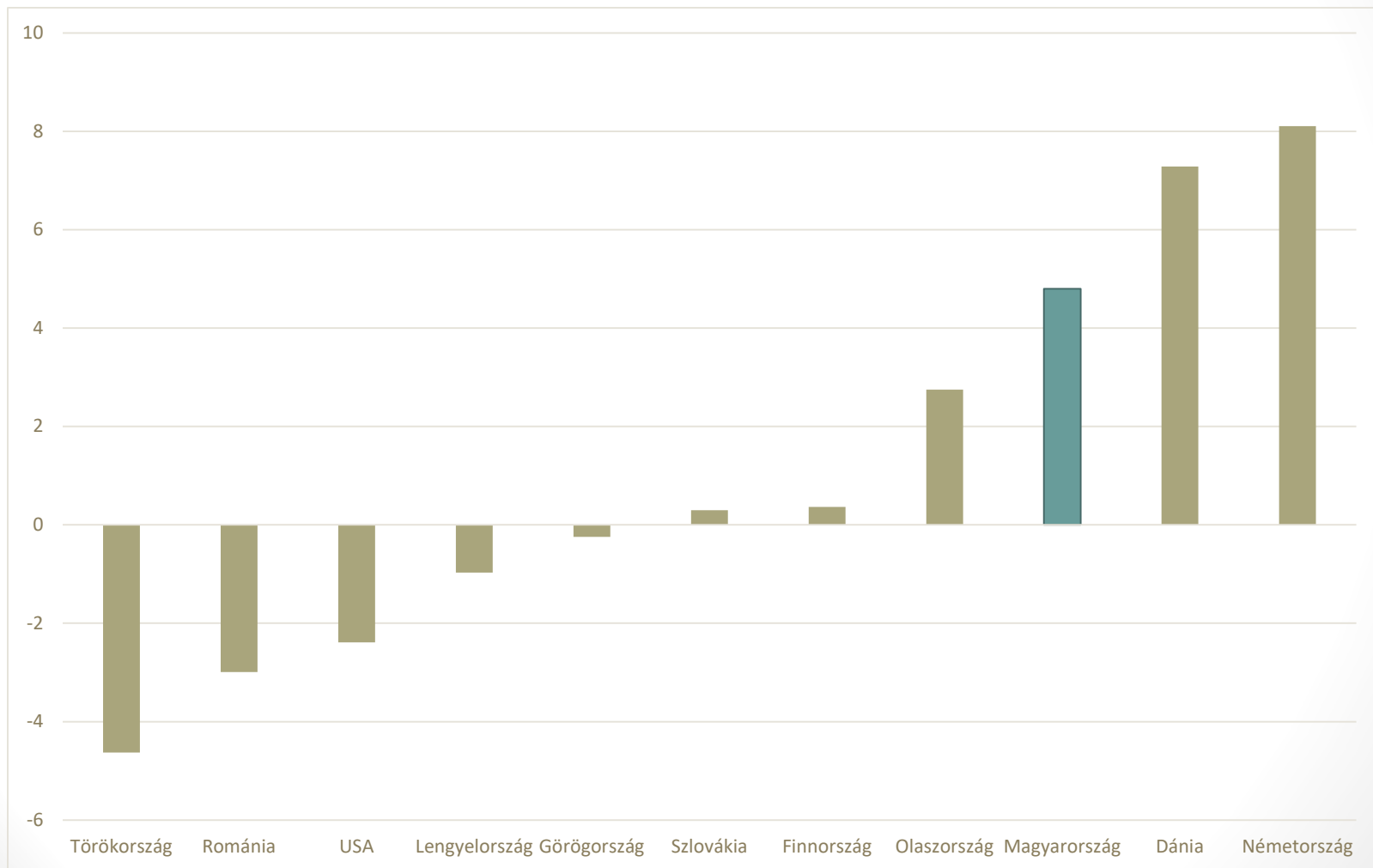
Államháztartás egyenlege/GDP 2017

Forrás: IMF WEO

4b. Külső egyensúly

Folyó fizetési mérleg egyenlege/GDP 2017

Forrás: IMF WEO

A gazdaságpolitikai célok teljesülésének mérése

A statisztika olyan, mint a bikini. Sok fontos dolgot megmutat, de a lényegét rejtve hagyja.

Sir Frank Holmes

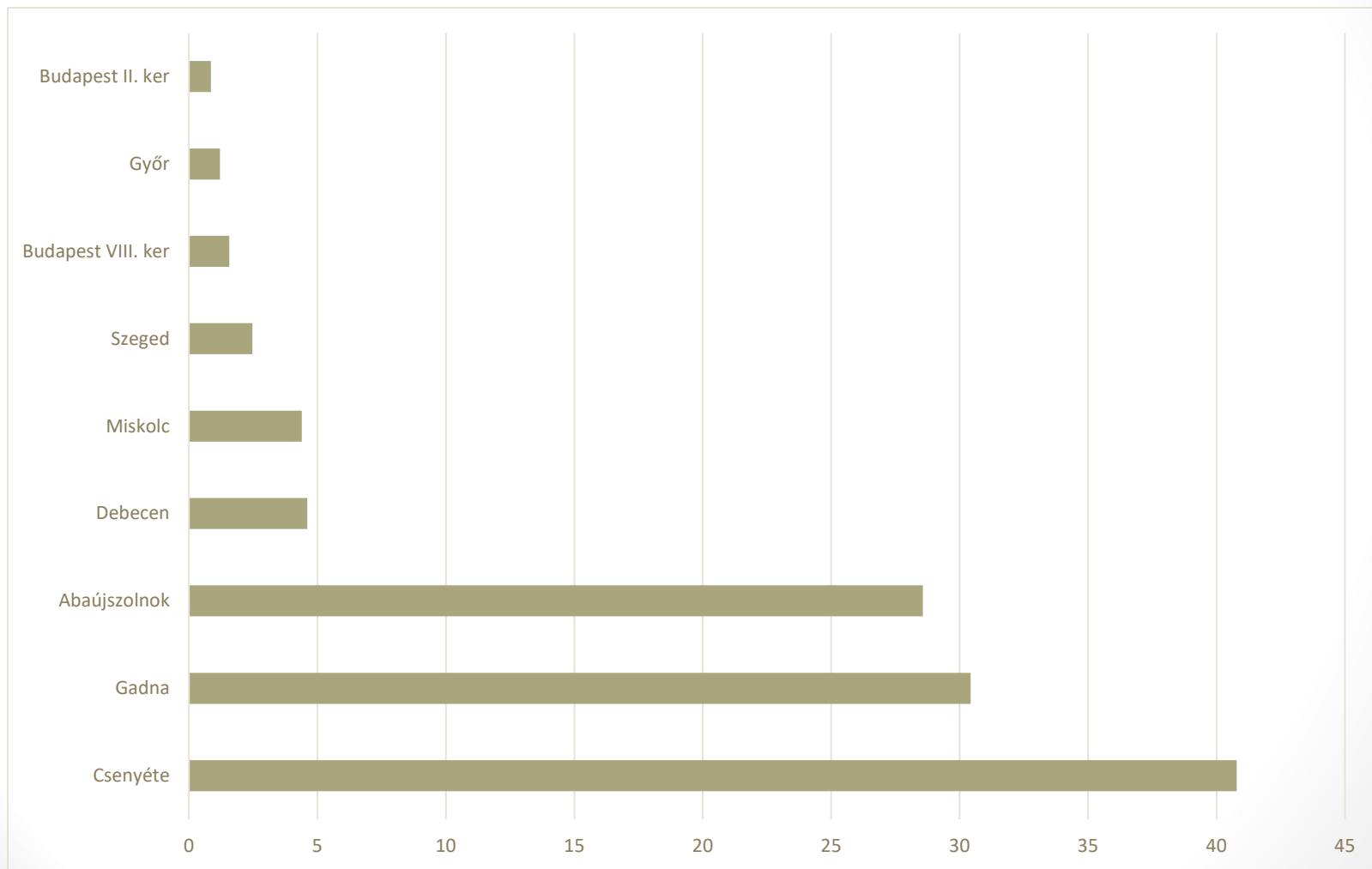
Mérés és mérhetőség

- Mutatószámok nélkül nem értékelhetjük a gazdaságpolitika eredményességét, a célok teljesülését
- A gazdaságpolitika egyes rész céljai viszonylag jól mérhetők
 - Bár a legtöbb mutatórendszer erősen vitatott
- A végső cél, a jólét mérése-mérhetősége meglehetősen halovány
- Mérésre azért is szükség van, mert így lehet a jövőbeli évek döntéseiben felhasználni a korábbi évek tapasztalatait (?közgazdasági modellek szerepe a gazdaságpolitikai döntésekben?)

Foglalkoztatás mérőszámai

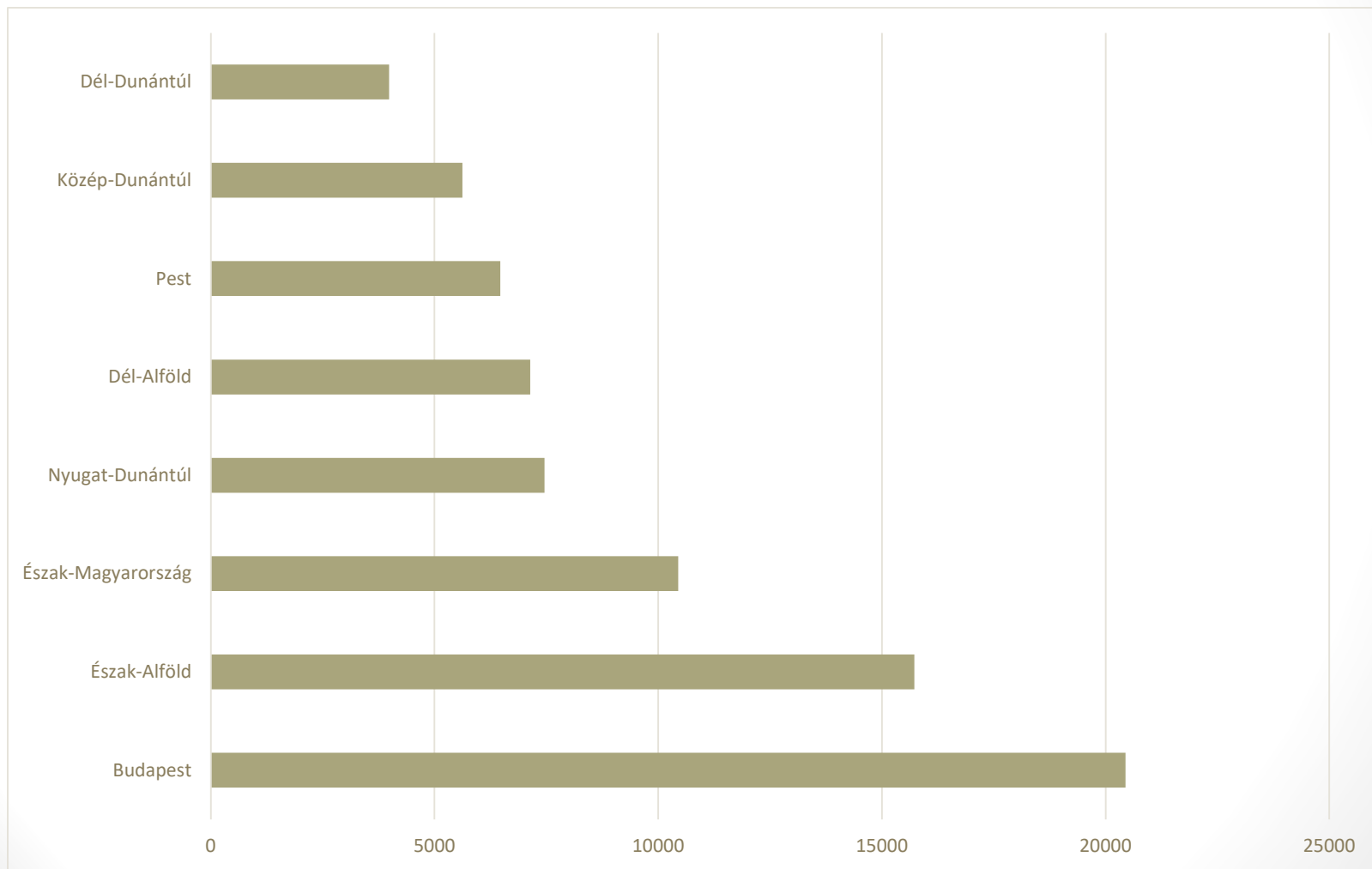
- KSH: <http://www.ksh.hu>
- Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat: <http://www.afsz.hu>
- Főbb adatsorok
 - Népeség megoszlása, kor, nemek, foglalkoztatási helyzet szerint
 - Foglalkoztatás alakulása szektorok, nemzetgazdasági ágak szerint
 - Keresetek alakulása, átlagbér a gazdaság különböző szektoraiban
 - Álláskeresők statisztikái kor, végzettség, földrajzi elhelyezkedés szerint

Álláskereső/munkaképes korú (15-64), 2017 december

Forrás: NFSZ

Bejelentett betöltetlen álláshelyek (2017 december)

Forrás: NFSZ

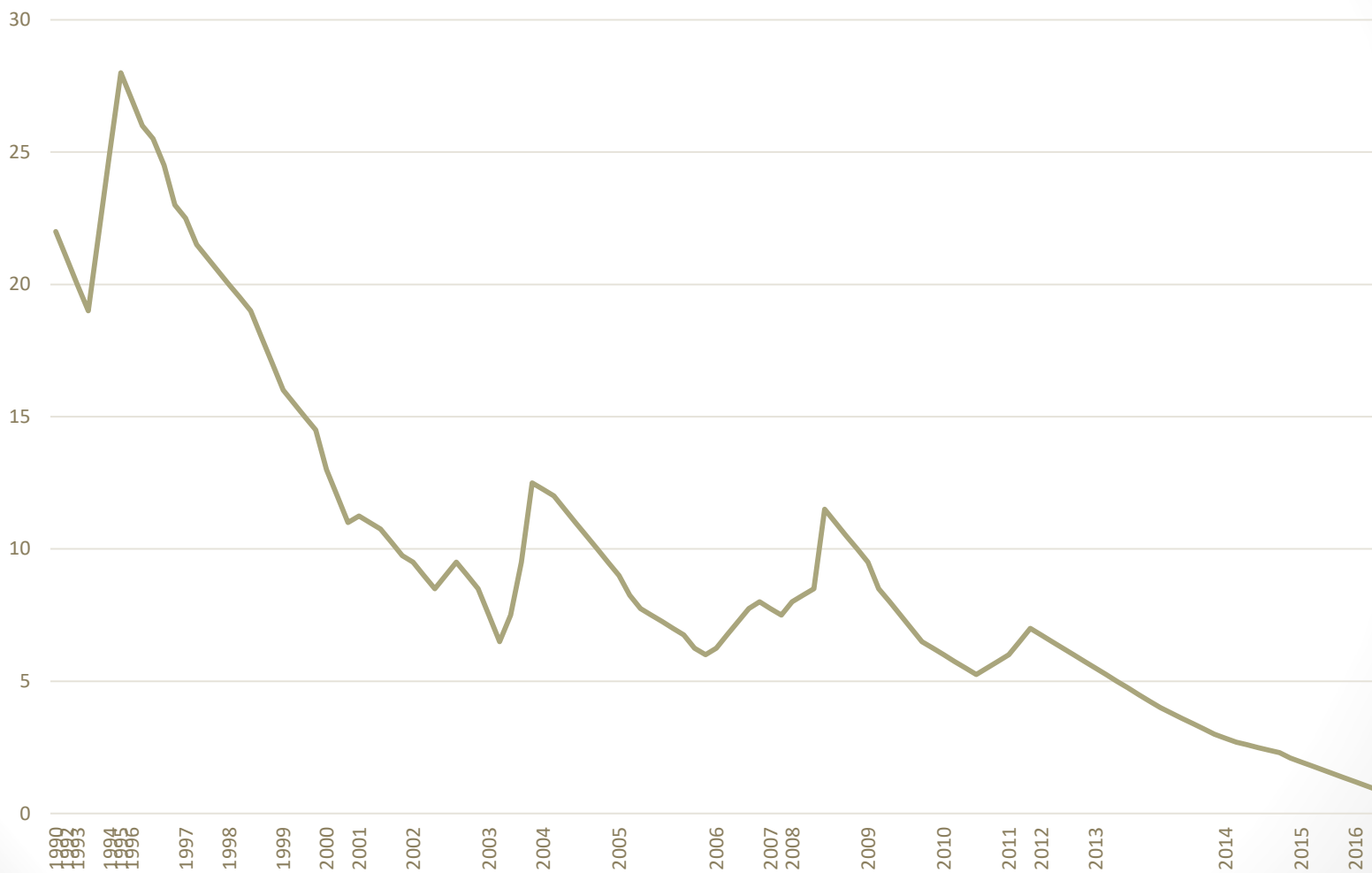
Árstabilitás

- KSH: <http://www.ksh.hu>
- Több árufajta árait szokás mérni
 - A legjellemzőbb a fogyasztói árindex, CPI: a lakosság (a háztartások) által vásárolt termékek, igénybe vett szolgáltatások fogyasztói árainak havonkénti átlagos változását mérő mutatószám
- CPI kiszámítás
 - Reprezentánsok: a lakosság fogyasztásában mérvadó, a legfontosabb minőségi jellemzőkkel körülhatárolt termékek és szolgáltatások köre
 - Árfelíró helyek (kb. 100 település)
 - Adatgyűjtés: árfelírók, telefonos megkérdezés, internetes lekérés

Monetáris statisztikák

- Magyar Nemzeti Bank: <http://www.mnb.hu>
- A forgalomban lévő pénz mennyiségének nyomon követése
 - Monetáris bázis: 5 433 milliárd forint
 - Készpénz: 4 363 milliárd forint
 - Bankok betétei: 778 milliárd forint
 - M1: 16 010 milliárd forint
 - Készpénz: 4 363 milliárd forint
 - Látra szóló betétek: 11 647 milliárd forint
 - M2: 20 050 milliárd forint
 - M3: 20 897 milliárd forint (2016. december)
- Kamatlábak alakulása
- Hitelezési viszonyok alakulása
- Pénzpiaci és értékpapír-piaci áttekintés

A jegybanki alapkamat alakulása

Forrás: MNB

Belső egyensúly

- Kormányzati pénzügyi statisztikák
- Áttekintést adnak a közpénzek felhasználásáról
- KSH: <http://www.ksh.hu>
- Nemzetgazdasági Minisztérium:
<http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium>
- Államadósság Kezelő Központ: <http://www.allampapir.hu/>
- Magyar Államkincstár: <http://www.allamkincstar.gov.hu/>
- Állami Számvevőszék: <http://www.asz.hu/>

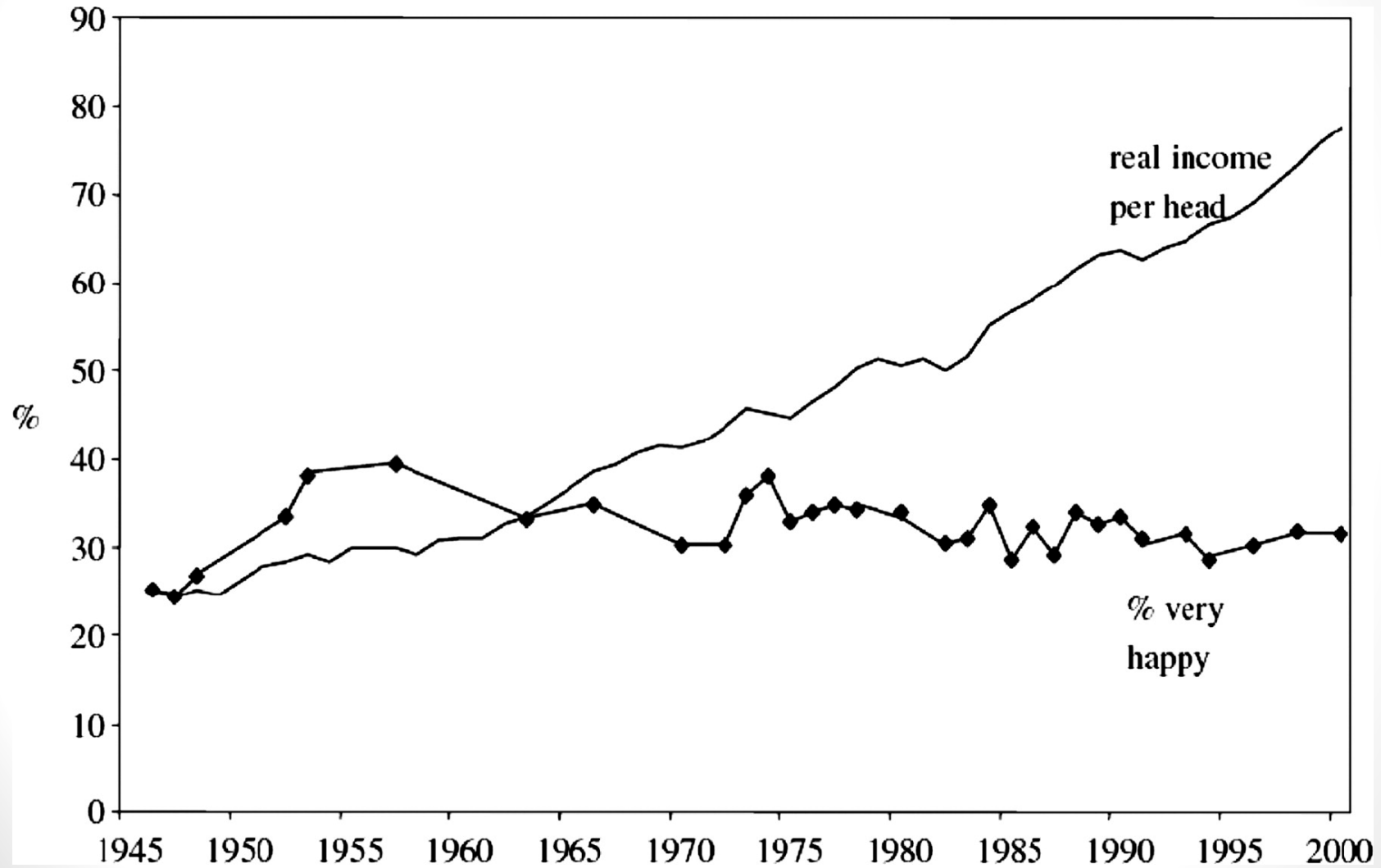
Külső egyensúly

- Nemzetközi fizetési mérleg
- Magyar Nemzeti Bank: <http://www.mnb.hu>

Gazdasági növekedés

- Nemzeti számlák rendszere (SNA)
 - KSH állítja össze
 - GDP, GNI, GNDI
- Konjunktúra-mutatók
 - A nemzeti jövedelem és a gazdaság más mutatóinak ingadozására kidolgozott indikátorrendszer
 - KSH
 - Ecostat: <http://www.ecostat.hu/>
 - Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet: <http://www.gvi.hu/>
 - Gazdaságkutató Intézet: <http://www.gki.hu>
 - Típusai:
 - Megelőző: rendelésállományok, készletváltozás, beruházások
 - Együtt haladó: ipari termelés, kiskereskedelmi forgalom
 - Lemaradó: foglalkoztatás

Easterlin paradoxon

Fejlődés mutatói

- Emberi Fejlődési Index (HDI)
- ENSZ: <http://hdr.undp.org/en/>
 - Várható élettartam
 - Oktatás (beiskolázási mutatók)
 - Egy főre jutó GNI

HDI rangso 2014 (ENSZ)

HDI sorrend		HDI	GNI/fő	GNI/fő - HDI
1	Norway	0,944	64 992	5
2	Australia	0,935	42 261	17
3	Switzerland	0,930	56 431	6
4	Denmark	0,923	44 025	11
5	Netherlands	0,922	45 435	9
6	Germany	0,916	43 919	11
6	Ireland	0,916	39 568	16
8	United States	0,915	52 947	3
9	Canada	0,913	42 155	11
9	New Zealand	0,913	32 689	23
11	Singapore	0,912	76 628	-7
12	Hong Kong, China (SAR)	0,910	53 959	-2
13	Liechtenstein	0,908	79 851	-10
14	Sweden	0,907	45 636	-1
14	United Kingdom	0,907	39 267	9
16	Iceland	0,899	35 182	12
17	Korea (Republic of)	0,898	33 890	13
18	Israel	0,894	30 676	16
19	Luxembourg	0,892	58 711	-11
20	Japan	0,891	36 927	7
21	Belgium	0,890	41 187	0
22	France	0,888	38 056	4
23	Austria	0,885	43 869	-5
24	Finland	0,883	38 695	0
25	Slovenia	0,880	27 852	12
26	Spain	0,876	32 045	7
27	Italy	0,873	33 030	4
28	Czech Republic	0,870	26 660	10
29	Greece	0,865	24 524	14
30	Estonia	0,861	25 214	12
31	Brunei Darussalam	0,856	72 570	-26
32	Cyprus	0,850	28 633	3
32	Qatar	0,850	123 124	-31
34	Andorra	0,845	43 978	-18
35	Slovakia	0,844	25 845	5
36	Poland	0,843	23 177	10
37	Lithuania	0,839	24 500	7
37	Malta	0,839	27 930	-1
39	Saudi Arabia	0,837	52 821	-27
40	Argentina	0,836	22 050	11
41	United Arab Emirates	0,835	60 868	-34
42	Chile	0,832	21 290	11
43	Portugal	0,830	25 757	-2
44	Hungary	0,828	22 916	3

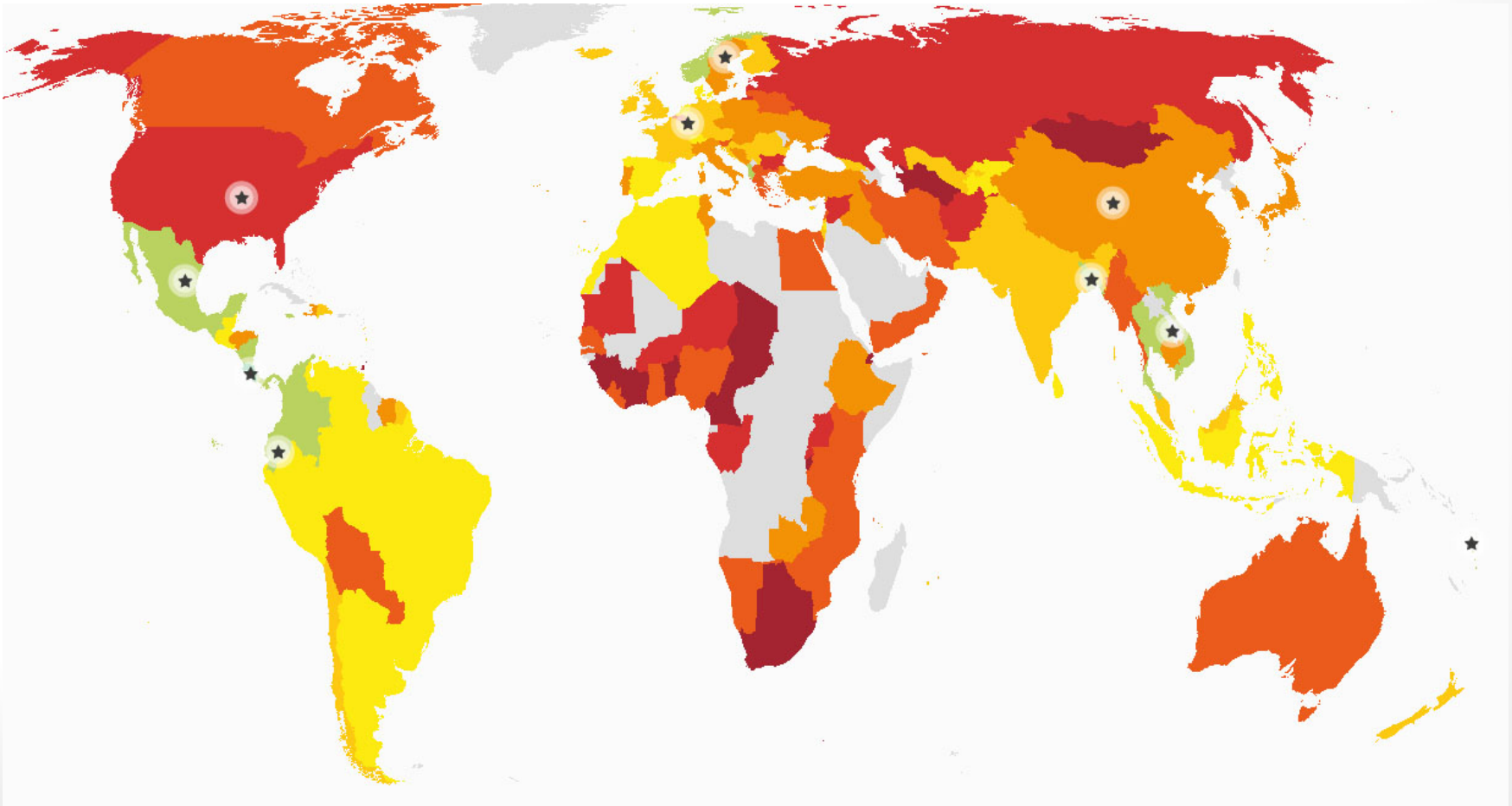
Hazánk HDI értéke és helyezése (155 ország sorrendjében, ENSZ)

	2000	2005	2010	2014
Helyezés	39	38	38	42
HDI	0,769	0,802	0,821	0,828

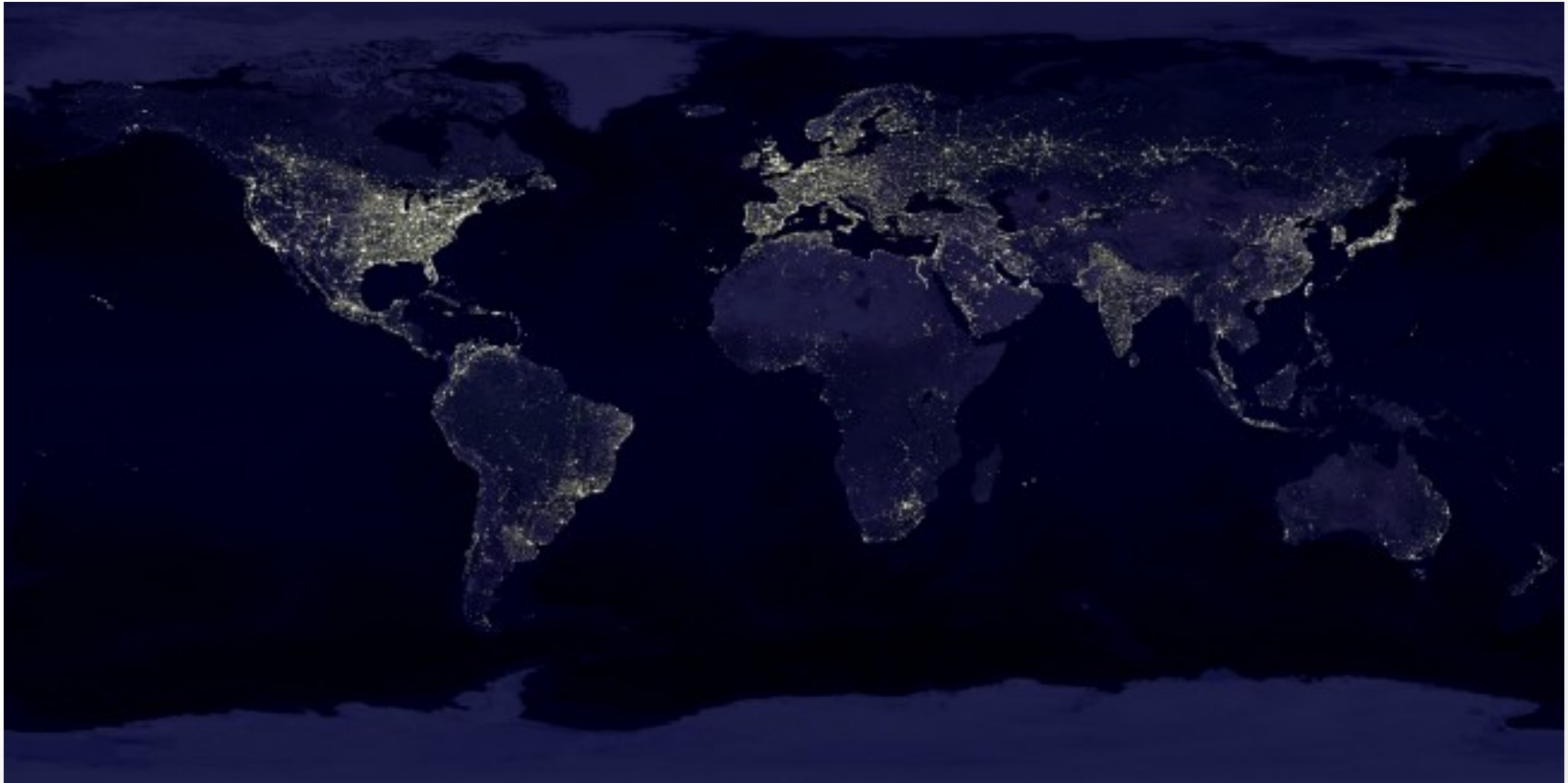
Egyéb egzotikus mutatók

- Bruttó nemzeti boldogság:
<http://www.grossnationalhappiness.com/>
 - 9 összetevő: pszichológiai elemek, életszínvonal, kormányzás minősége, egészség, oktatás, közösségi élet, kulturális sokszínűség, időbeosztás
- Happy Planet index: <http://www.happyplanetindex.org/>
 - Várható élettartam, elégedettségi index, ökológiai lábnyom, jövedelmi egyenlőtlenség
- Quality of Life Index: Economics Intelligence Unit

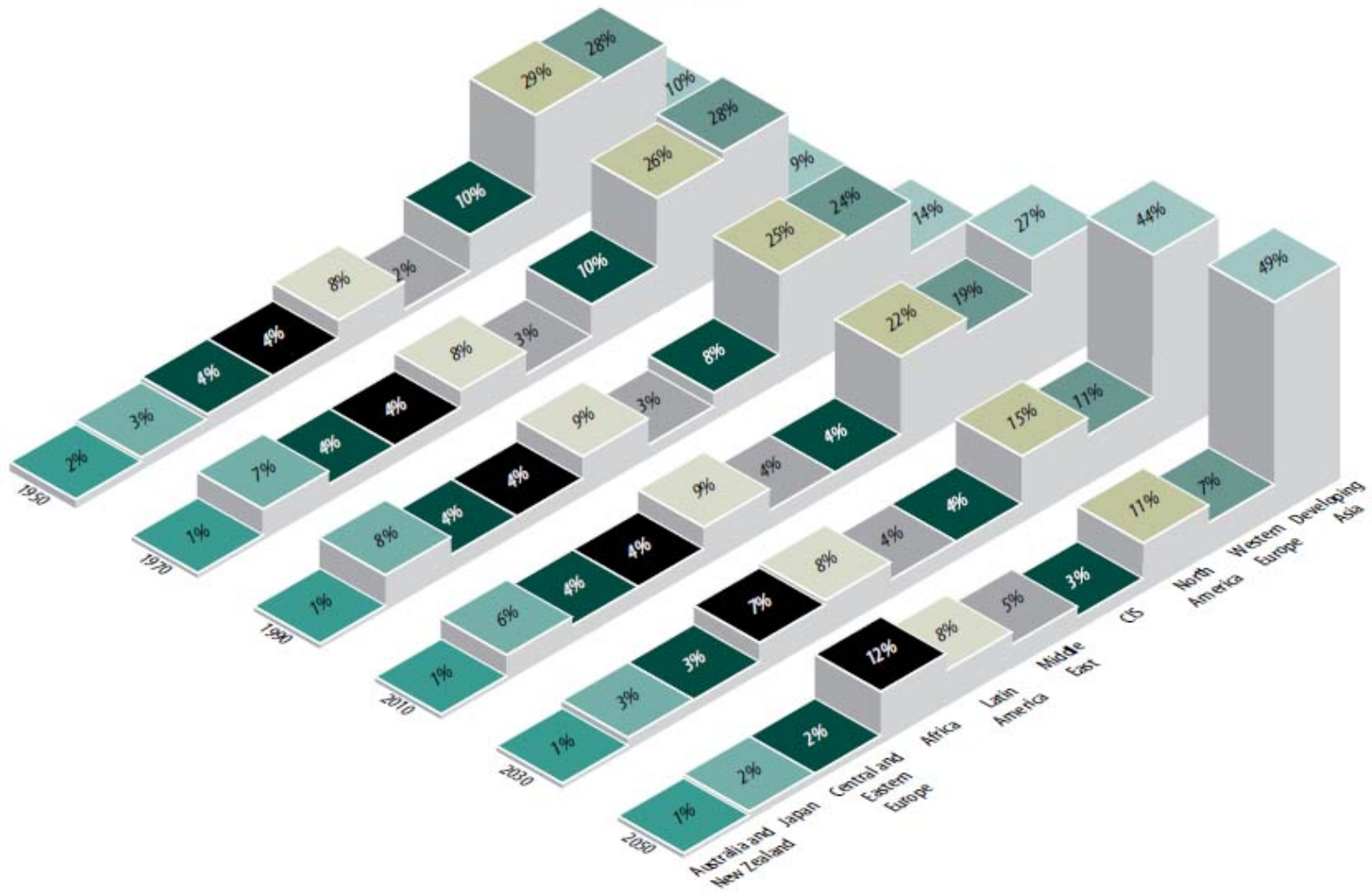
HPI 2016 – a világ

Éjszakai fények

**PERCENTAGE
COMPOSITION OF
WORLD GDP
1950-2050***

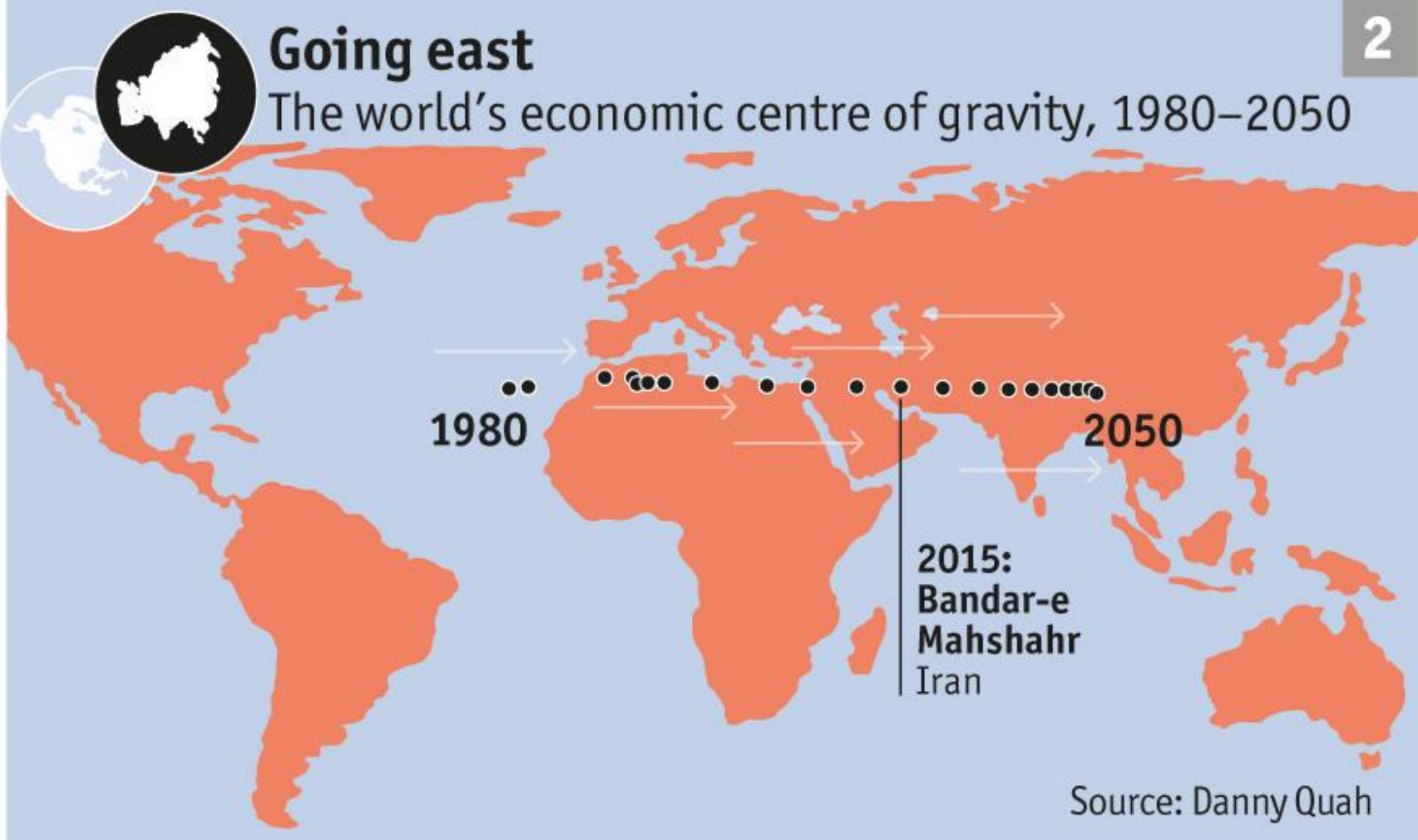

A világgazdaság gravitációs központja

Going east

The world's economic centre of gravity, 1980–2050

2

Beavatkozás okai

A kormány gazdaságról alkotott képe néhány rövid mondatban összefoglalható: Ha mozog, adóztasd meg! Ha tovább mozog, szabályozd! Ha már nem mozog, támogasd!

Ronald Reagan

Leviatán?

Miért kell állam (a hatékonysághoz)?

- **Jóléti közgazdaságtan első tétele:**
 1. Ha minden szóba jöhető terméknek, szolgáltatásnak létezik piaca,
 2. ha ezeken a piacokon minden termelő és fogyasztó tökéletesen versenyző,
 3. és racionálisan viselkedik,
 4. ha nincsenek externáliák és mindenki tökéletesen informált,
 5. akkor az egyensúlyi pontban a javak és erőforrások elosztása Pareto-hatékony.
- **Piaci kudarc:** Minden olyan jelenség, ami ezeknek a feltételeknek a teljesülését akadályozza.
- A piaci kudarcok indokolják az állam létét és beavatkozását (***bár a piaci kudarcot maga a piac is kezelheti, nem csak az állam***)
 - A beavatkozás akkor eredményes, ha az abból származó többletek meghaladják az állam működéséből fakadó veszteségeket (a társadalmi többlet nagyobb, a holtteher-veszteség kisebb)

Piaci kudarcok tipikus példái

Feltétel	Kudarca
Mindennek van piaca	Határidős piacok Nem pénzbeli megtakarítások piaca (idő, energia sat.) Biztosítás
Tökéletesen versenyző szereplők	Oligopóliumok Monopóliumok
Racionálisan viselkedő szereplők	Függőség Divat – reklám
Externáliák és informáltság	Pozitív és negatív externáliák Tranzakciós költségek Közjavak Aszimmetrikus információk – megbízó-ügynök probléma

- Ezeket nem tartjuk egyenrangúnak – hierarchia figyelhető meg
 - **alapkudarc:** tranzakciós költségek, nem racionális piaci magatartás
 - **tovagűrűző hatás:** az összes többi
- Elsősorban az alapkudarcokra kell fókuszálni

1. Nem racionális piaci viselkedés

- Homo oeconomicus: racionálisan kalkulál, és maximalizálásra törekszik – a hasznossági és költségfüggvényének megfelelő optimalizálást végez
- Kudarc megjelenési formái
 - Szellemi kapacitások korlátai → számos tovaryűrűző hatása van
 - Függőségi viszony hatása döntéseinkre
 - Döntési és megtapasztalt hasznossági függvények eltérése
 - Döntés a családban, közösségben
 - Függőséget okozó javak
 - Érzelmi alapú döntések
 - Kevés megszerezhető információ
 - Szoros verseny a pro és kontra érvek között
 - Hogyan jelenik meg az állam?
 - Döntést segítő kalkulátorok, szimulátorok
 - Alapértelmezett változat döntési lehetőségnél
 - Nevelés a gyereken keresztül

2. Tranzakciós költségek

- A gazdasági tranzakciók, cserék létrejöttének idő-, energia- és erőforrás-szükségletét mutatják
- Típusai:
 - Információ beszerzésének és terjesztésének költsége
 - Koordinációs költségek
 - Elsüllyedt költségek
 - Transzferálási költségek
 - Szabályok érvényesítésének költségei
- Piaci kockázati prémium: a tranzakciós költségek jelenléte egyfajta biztosítási járulék beépítésére ösztönzi a piaci szereplőket
- Hogyan jelenik meg az állam?
 - Hatékony ügyintézés és igazságszolgáltatás
 - Információs adatbázisok
 - Infrastruktúra (pl. közlekedés, telekommunikáció) fejlesztése

3. Közjavak

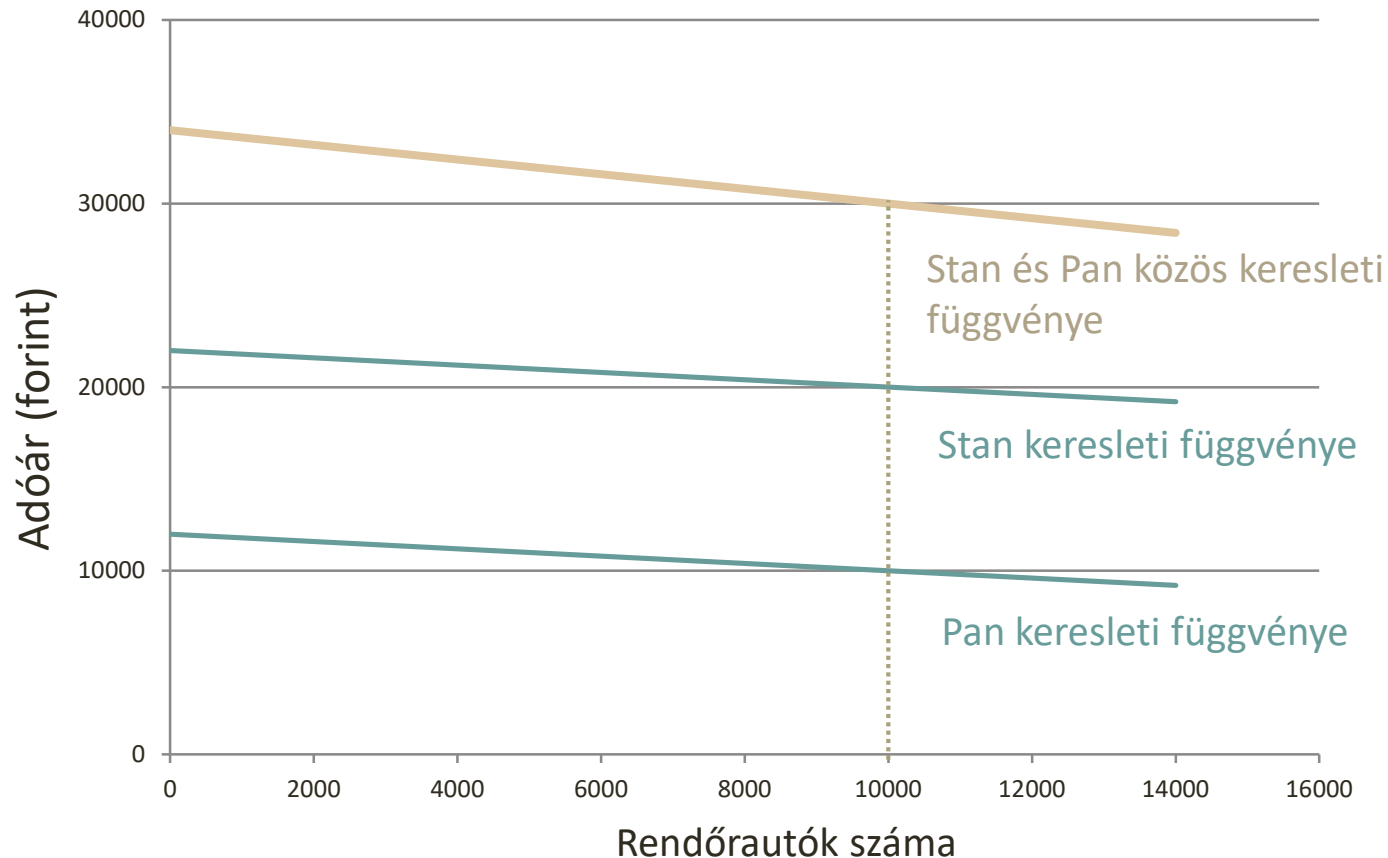
- Fogyasztásuk közös
- Határköltsége nulla
- Nem lehetséges a kizárás

		Versengő?	
		Igen	Nem
Kizárás?	Igen	Magán	Meritorikus
	Nem	---	Közjószág

- Potyautas magatartás
 - Példa: 10 milliós befektetés, 20 milliós javulás, 1.000 homogén hozzájáruló – fejenként 10.000 forint

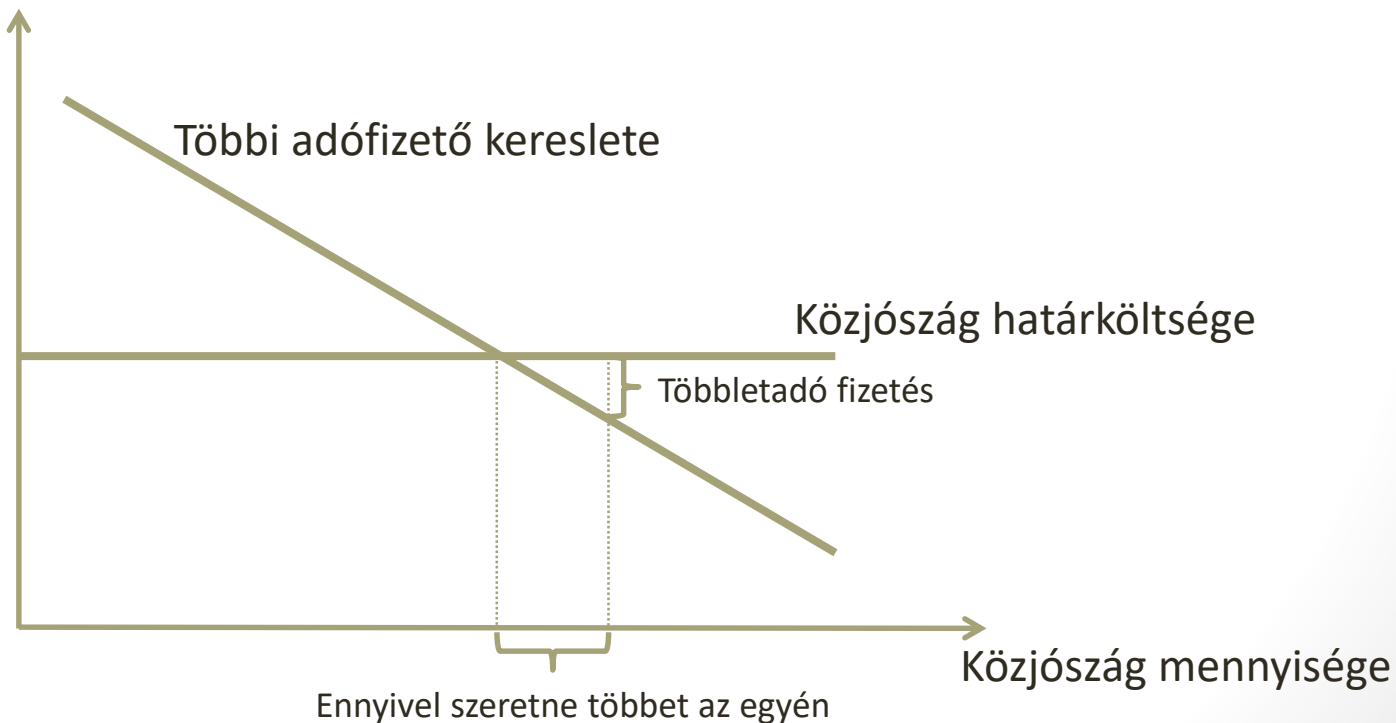
		Többiek		Kimenet
		Fizet (90%)	Nem (10%)	
Én	Fizet	+10.000	-10.000	$0,9 * 10.000 + 0,1 * (-10.000) = 8.000$
	Nem	+20.000	0	$0,9 * 20.000 + 0,1 * 0 = 18.000$

- Közjavak iránti kereslet: egyéni keresleti függvények vertikális összegzése – az egyéni keresleti függvény nem azonos

- 10.000 rendőrautóért összesen $30.000 \cdot 10.000$ forintot fizetnek ketten
 - Helytelen megoldás: mindketten ugyanannyit fizetnek
 - Helyes megoldás: Pan 100 milliót, Stan 200 milliót fizet

- **A fogyasztó preferenciáinak eltitkolásában érdekelt**
- **Módszer a preferenciák felfedésére:**
 - Mindenki más keresleti görbéjének összegzése
 - Egyén: csak akkor kell adót fizessen, ha az ő preferenciái szerint növekednie kellene a közjavak mennyiségének
 - Csak akkor működik, ha nincsenek tranzakciós költségek

4. Externáliák

- Egy gazdasági szereplő tevékenysége piaci ellentételezés nélkül befolyásolja egy másik szereplő helyzetét
 - az extern hatás következménye, hogy a tevékenység egyéni határhaszna vagy határkölsége eltér a tevékenység társadalmi határkölségétől vagy határhasznától
- Coase-tétel: nulla tranzakciós költségek mellett az externália hatása kiküszöbölhető
- Hogyan jelenik meg az állam?
 - Adórendszer korrekciós hatása
 - Egy doboz cigaretta árának megoszlása: 900 forint adó (jövedéki adó és áfa) + 120 forint trafik + 130 forint gyártó = 1150 forint
 - Költségvetési források biztosítása (kuponok, transzferek, költségvetésből finanszírozott szolgáltatások, kedvezmények)

5. Monopóliumok

- Magas be- és kilépési korlátok esetén probléma
- Ezt a tranzakciós költségek okozzák
 - Elsüllyedt költségek
 - Információ megszerzésének költségei
- Hogyan jelenik meg az állam?
 - Versenyzabályozás

6. Kontraszelekció

- Lényege: a verseny nem a jót, hanem a rosszabb minőséget emeli fel
- A háttérben az ún. aszimmetrikus információ áll (két fél, pl. eladó és vevő, az ügylet tárgyaról, pl. orvosi diagnózis, ügyvédi megbízás, autó, nem ugyanannyi tudással és információval bír)
 - Leggyakoribb megjelenése: Ügynök-megbízó ellentét
- Opportunista magatartás: a tranzakciós költségek miatti ellenőrizhetetlenség tudatos kihasználása
- Kockázati prémium épül az árakba, és ez a prémium elüldözheti a tisztességes piaci szereplőket (pl. mikrohitelezés, használt autók piaca)

Piaci kudarcok összefoglalva

- Elvileg a profitcélú követő vállalatok versenye mindannyiunknak kedvező helyzetet teremt (jobb ár és minőség), de piaci kudarcok adódnak →
 - Az egyén profitál, a közösség viszont veszít
- Az állam feladata, hogy
 - biztosítsa az egyének számára a minél racionálisabb döntés meghozatalát
 - csökkentse a piaci tranzakciós költségeket
 - esetleg a tovagyrűző hatásokat közvetlenül is kezelje
- Ugyanakkor az állami beavatkozás nem ingyenes
 - kiadásokkal jár – erőforrásokat von el
 - további piaci kudarcokat válthat ki
 - **kormányzati kudarcok lépnek fel**

Kormányzati kudarc

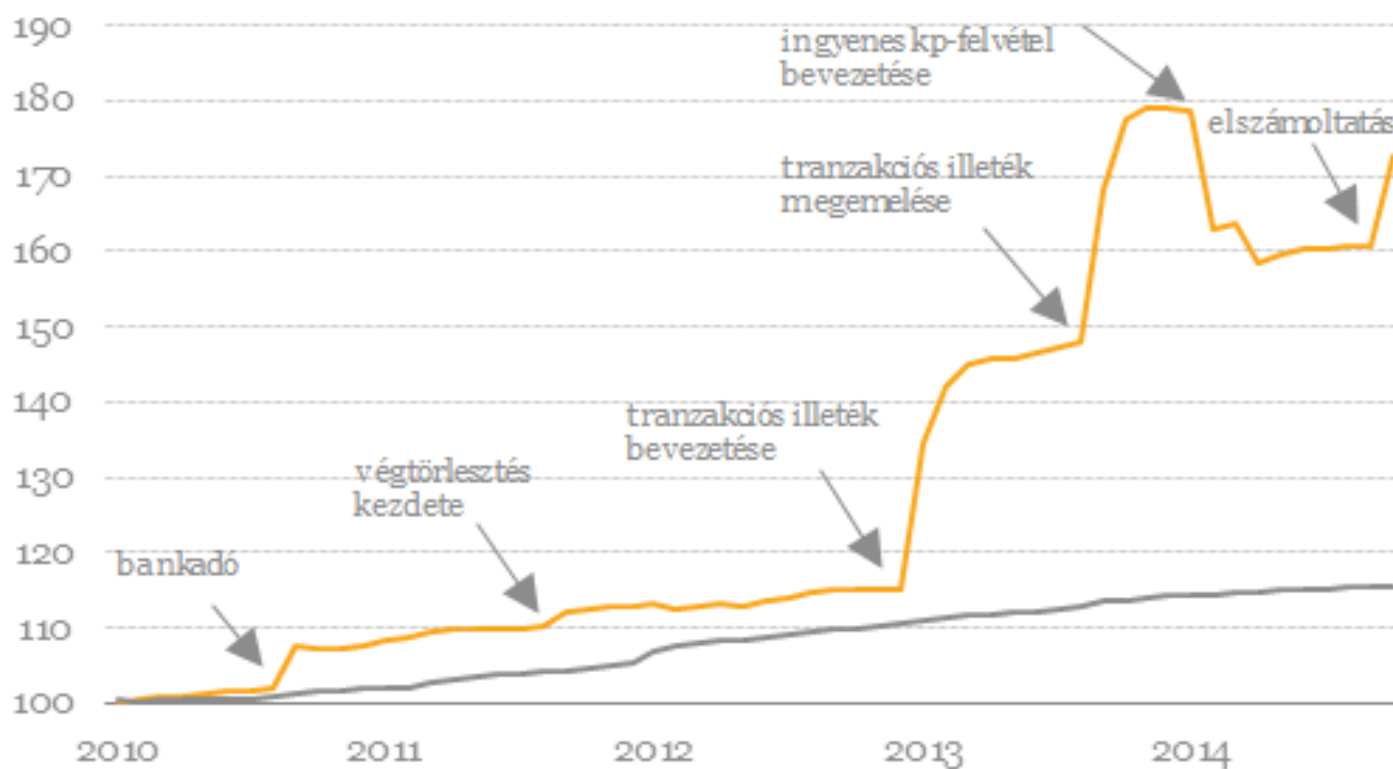
- Az állam működésének tökéletlenségéből adódó jóléti veszteség, a beavatkozás nem kívánt piactorzító hatása, ami eltávolítja a gazdaságot a Pareto-hatékony állapottól.
- Lehetséges okok →

1. Az állam nem mindenható

- Kötelezhet másokat, de nem biztos, hogy a várt hatást éri el az intézkedés
 - Naiv kormányzati megközelítés: hamis elképzelés arról, hogy csak a kormányzat létezik, ill aktív
 - Adaptív kormányzati megközelítés
- Példa:
 - Jövedéki adó emelése → feketekereskedelem felfutása

Bankadók és a pénzügyi szolgáltatások árai

A maginfláció és a **pénzügyi szolgáltatások** inflációja
(2009. dec. = 100)

Forrás: KSH, Portfolio

2. Nem racionális magatartás

- Agykapacitás korlátai – kompetenciahiány
- Erős függőségi viszonyok
 - állam foglyul ejtése
- Az informáltság szinte mindig rosszabb, mint a versenyszférában
 - Friedman jóléti mátrixa

		Kire költi?	
		Saját magára	Másra
Kinek a pénze?	Saját	Piac	Ajándék/adomány
	Másé	Kupon/transzfer	Állami vásárlás

- Az egyének kevésbé tudnak racionálisan viselkedni az állami szférában

3. Racionális tájékozatlanság

- Tökéletlen információ (tranzakciós költség) a választó és a politikus között
 - Közvetít: választási rendszer
 - Addig érdemes tájékozódni, amíg a további információ várható határhaszna meghaladja az információgyűjtés határköltségét
 - A tájékozatlan szavazó szavazata semmit nem ér
- Folyománya:
 - életstílus, értékrend, párthoz való tartozás
 - lobbicsoportok
 - véleményformálók
 - a politikusok nem is koncentrálnak a közügyek tételes dolgaira a kampány során

4. Racionális távolmaradás

- Koordináció költségei (tranzakciós költség)
- A szavazás lebonyolítása pénzbe kerül, és a szavazásnak van alternatív költsége a szavazó részéről
- A szavazás alternatív költsége majdnem mindig magasabb, mint a szavazásból származó haszon
 - Az alternatív költség csak 50-50%-os állásnál lehet alacsonyabb, mert olyankor tényleg tétje van a szavazásnak
 - Példa: 8 millió szavazó, véletlen szavazatmegoszlás esetén annak esélye, hogy hatással vagyok a kimenetre 1 : 8.000.000
 - Példa 2: Autóvásárlás piaci alapon (1) és választással (2)
 - (1) az lesz a miénk, ami kiválasztunk
 - (2) az lesz a miénk, amit a többség megszavaz
 - Melyik esetben magasabb a döntésünk várható haszna?

5. Megbízó-ügynök ellentét a bürokráciában

- Tökéletlen információ az állami bürokráciában
- Aszimmetrikus információk
 - választópolgár és a közhivatal
 - közhivatal és a törvényhozó
 - hivatalon belül, vezető és beosztott között
- A megbízó-ügynök ellentét sokkal súlyosabb, mint a versenyszférában
 - Személyes érdekek: előmenetel, befolyás, mellékes jövedelem
 - Finanszírozás nem a teljesítmény alapján
 - Forrásharácsolás
 - Álteljesítmények
 - Hivatal megkerülhetetlenné tétele
 - Szisztematikus rövid távú orientáció

6. Szavazási paradoxon

- Megjelölhetők-e egyáltalán egyértelmű célok szavazás révén?
 - Megismerhetők-e a preferenciák
 - Szavazási paradoxon

	A opció	B opció	C opció
X szavazó	1.	2.	3.
Y szavazó	3.	1.	2.
Z szavazó	2.	3.	1.

- Arrow-féle lehetetlenségi törvény: nem állítható fel olyan jóléti függvény, amely a társadalom minden tagjának preferenciáját tükrözi, és konzisztens döntést eredményez

7. Belépési korlátok

- A politikai piacra való be- és kilépési korlátok
 - Párttámogatási rendszer
 - Bázis kiépítésének költségei
 - Imázs

8. Adóztatás költsége

- Transzferálási költségek
 - Hivatalok fenntartása (adóhivatal és támogatói)
 - Adófizetés adminisztratív költségei a versenyszférában
 - Piactorzító hatás (holttehervesztés)

9. Szavazatcsere

Szavazók	1. javaslat	2. javaslat
A	-10	-10
B	+6	-2
C	-4	+10
Nettó társadalmi jólétváltozás	-8	-2

- B és C szavazó összefogásának externális hatása a nettó társadalmi jólét csökkenése
- A szavazatcsere gyakran az állam túlköltekezéséhez vezet

Város	Új busz	Adóteher	Nettó jólét
Miskolc	100	2 milliárd	+ 0,5 milliárd
Debrecen	100	2 milliárd	+ 0,5 milliárd
Szeged	---	2 milliárd	- 2 milliárd
Összesen	200	6 milliárd	- 1 milliárd

10. Járadékvadászat

- Járadék: a monopolhelyzetből származó többletnyereség
- Arra irányuló tevékenység, hogy az állam olyan szabályokat érvényesítsen, amelyek korlátozzák a versenyt, és így járadékra adnak lehetőséget
 - Pl.: Védővám, kizárólagos értékesítési jog, engedélyköteles tevékenységek
- Háttéralku a politikusok és a vállalati csoportok, szakszervezetek vagy hivatali dolgozók között
- Veszteség:
 - Csökkenő verseny
 - Lobbizásra elfecsérelt erőforrások

11. Erkölcsi kockázat

- Az elkövetett hibákért nem a hiba elkövetője felel (mert nehéz megtalálni a felelőst – kollektív döntések –, vagy mert megvannak az eszközei, hogy felelősségét elfedje).

Folyománya:

- Kevésbé körültekintő és alapos a döntés előkészítésben
- Saját haszon keresése
- Az erkölcsi kockázat fokozottan sújtja az állami szférát: a piacon az önérdek követése a közjóra vezet (Adam Smith), az állami szférában viszont veszteséget okoz
- Kontraszelekció az állami szférában
 - Alacsony hatékonyság többletforrásokat vonzhat
 - Az adminisztrációban nincs verseny

- Az állam a piac korrekcióját kéne megtegye: ellensúlyozza a piaci kudarcokat, és ne engedje a túlzott jövedelmi egyenlőtlenséget (ez utóbbival itt nem foglalkoztunk)
 - Probléma: a kormányzatot szavazatcél vezérli
 - A szavazatcél gyakran ugyanúgy torzulásokat okoz
 - Az ösztönzés hiánya miatt sok a kormányzati kudarc is
- Egyensúlyozás a piaci és kormányzati kudarcok között
- Bizonyos megoldások csökkenthetik a kormányzati kudarcokat

Gazdaságpolitikai eszközök

Pár milliárd itt, néhány milliárd ott. Mire észbe kap az ember, már komoly pénzekről van szó.

Everett Dirksen szenátor

1. Az állam fő funkciói	Redisztribúciós funkció		Allokációs funkció		Stabilizációs funkció		Szabályozási funkció	
2. Gazdaságpolitikai arzenál	Társadalompolitikai eszközök			Makrogazdasági eszközök			Mikrogazdasági eszközök	
3. Gazdaságpolitika részpolitikái	Lakás-politika	Egészség-politika	Oktatás-politika	HM BM IM	Regionális politika	Struktúra-politika	Foglalkoztatás-politika	Verseny-politika Kereskedelem-politika
	Jóléti politika=...+ Nyugdíjpolitika + Állami transzferek				Agrárpolitika	Fejlesztés-politika K+F	Iparpolitika	
4. Makrogazdasági eszközrendszer	Fiskális politika			Monetáris politika			Jogalkotás	
5. Hatásirány	Restriktív és expanzív eszközök							
6. Gazdaságpolitikai lépések	Adóemelés Nyugdíjak befagyasztása Állami pályázati források szűkítése Felsőoktatási források elvonása Kamatemelés Refinanszírozási hitelek visszaszorítása			SZJA csökkentés Családi adókedvezmények Bérmegépzítés a hiányszakmákban (egészségügy) Kamatcsökkentés Kötelező tartalékráta csökkentése				
7. Elsődleges célterület	Kereslet				Kínálat			
8. Hatásmechanizmus	Automatikus				Diszkrécionális			

Fiskális politika

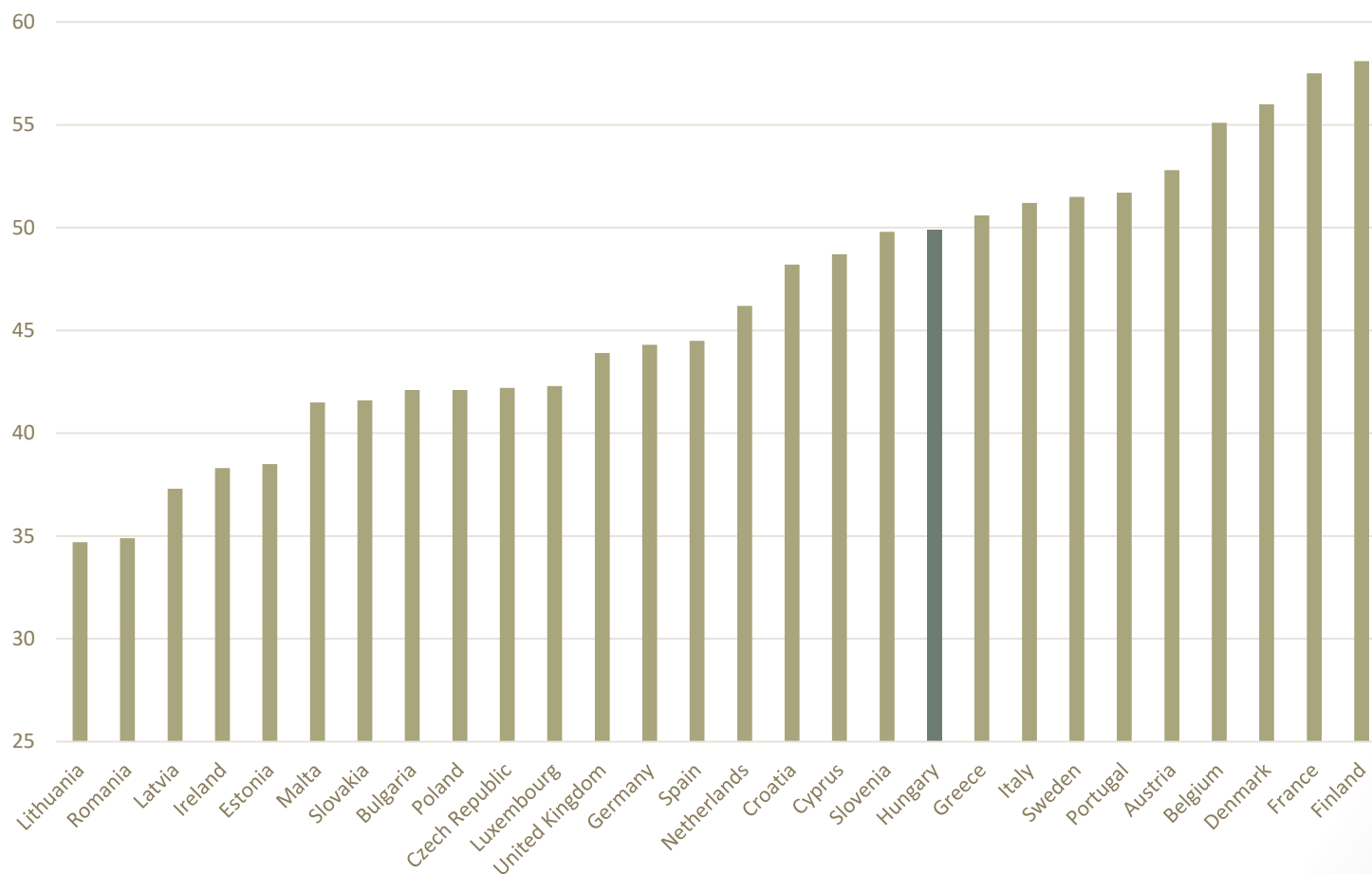
Nem lehet kérdéses, hogy ez egy költségvetés. Van benne egy csomó szám.

George W. Bush

Definíciók

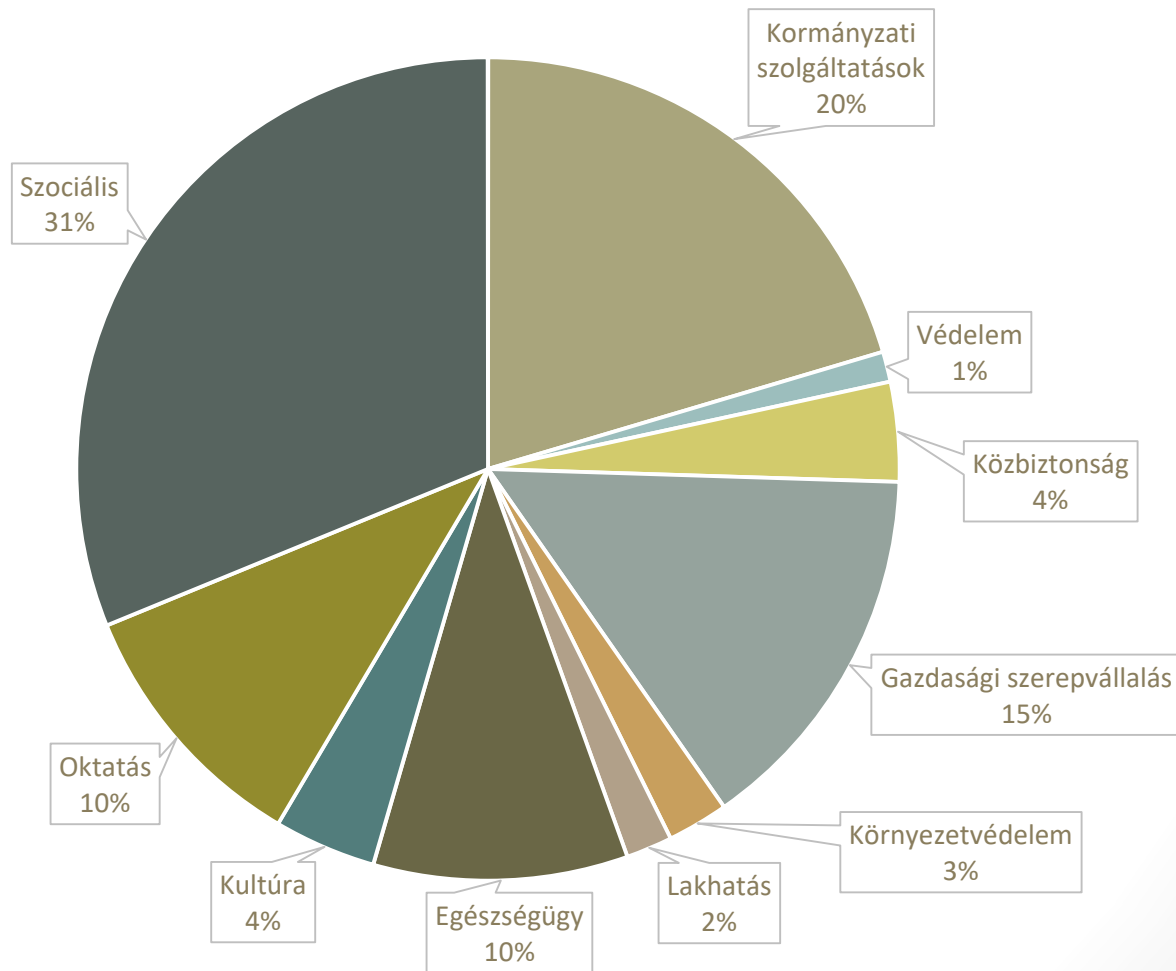
- **Fiskális politika:** olyan előírások és döntések összessége, amelyek az államháztartás pénzügyi kötelezettségvállalásaival, ill. pénzügyi beavatkozásaival vannak összefüggésben. Hatását a költségvetésen keresztül fejti ki.
- **Államháztartás:** az állami szféra egészének pénzügyi mérlege, az állami feladatokat ellátó intézmények gazdálkodásának rendszere.
- **Költségvetés:** kettős feladatot tölt be; egyrészt az államháztartás pénzügyi terve, másrészt az aktuális gazdaságpolitikai elképzelések gyakorlati megvalósításának legfontosabb eszköze.

Mennyi pénzt költenek Európában? (Kiadás/GDP, 2014)

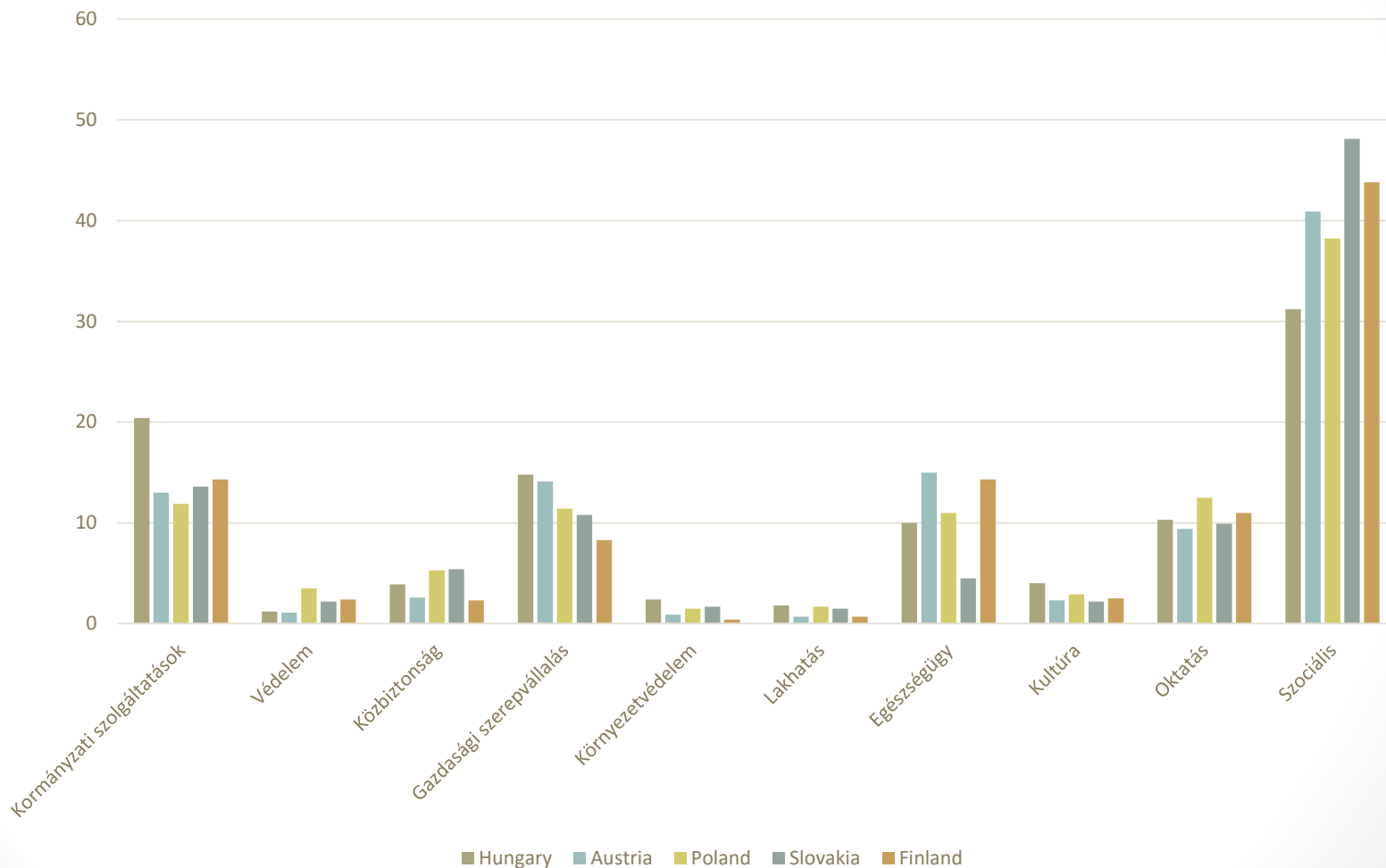
Forrás: Eurostat

Mire költ a magyar költségvetés (teljes kiadás %-a, 2014)

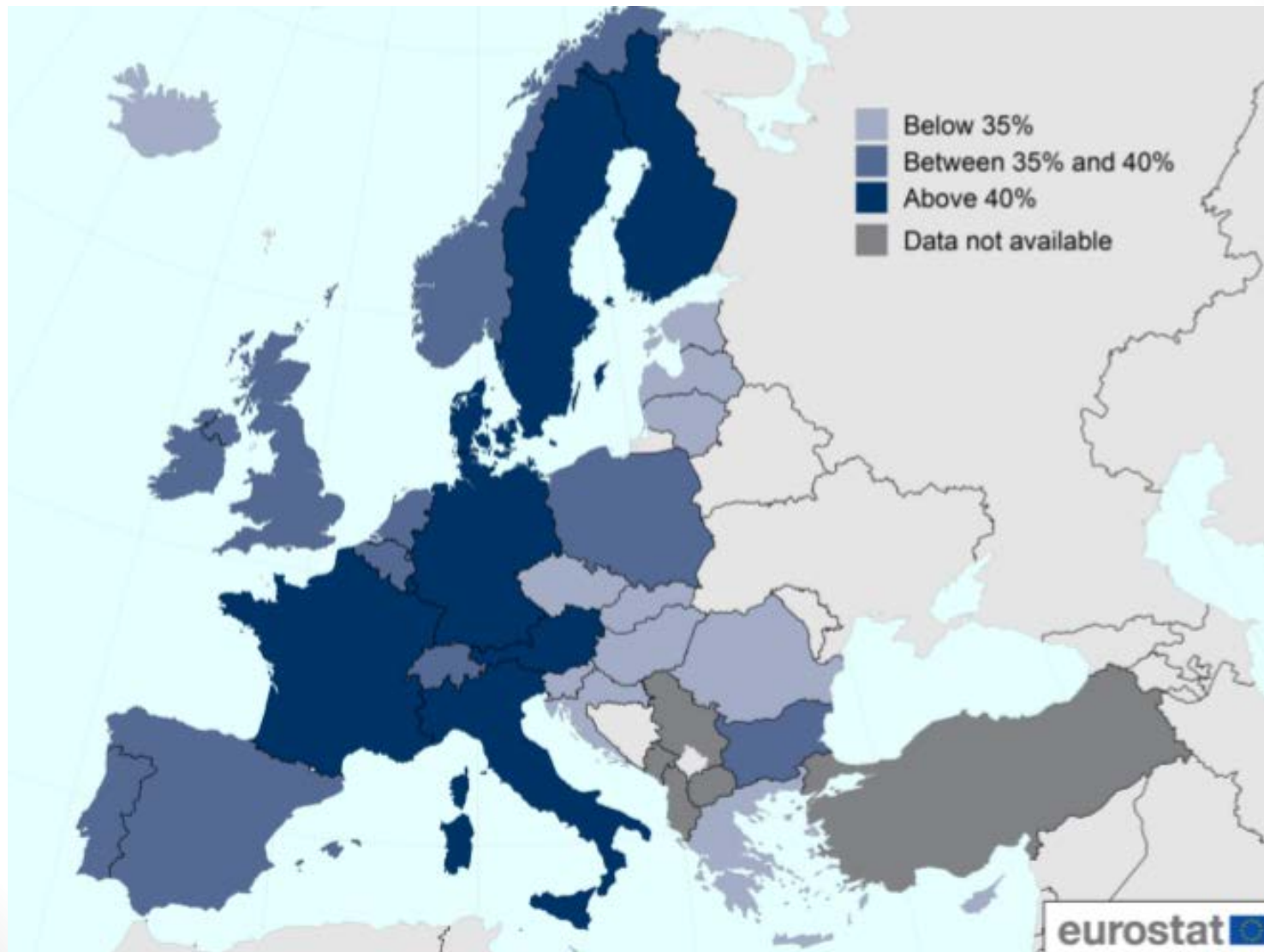
Forrás: Eurostat

Hol állunk (2014)?

Forrás: Eurostat

Szociális kiadások Európában

Államháztartás alapelvei

- Éves költségvetés elve: költségvetési év
- Egységesség elve: egyetlen törvény
- Nyilvánosság elve
- Teljesség elve: minden kiadás és bevétel szerepel – bruttó elszámolás
- Részletezettség elve
- Kötelező ellentételezés elve

Államháztartás alrendszerei

- Együttes nagyságrend (2017, előirányzat - terv):
 - Bevétel: 18.751 milliárd forint
 - Kiadás: 20.112 milliárd forint
- Központi (kormányzati) költségvetés
- Társadalombiztosítási alapok
- Elkülönített állami alapok
- Önkormányzatok

1. Társadalombiztosítási alapok

- Társadalombiztosítás: a társadalom közös kockázatvállalásán alapuló, a biztosítás és a szolidaritás elveinek alapján működő, többnyire kötelező biztosítási rendszere.
 - Önkéntes biztosítási elemek egészíthetik, amik többletszolgáltatásra jogosítanak
- Két nagy alap:
 - Nyugdíjbiztosítási Alap
 - Kezeli: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság (ONYF)
 - Egészségbiztosítási Alap
 - Kezeli: Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (korábban OEP)
- Állami részvétel?
 - Nem racionális magatartás (távoli veszélyek diszkontálása)
 - Eljárás korrektsége (krónikus betegek biztosítása)
 - Méltányosság – szolidaritás

TB kiadások, 2018 előirányzat, milliárd forint

NYUGDÍJBIZTOSÍTÁSI ALAP	3 361
Nyugellátás	3 343
Egyéb	18
EGÉSZSÉGBIZTOSÍTÁSI ALAP	2 319
Csecsemőgondozási díj, tgyes	50
Táppénz	79
GYED	125
Rokkantsági, rehabilitációs ellátások	320
Gyógyító, megelőző ellátás	1040
Gyógyszertámogatás és gyógyászati segédeszköz t.	373
Egyéb	72
ÖSSZES KIADÁS	5 680

TB bevételek, 2018 előirányzat, milliárd forint

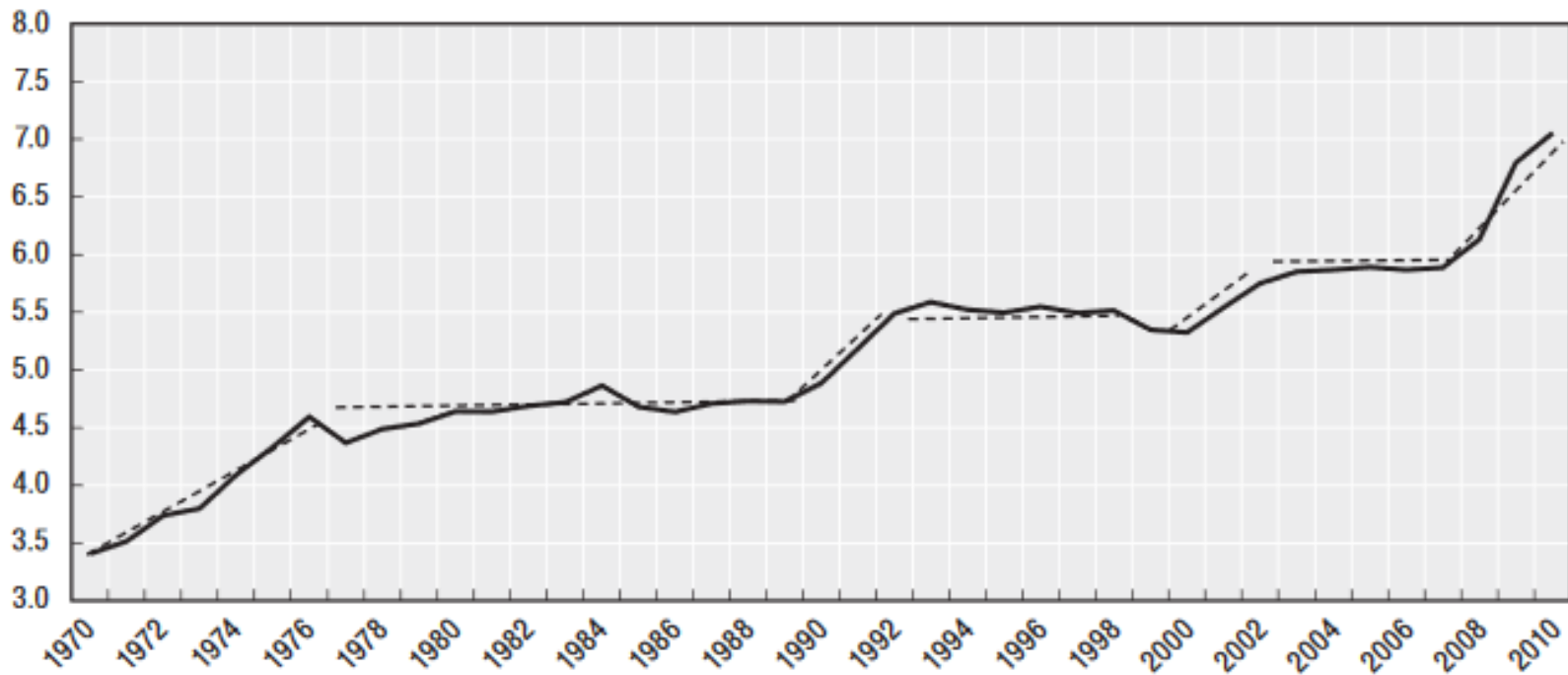
NYUGDÍJBIZTOSÍTÁSI ALAP	3 361
Szociális hozzájárulási adó és járulékok	3 291
Egyéb	70
EGÉSZSÉGBIZTOSÍTÁSI ALAP	2 319
Szociális hozzájárulási adó és járulékok	1 442
Egészségügyi hozzájárulás	183
Költségvetési támogatások, térítése	535
Gyógyszergyártók és forgalmazók befizetései	17
Baleseti adó	37
Népegészségügyi termékadó	30
Egyéb	75
Összes bevétel	5 680
TB ALAPOK KÖLTSÉGVETÉS SZERINTI EGYENLEGE	0

Dilemmák

- Nyugdíjrendszer fenntarthatósága – az egész fejlett világot érinti
- Egészségügyi költségek folyamatos emelkedése – az egész világot érintő probléma
- Önálló alapok, vagy a költségvetés kiterjesztett karjai
- Munkamegosztás állam és piac között a finanszírozásban, tulajdonlásban

Egészségügyi kiadások emelkedése

Figure 1. **Evolution of public health and long-term care expenditure¹**
As a % of GDP

1. Unweighted average of available OECD countries.

Source: OECD Health Database (2012).

2. Elkülönített állami pénzalapok

- Költségvetésen kívüli forrásokat is felhasználó, az állam egyes ágazati feladatainak finanszírozása érdekében létrehozott önállóan gazdálkodó szervezetek
- Jellemzőik:
 - Meghatározott, költségvetéstől független bevételeik vannak
 - Különböző miniszterek felügyelik, de decentralizáltan működnek
 - Speciális célok ellátását biztosítják
 - Bevételeik továbbgördülnek, nem vesztik el, ha év végéig nem költik el
 - Számuk csökkenőben van
 - Bevételeik és kiadásaik eltörpülnek az államháztartás főszámaihoz képest

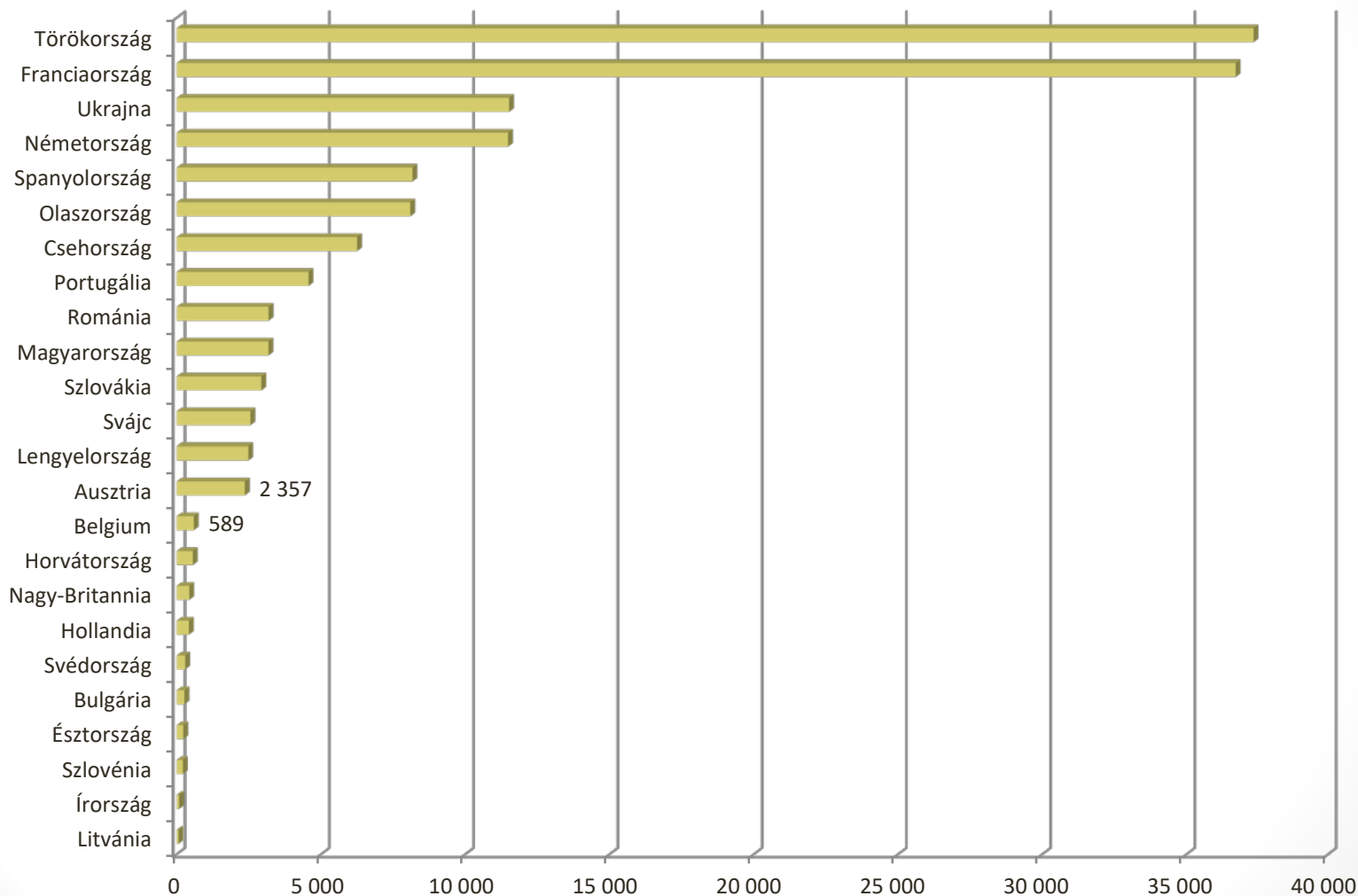
2018 előirányzat, millió forint

Nemzeti Foglalkoztatási Alap	
Összes bevétel	367 805
Összes kiadás	436 130
Központi Nukleáris Pénzügyi Alap	
Összes bevétel	25 298
Összes kiadás	12 158
Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap	
Összes bevétel	86 786
Összes kiadás	82 073
Nemzeti Kulturális Alap	
Összes bevétel	11 060
Összes kiadás	9 850
Bethlen Gábor Alap	
Összes bevétel	26 134
Összes kiadás	26 134

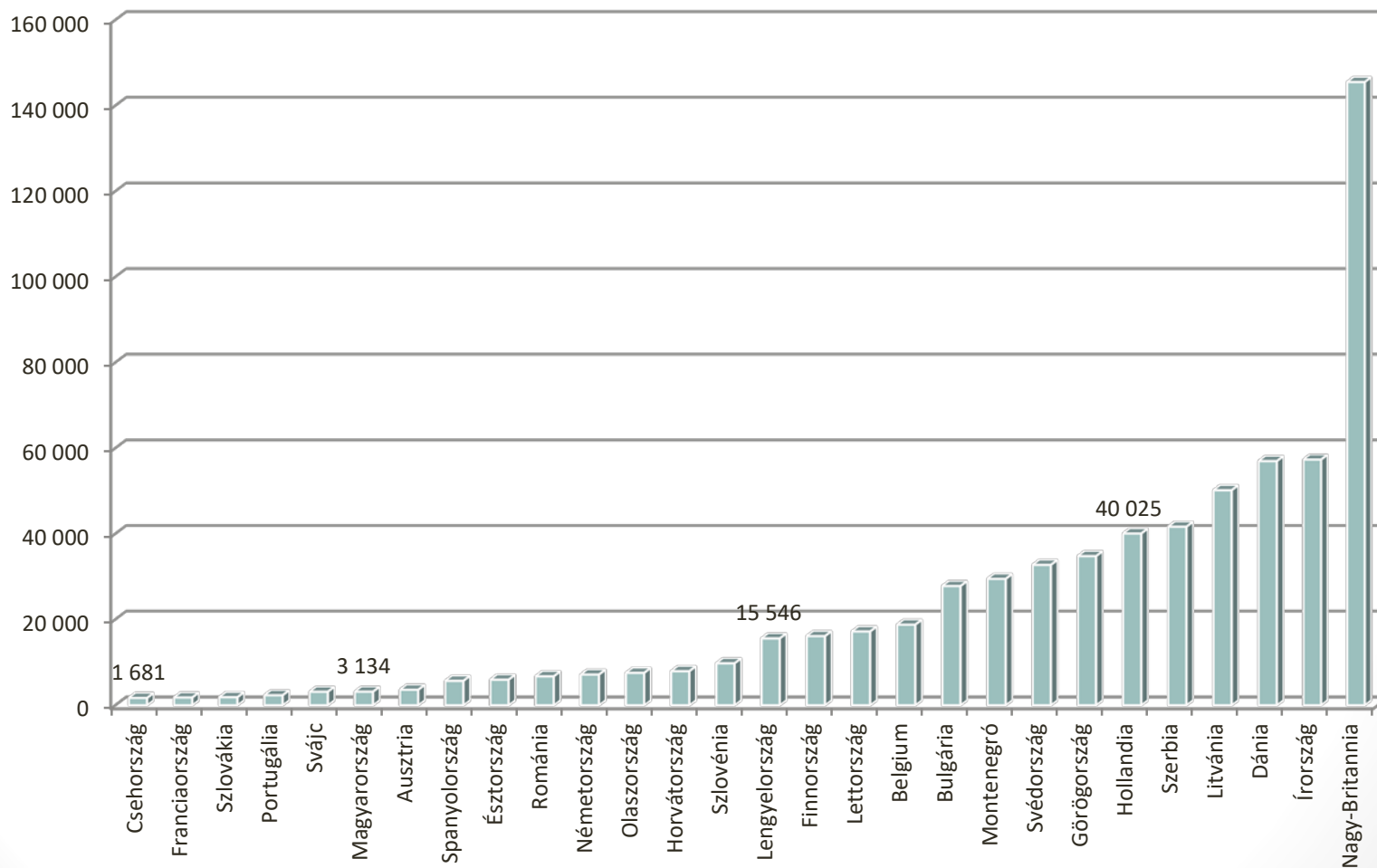
3. Helyi önkormányzatok

- Két szint: megyei és települési (Budapesten: kerületi) önkormányzatok
- 3168 települési önkormányzat, közülük kb. 1500 rendelkezik önálló polgármesteri hivatallal
- Kontraszelekció és föderális berendezkedés
- Gazdálkodásuk részleteit költségvetési rendelet rögzíti
 - Ezt hosszabb távú gazdasági program kidolgozása előzi meg
 - Részei: területfejlesztési és –rendezési, valamint településfejlesztési terv
 - Határidők
 - Költségvetési koncepció
 - Költségvetési rendelet javaslat
 - Nem kötelező abban az évben elfogadni (március 15-éig)
 - Szeptember 15-éig be kell számolni az első féléves gazdálkodásról
 - Zárszámadás: tárgyévet követő május 31-éig

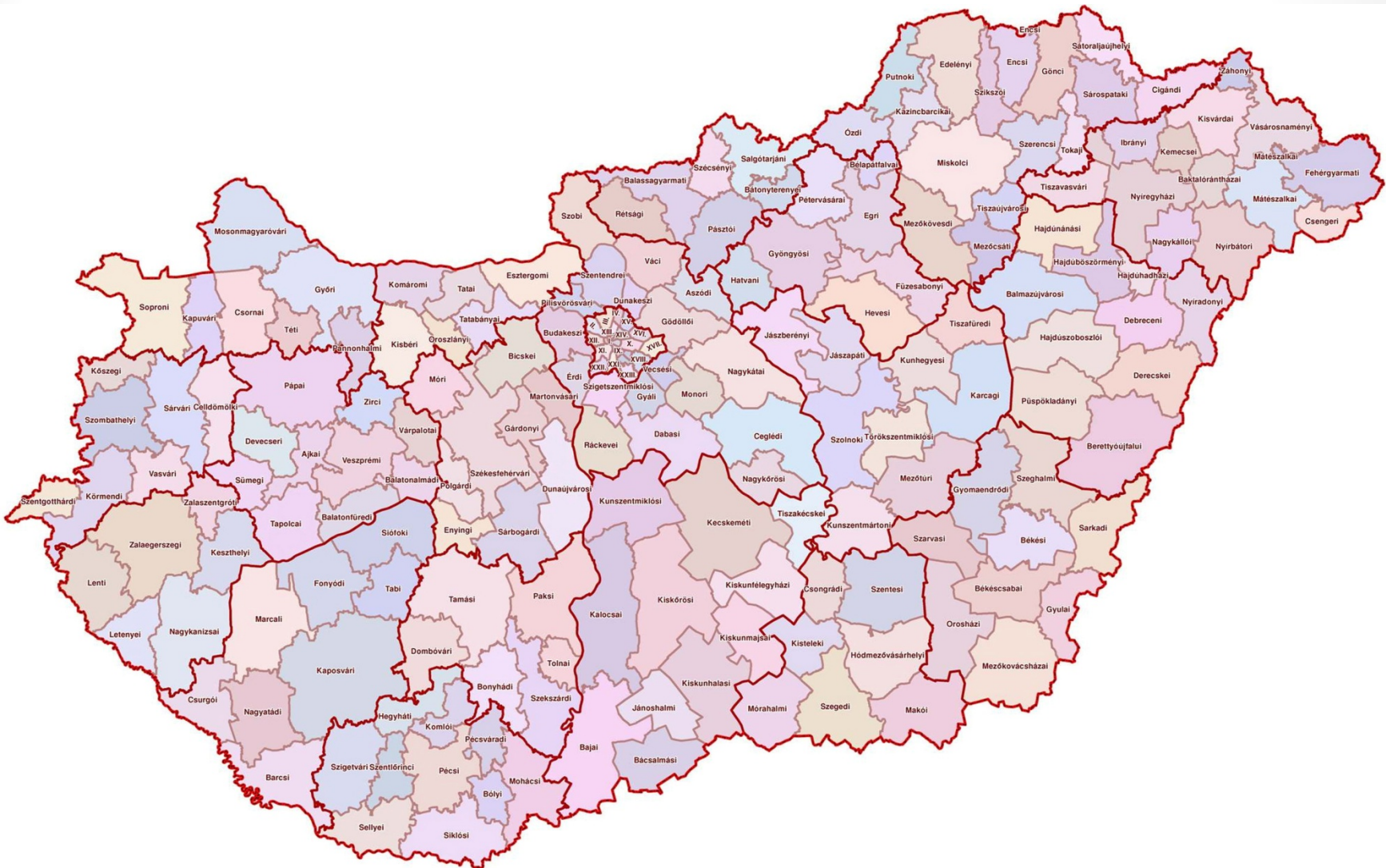
Önkormányzatok Európában

Lakosság/önkormányzat

Járások 2013-tól

Helyi önkormányzatok támogatásai (2016, tervezet, milliárd Ft)

Központi támogatás összesen	662
Működés általános támogatása	154
Köznevelési feladatok	180
Szociális, gyermekjóléti és gyermekétkeztetési feladatok	188
Kulturális feladatok	31
Kiegészítő támogatás	109

Helyi bevételek (kb. 6-700 md forint)

<https://hakka.allamkincstar.gov.hu/>

Helyi adók
Építményadó
Telekadó
Magánszemélyek kommunális adója
Iparüzési adó (kb. 500 milliárd)
Települési adó (új)
Idegenforgalmi adó
Gépjárműadó (átengedett, 40%-a marad a településen)
Termőföld bérbeadásából származó jövedelem adója (átengedett)
Talajterhelési díj
Bírságok (környezetvédelmi, közlekedési szabálysértési stb.)

Dilemmák

- Pazarlás és hatékonyabb érdekérvényesítés
- Szerves történelmi fejlődés egyenlőtlenségei

4. Központi kormányzat

- Szerkezete
 - **Fejezetek:** önállóan felügyelt, irányított szervek és előirányzatok összessége – költségvetési fejezetrend
 - Pl. OGY, KE, AB, MTA, minisztériumok stb.
 - **Költségvetési címek és alcímek:** szervezeti és szabályozási szempontból összetartozó, tovább részletezett előirányzatok
 - Pl. I. fejezet (Országgyűlés) címei: Országgyűlés Hivatala, Közbeszerzési hatóság, Pártok támogatása, PSZÁF, Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság
 - **Előirányzat csoportok**
 - Működési célú előirányzat: személyi juttatások, járulékok, dologi kiadások
 - Felhalmozási célú előirányzat: beruházások, felújítások

Bevételek (2017 előirányzat, millió forint)

Összes bevétel	11 547 412
<i>A gazdálkodó szervezetek befizetései</i>	<i>1 616 037</i>
Társasági adó	734 700
Egyszerűsített vállalkozói adó	80 600
Energia adó	23 900
Bányajáradék	30 000
Játékadó-bevétel	30 800
Egyéb befizetések	24 000
Egyéb központosított bevételek	389 537
Energiaellátók jövedelemadója	55 500
Cégautóadó	27 600
Pénzügyi szervezetek különadója	66 500
Kisadózók tételes adója	75 500
Kisvállalati adó	13 500
Közműadó	52 200
Reklámadó	11 700
<i>Fogyasztáshoz kapcsolt adók</i>	<i>4 875 400</i>
Általános forgalmi adó	3 531 100
Jövedéki/fogyasztási és regisztrációs adó	1 052 700
Távközlési adó	54 400
Pénzügyi tranzakciós illeték	205 700
Biztosítási adó	31 500

Bevételek (folyt.)

<i>A lakosság befizetései</i>	1 987 000
Személyi jövedelemadó	1 787 400
Adóbefizetések	8 000
Illetékbecfizetések	147 200
Gépjárműadó	43 500
<i>Egyéb bevételek</i>	3 068 975

Kiadások (2017 előirányzat, millió forint)

Kiadások összesen	12 752 385
Egyedi és normatív támogatások	311 430
A közszolgálati műsorszolgáltatás támogatása	70 140
Szociálpolitikai menetdíj támogatás	104 000
Lakásépítési támogatások	211 300
Nemzeti család- és szociálpolitikai alap	657 479
Családi támogatások	413 857
Korhatár alatti ellátások	95 932
Jövedelempótló és kiegészítő szociális támogatások	124 038
Különbféle jogcímen adott térítések	23 653
A költségvetési szervek és fejezeti kezelésű előirányzatok	8 227 660
Az államháztartás alrendszereinek támogatása	1 083 916
A társadalmi önszerveződések támogatása	3 810
Kamatkiadások	955 063
Tartalék	375 200
Állami vagyonnal kapcsolatos kiadások	308 774
Kormányzati rendkívüli és egyéb kiadások	94 968
Az állam által vállalt kezesség érvényesítése	31 599
Hozzájárulás az EU költségvetéséhez	317 045

Költségvetési ciklus

- Előkészítő szakasz
 - Irányelvek benyújtása
 - Költségvetési törvényjavaslat kormány elé: augusztus 31. (v.é. október 15.)
 - Költségvetési törvényjavaslat a parlament elé: október 15. (v.é. október 31.)
- Döntési szakasz
 - Parlament minden bizottsága véleményezi
 - Vita két szakasza
 - Általános vita (kiadások, bevételek és hiány véglegesítése)
 - Részletes vita: átcsoportosítások: december 31.
 - Zárószavazás
- Döntés-végrehajtási szakasz
- Végrehajtás ellenőrzése szakasz
 - Zárszámadás: tárgyévet követő augusztus 31.

Költségvetés tervezése

- Kiindulási pont
 - igényalapú
 - erőforráslapú
- Típusok
 - (Módosított) Bázisszintű tervezés: az előző év (bázisév) adatait korrigáljuk a tervévre előre látható változásokkal
 - Feladattervezés: a tervév feladataihoz rendeljük hozzá a várható kiadásokat és bevételeket
 - Teljesítménytervezés: teljesítményterv készítés
- Speciális technikái
 - Tervezési-programozási költségvetési rendszer (PPBS)
 - Nullbázisú költségvetéstervezés (ZBB)

Adórendszerek

- Adók célja
 - Bevéterszerzés
 - Szociális igazságosság előmozdítása
 - Konjunktúrapolitika
 - Visszaretentés-kártérítés
 - Burkolt protekcionizmus

Milyen a jó adórendszer?

- Méltányos
- Nincs torzító hatással az erőforrások elosztására
 - Jövedelmi hatás: az adó csökkenti a rendelkezésre álló jövedelmet
 - Eltérítési hatás
- Stabilizáló hatású
- Átlátható
- Egyszerű, betartatható, olcsó

- Ki mennyi adót fizessen?
 - Haszonelvű adózás
 - Fizetőképesség szerinti adózás

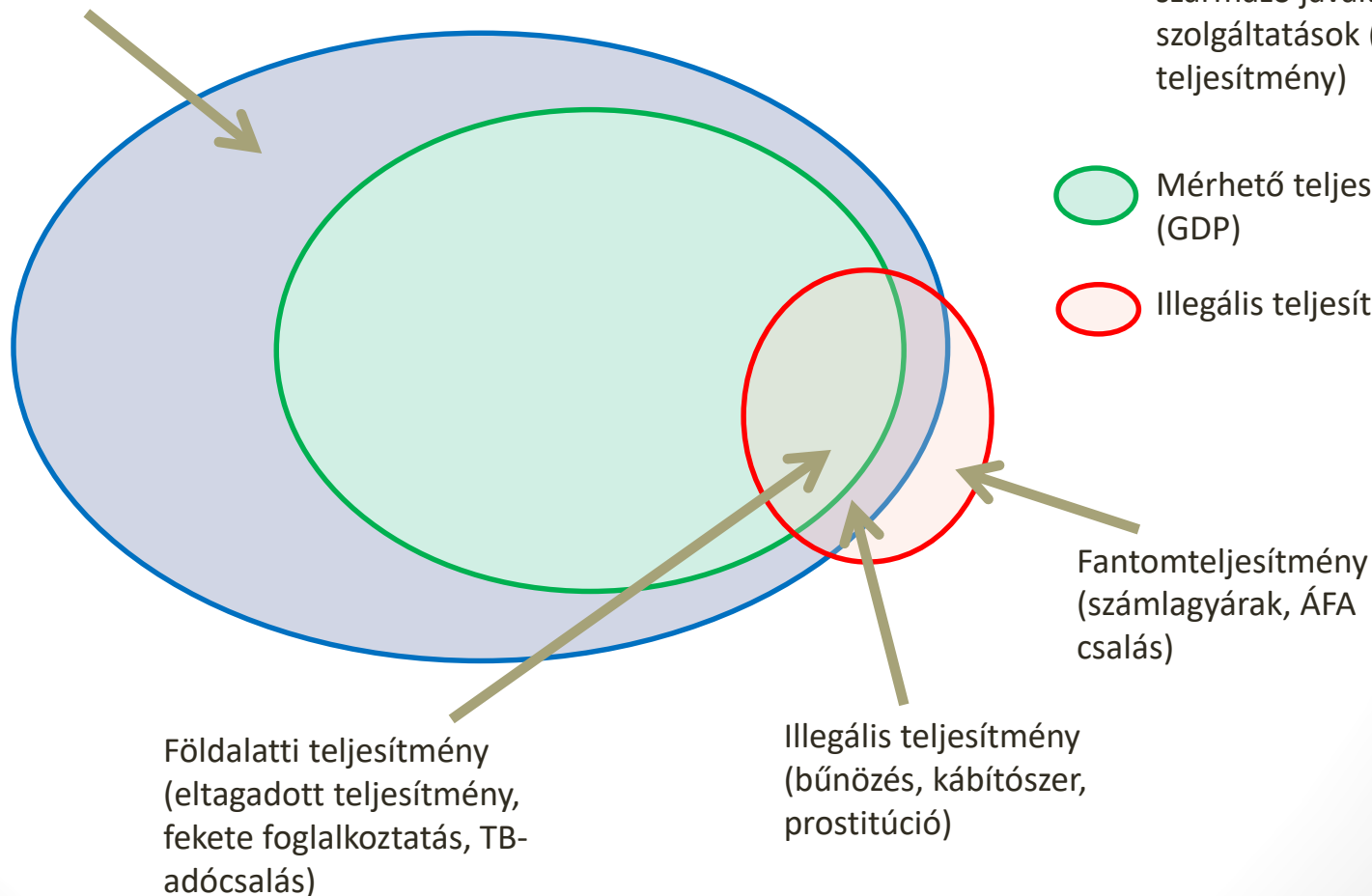
Feketegazdaság - adócsalás

Informális szektor
(háztartási munka,
szívességi tevékenység)

Emberi tevékenységből
származó javak és
szolgáltatások (teljes
teljesítmény)

Mérhető teljesítmény
(GDP)

Illegális teljesítmény

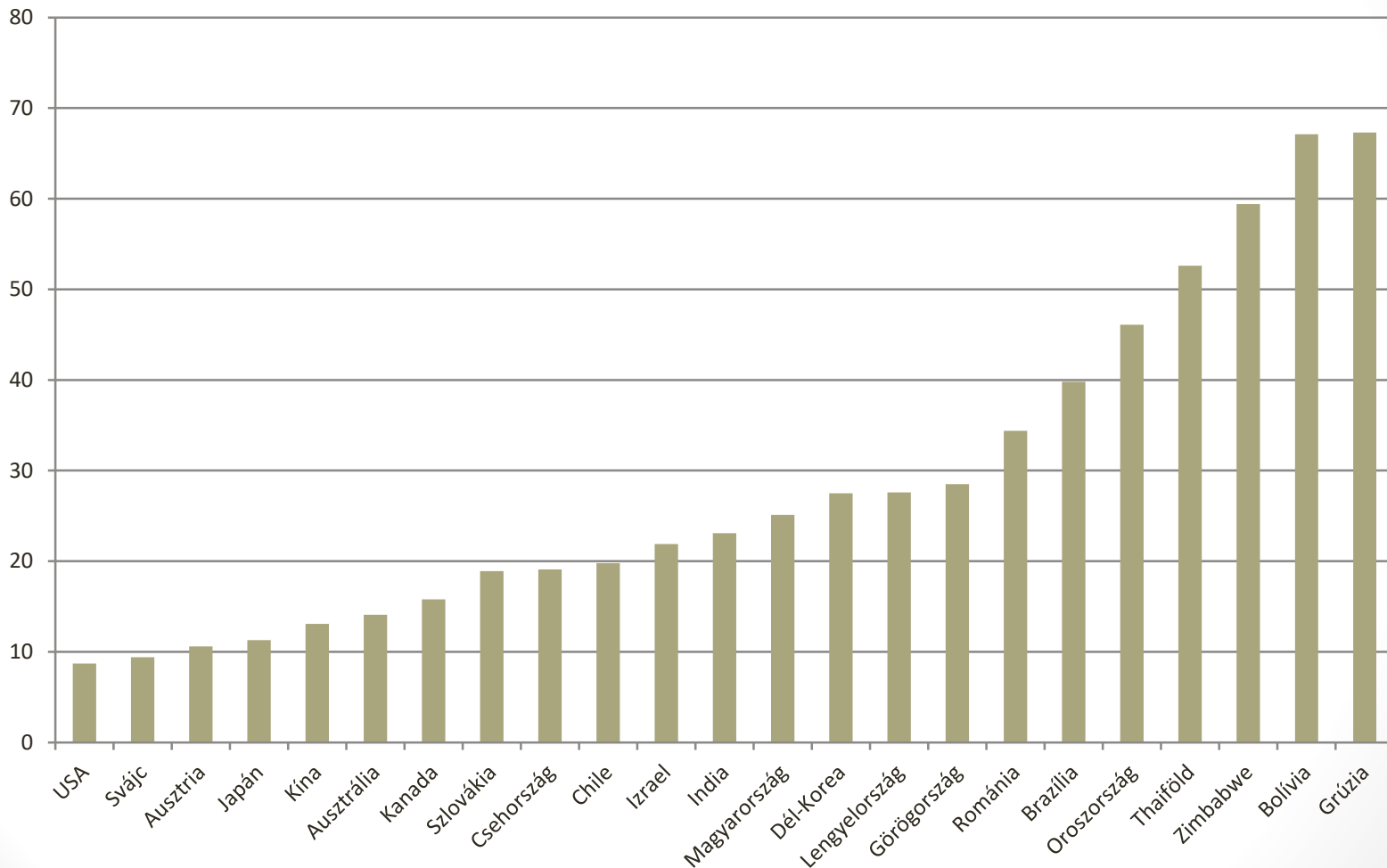
Mérés

- Munka-input módszer (LIM, Labour Input Method): vállalati és lakossági felmérés a munkaráfordításról
- Nemzeti számlák rendszere és az adóhatóság szerinti ÁFA, SZJA mértéke
- Vállalkozói, vállalati adóellenőrzés adatai
- Készpénz mennyisége, forgási sebessége, készpénz/bankbetét
- Villamos áram használat (teljes áramfelhasználás változása és a GDP változás különbsége, vagy a háztartások áramfelhasználásának alakulása)
- Közvetlen kérdőíves megkérdezés (pl. fekete foglalkoztatás)

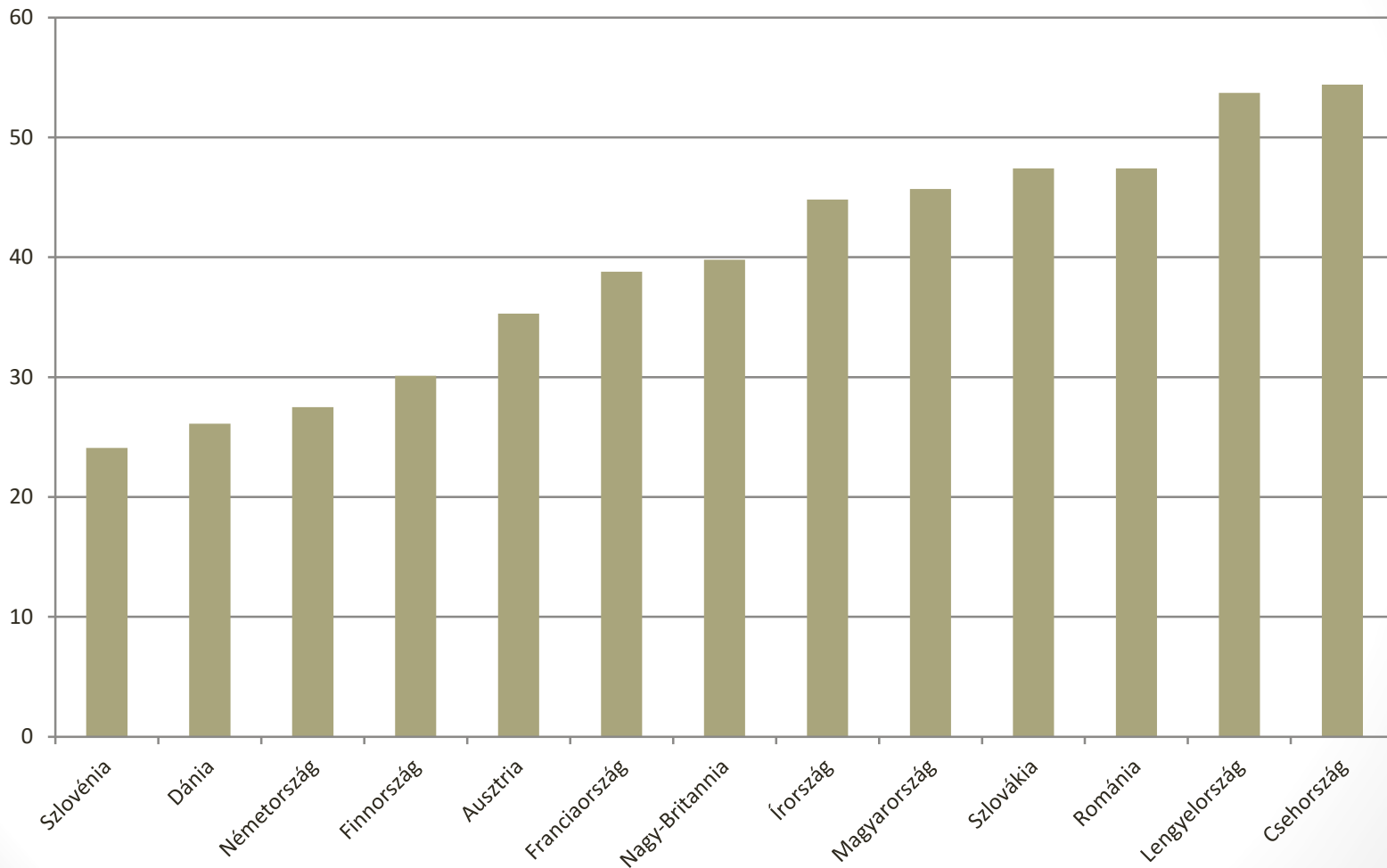
Rejtett gazdaság Magyarországon

Forrás	GDP százalékában	Év	Módszer
Eilat-Zinnes	34%	1997	Áramfogyasztás
OECD	30%	1997	GDP jövedelmi és kiadási oldala
Lackó	25-29%	1997-98	Elméleti és tényleges TB járulékbevételek
Christie-Holzner	21%	2001	Háztartások adóterhe és az adóbevételek
Schneider	25-26%	2000-02	Áramfogyasztás, valutakereslet
KSH	12-16	1997-2000	Adatfelvétel
Tóth	17-18%	2001-05	Szakértői becslés

Összehasonlítás (Schneider, 2000)

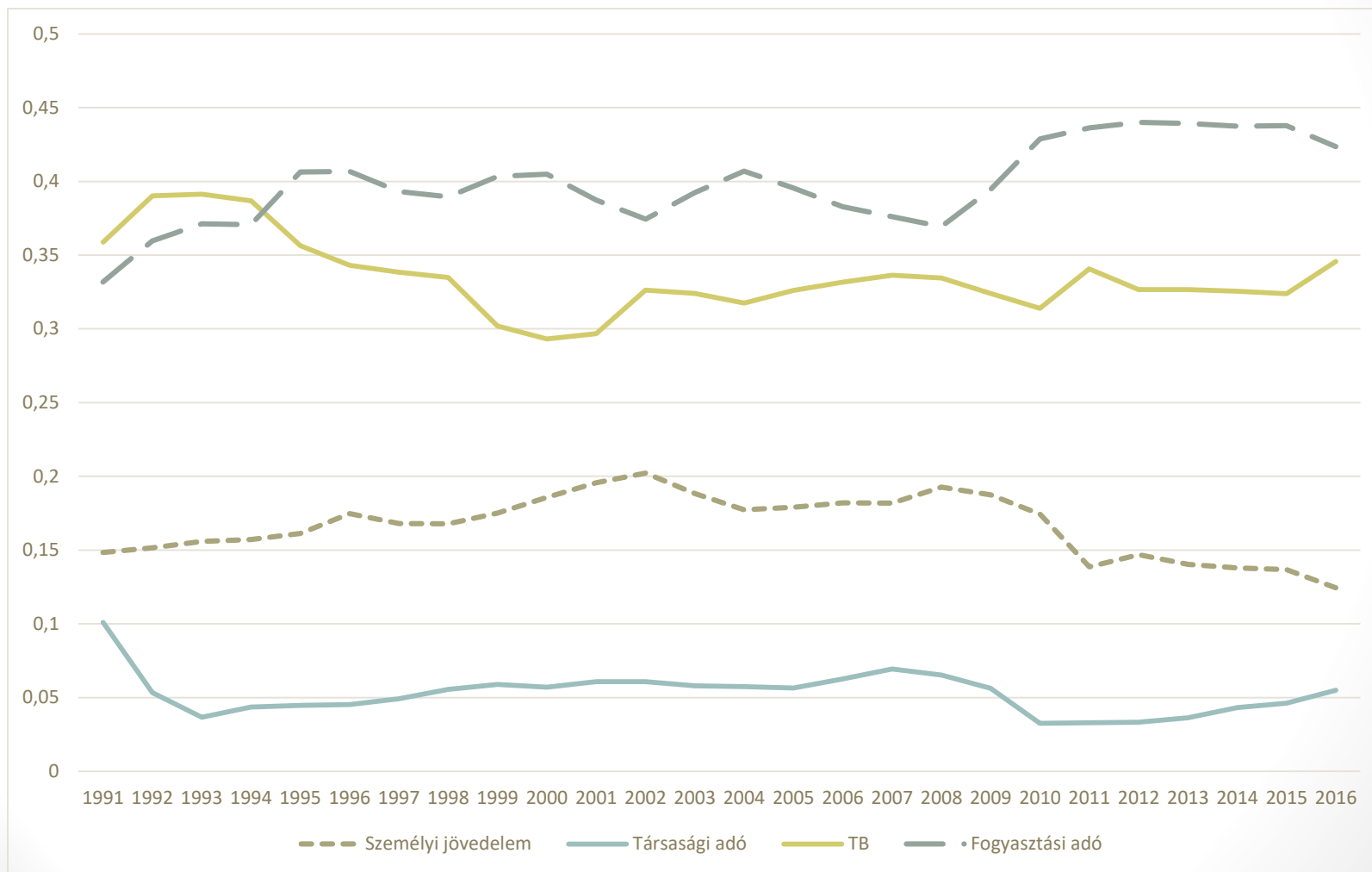
Christie-Holzner (2001): Az ÁFA-fizetés előtt eltitkolt fogyasztás aránya

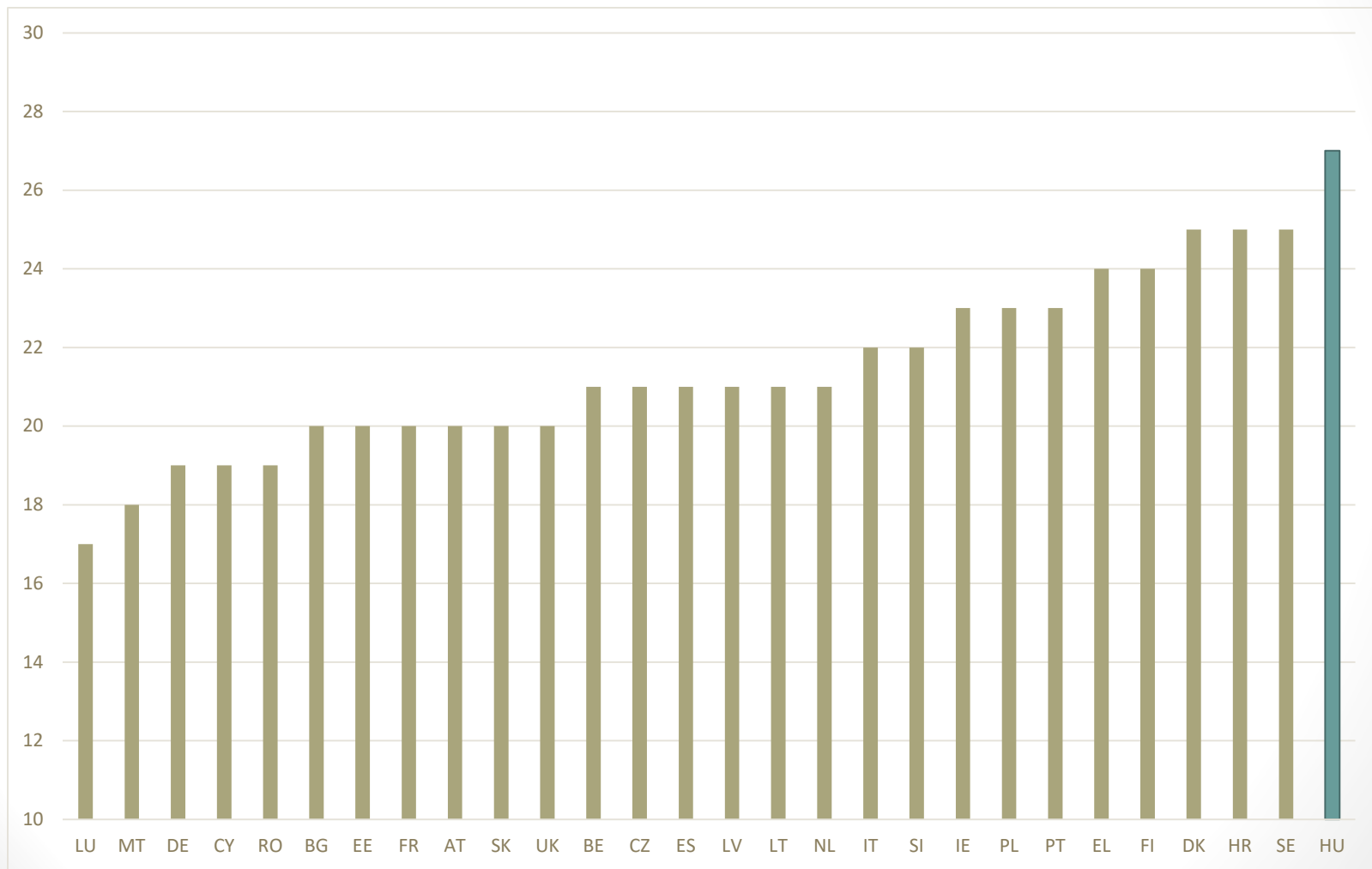
Adók típusai

- Közvetlen adó: adóalany megegyezik azzal, akit az adó terhel
 - SZJA, társasági adó, vagyoadó
- Közvetett adó: adóalany különbözik az adó megfizetőjétől
 - ÁFA, jövedéki adó, fogyasztási adók

Adótípusok részesedése a bevételekből Magyarországon

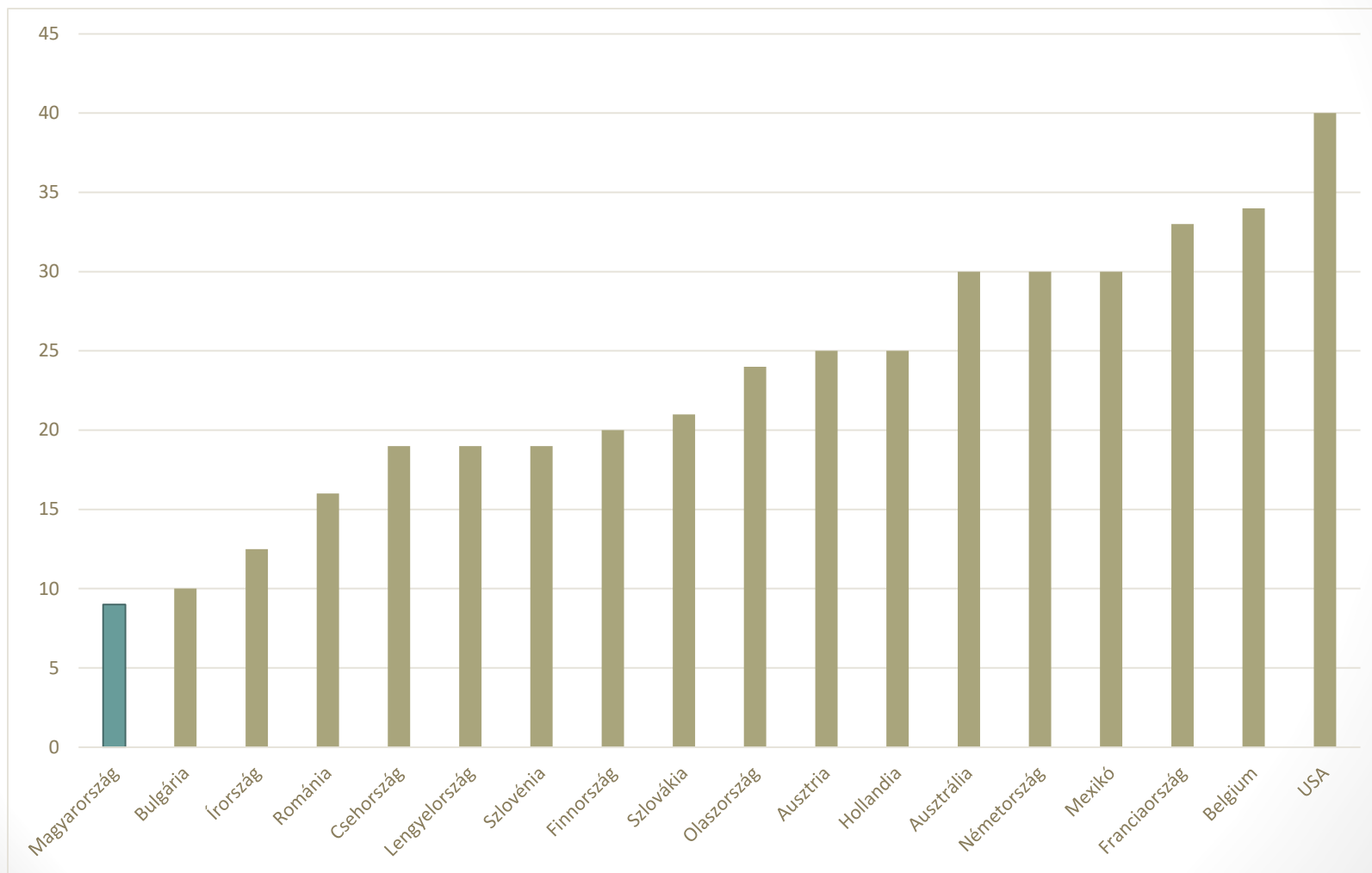

Standard ÁFA kulcsok (2017)

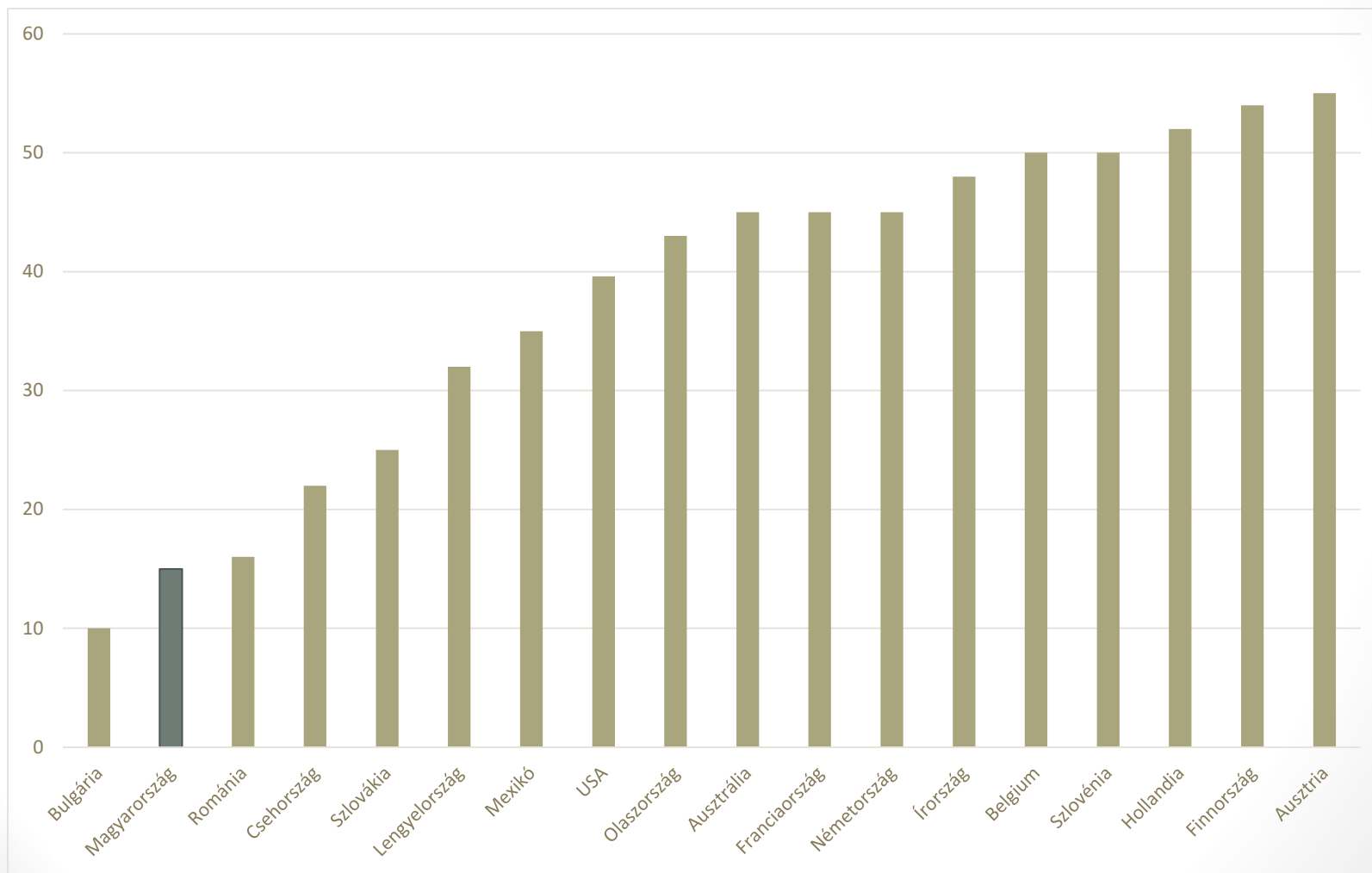
Forrás: Eurostat

Társasági adó (2018)

Forrás: KPMG

SZJA legmagasabb kulcsa (2018)

Forrás: KPMG

Egykulcsos vagy progresszív adó?

- Egykulcsos adó: magas és alacsony jövedelmű is ugyanolyan kulcs szerint adózik
 - Előnye: ha sok forrásból van jövedelmünk, pofonegyszerűen működik
- Progresszív adózás: pl. 1 millió forintig csak 10% az adó; 1-5 millió között 25% az adó; 5 millió fölött 40% az adó
 - Ha valaki 6 millió forintot keres egy évben, akkor $1 \text{ millió} * 0,1 = 100 \text{ ezer} + 4 \text{ millió} * 0,25 = 1 \text{ millió} + 1 \text{ millió} * 0,4 = 400 \text{ ezer}$, mindösszesen 1,5 millió forint adót fizet ($1,5/6=0,25$, tehát átlagosan 25%-os adót fizet)
- Javasolt videók:
 - <https://youtu.be/sLhXtfKRg4U>
 - https://youtu.be/TO1wvABI_0A
 - <https://youtu.be/HTzQ5q3ayuU>

Bruttó bér felépülése (2018)

Bruttó bér	305 000
Munkáltató további terhei	64 050
Szociális hozzájárulási adó (19,5%)	59 475
Szakképzési hozzájárulás (1,5%)	4 575
Munkavállaló terhei	102 175
Munkaerőpiaci járulék (1,5%)	4 575
Egészségbiztosítási járulék (7%)	21 350
Nyugdíj járulék (10%)	30 500
SZJA (15%)	45 750
Teljes bérköltség	369 050
Nettó bér	202 825
Állami terhek	166 225
Adóék (állami terhek/teljes bérköltség)	45%

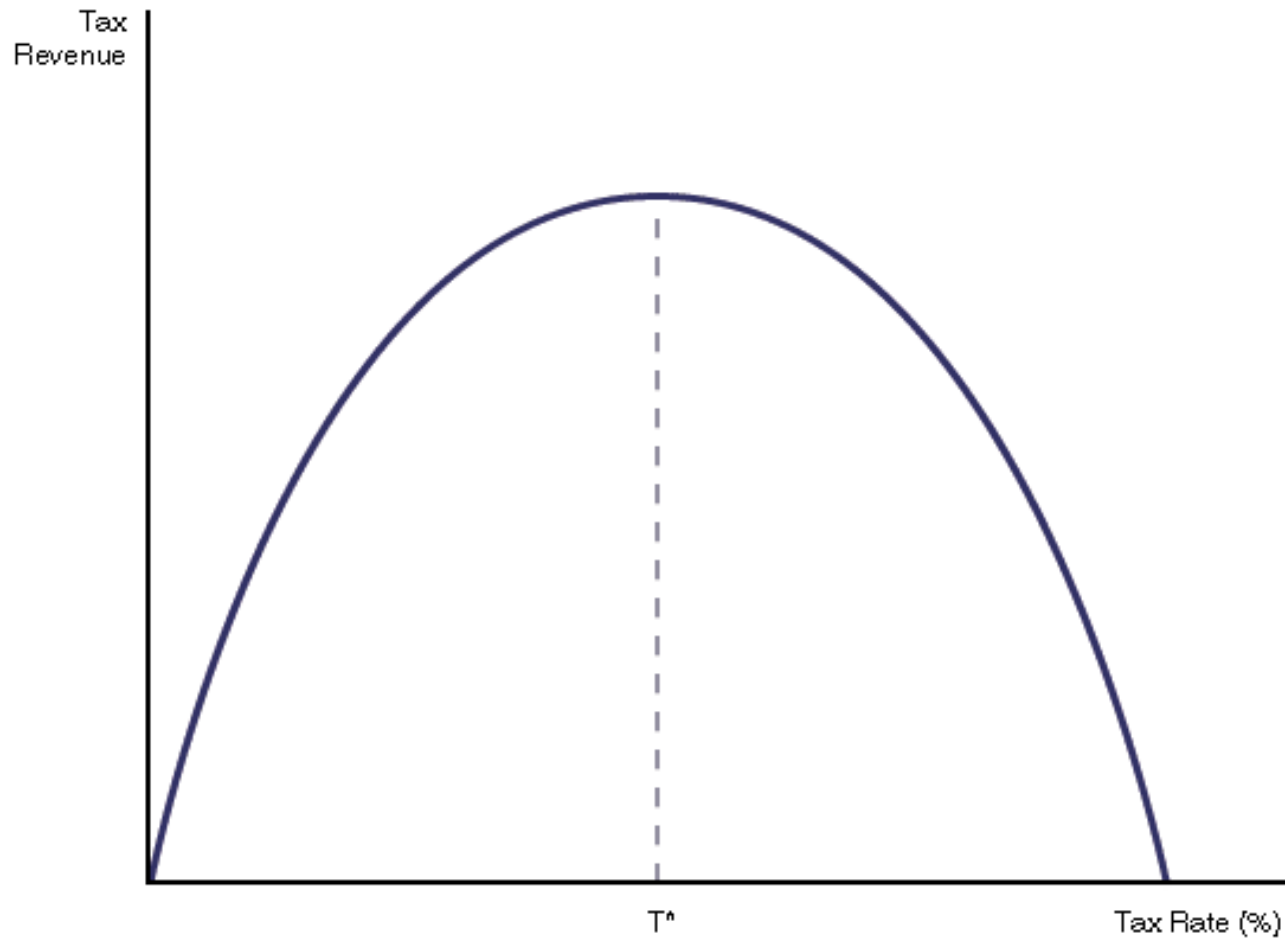
Bruttó bér felépülése (2017)

Bruttó bér	245 000
Munkáltató további terhei	57 575
Szociális hozzájárulási adó (22%)	53 900
Szakképzési hozzájárulás (1,5%)	3 675
Munkavállaló terhei	82 075
Munkaerőpiaci járulék (1,5%)	3 675
Egészségbiztosítási járulék (7%)	17 150
Nyugdíjjárulék (10%)	24 500
SZJA (15%)	36 750
Teljes bérköltség	302 575
Nettó bér	162 925
Állami terhek	139 650
Adóék (állami terhek/teljes bérköltség)	46%

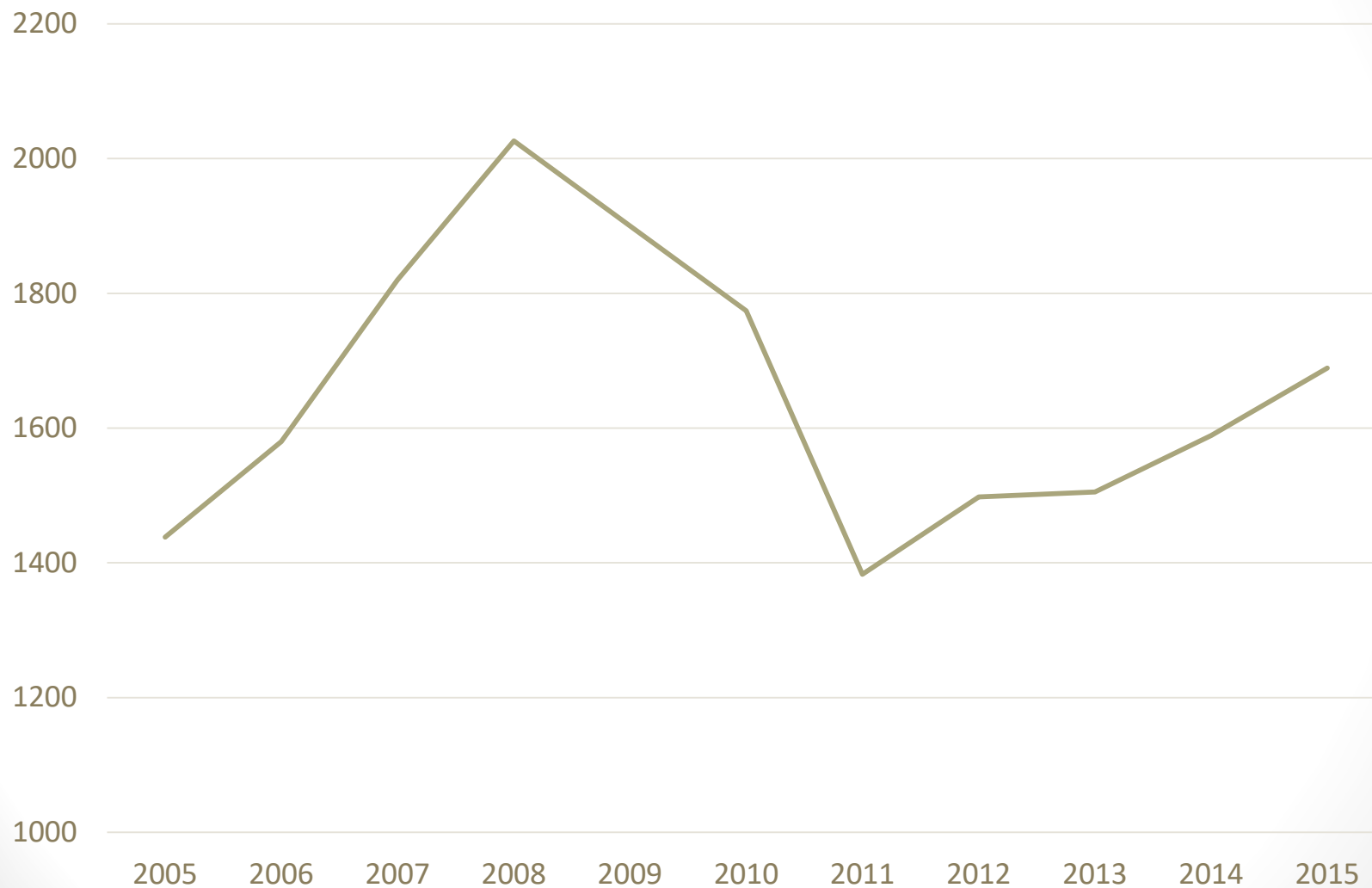
Bruttó bér felépülése (2016)

Bruttó bér	245 000
Munkáltató további terhei	69 825
Szociális hozzájárulási adó (27%)	66 150
Szakképzési hozzájárulás (1,5%)	3 675
Munkavállaló terhei	82 075
Munkaerőpiaci járulék (1,5%)	3 675
Egészségbiztosítási járulék (7%)	17 150
Nyugdíjjárulék (10%)	24 500
SZJA (15%)	36 750
Teljes bérköltség	314 825
Nettó bér	162 925
Állami terhek	151 900
Adóék (állami terhek/teljes bérköltség)	48%

Adózási szabályok – Laffer-görbe

SZJA bevételek alakulása (milliárd forint)

Forrás: KSH

Adózási szabályok - Ramsey

- Az adó torzító hatása ott a legcsekélyebb, ahol a kínálat vagy kereslet árrugalmassága a legalacsonyabb
 - A fogyasztási adók elterjedtsége egyre jelentősebb

Költségvetési egyenleg

- Elsődleges egyenleg: a folyó bevételek és kiadások egyenlege, nincs benne a tőketételek eredménye
- Teljes egyenleg: az adósságok terheit is figyelembe veszi
- Finanszírozása
 - Deficitfinanszírozás: jegybanki hitel
 - Belföldi hitelfelvétel
 - Külföldi hitelfelvétel
 - Vagyonértékesítés

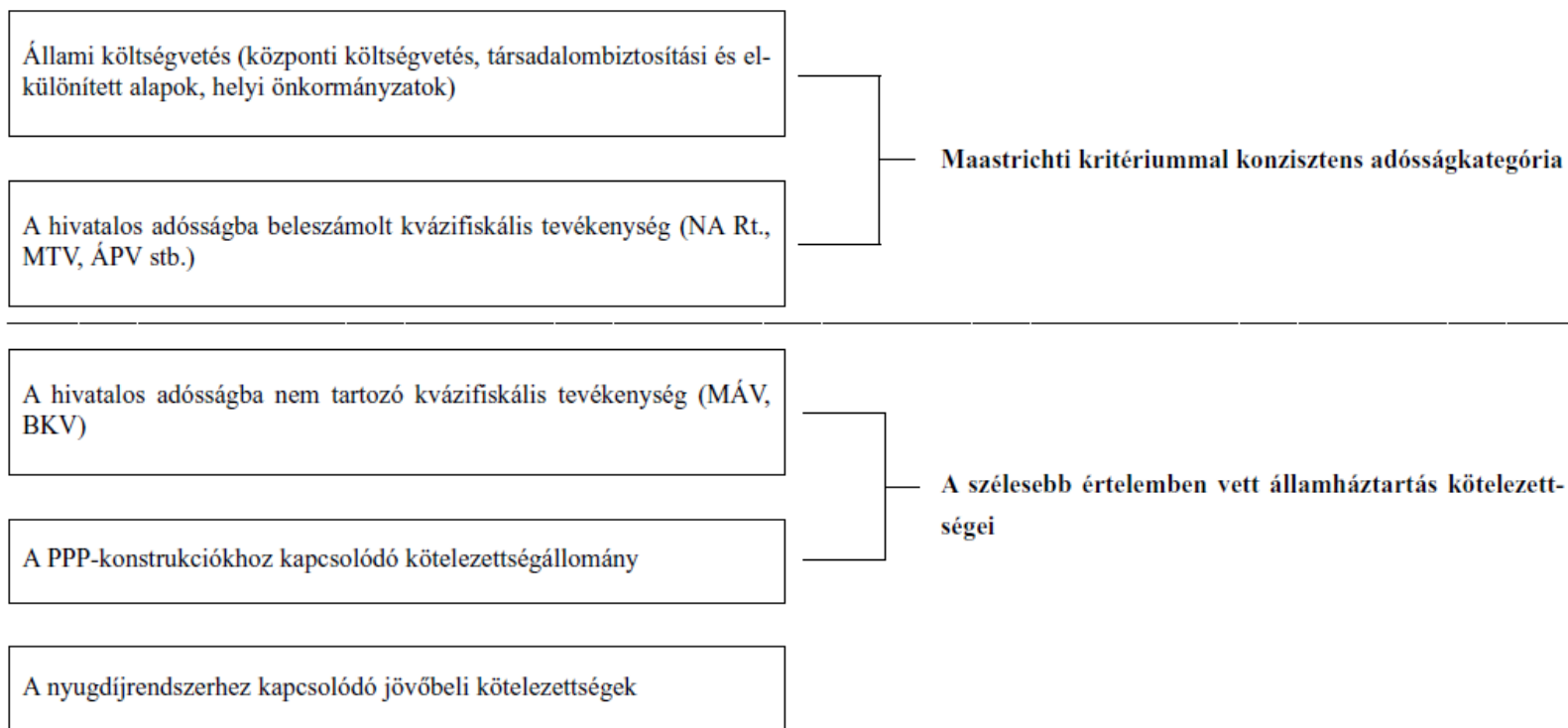
Államadósság

- A múltban felhalmozott államháztartási hiány kumulált összege
- Az állam jövőben rögzített kötelezettségeinek a jelenértékét
 - Ricardói ekvivalencia
- Implicit államadósság
- Államadósság kordában tartása
 - Európai stabilitási és növekedési paktum
 - Kiegyensúlyozott költségvetés követelmény
 - Államadósság limitálása
 - Speciális adóemelési szabályok
 - Költségvetési tanács

Adósságkategóriák

1. ábra

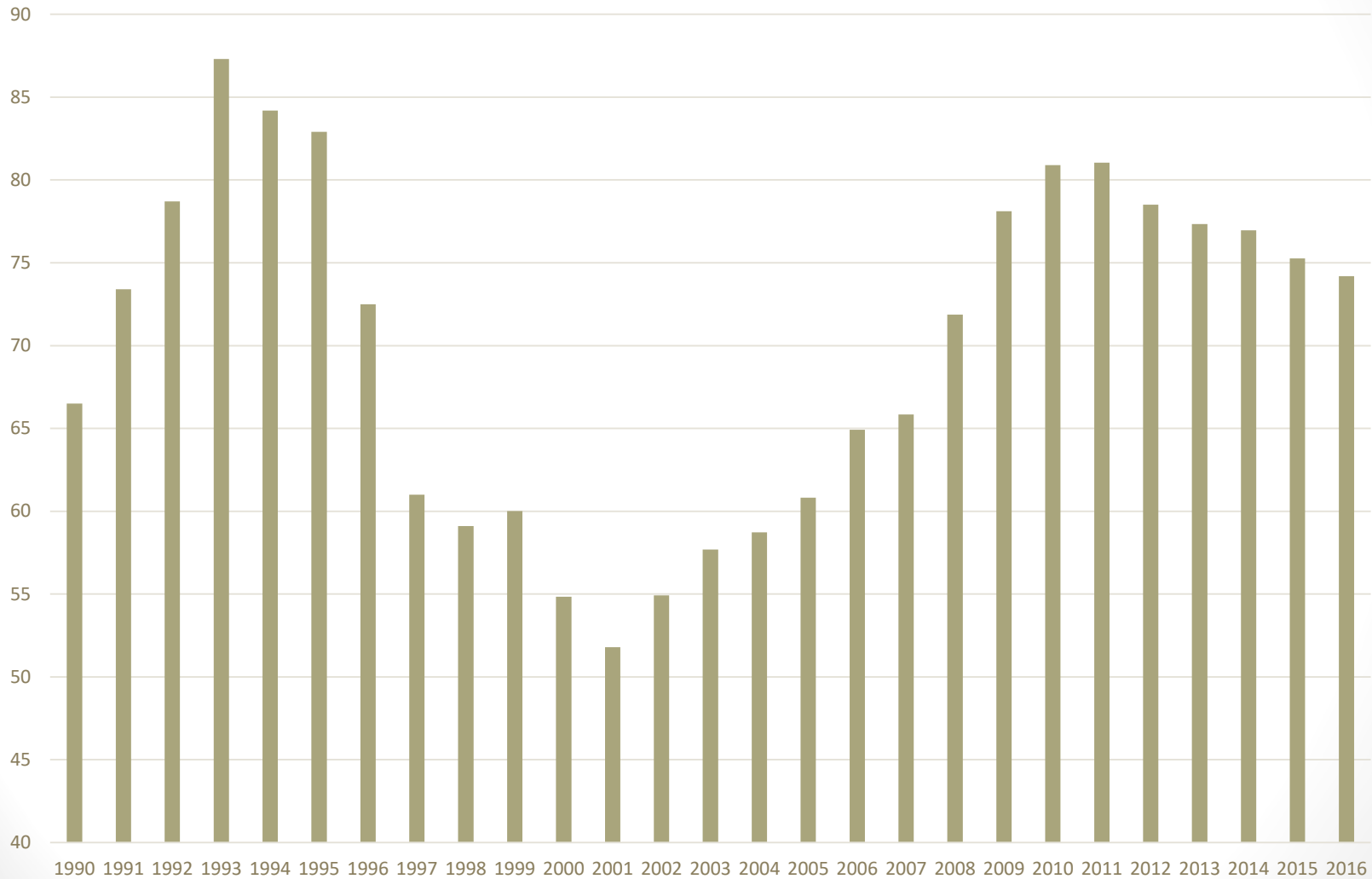
Az állam kötelezettségeinek szintjei

Alkotmány 36. cikk

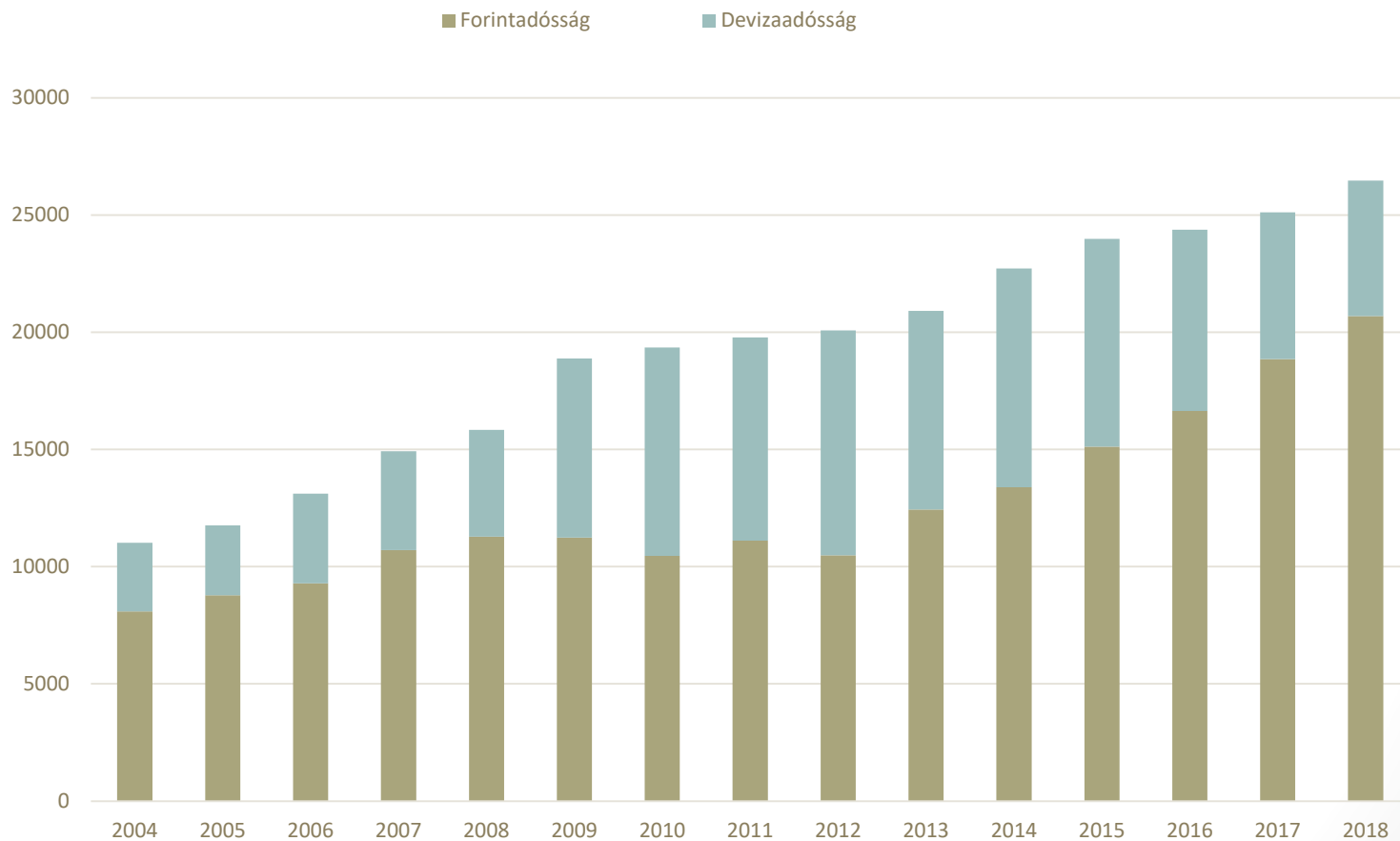
- (4) Az Országgyűlés nem fogadhat el olyan központi költségvetésről szóló törvényt, amelynek eredményeképpen az államadósság meghaladná a teljes hazai össztermék felét.
- (5) Mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, az Országgyűlés csak olyan központi költségvetésről szóló törvényt fogadhat el, amely az államadósság a teljes hazai össztermékhez viszonyított arányának csökkentését tartalmazza.
- (6) A (4) és (5) bekezdésben foglaltaktól csak különleges jogrend idején, az azt kiváltó körülmények okozta következmények enyhítéséhez szükséges mértékben, vagy a nemzetgazdaság tartós és jelentős visszaesése esetén, a nemzetgazdasági egyensúly helyreállításához szükséges mértékben lehet eltérni.

Államadósság a GDP százalékában

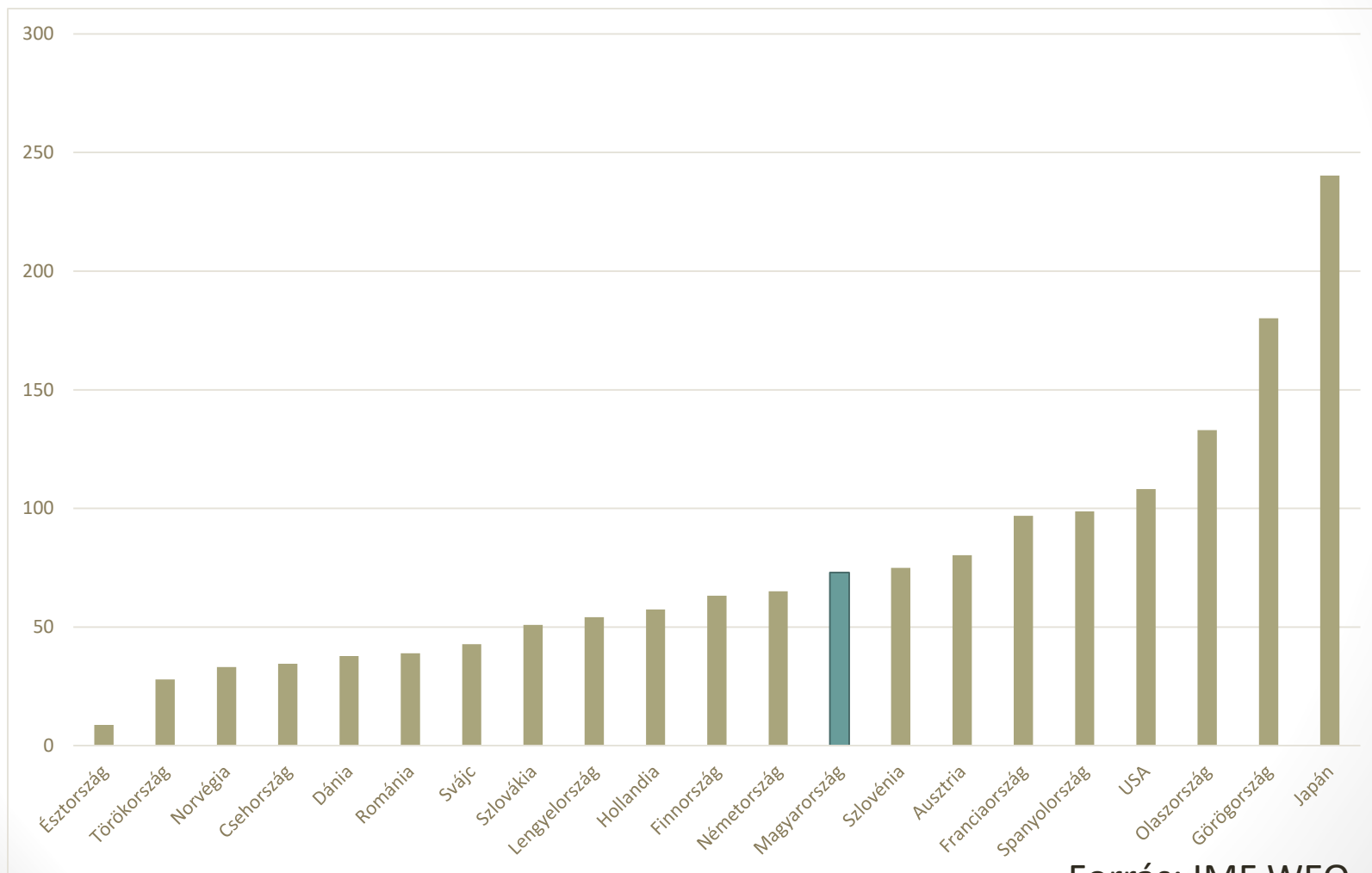
Forrás: IMF WEO

Az adósság alakulása (milliárd forint)

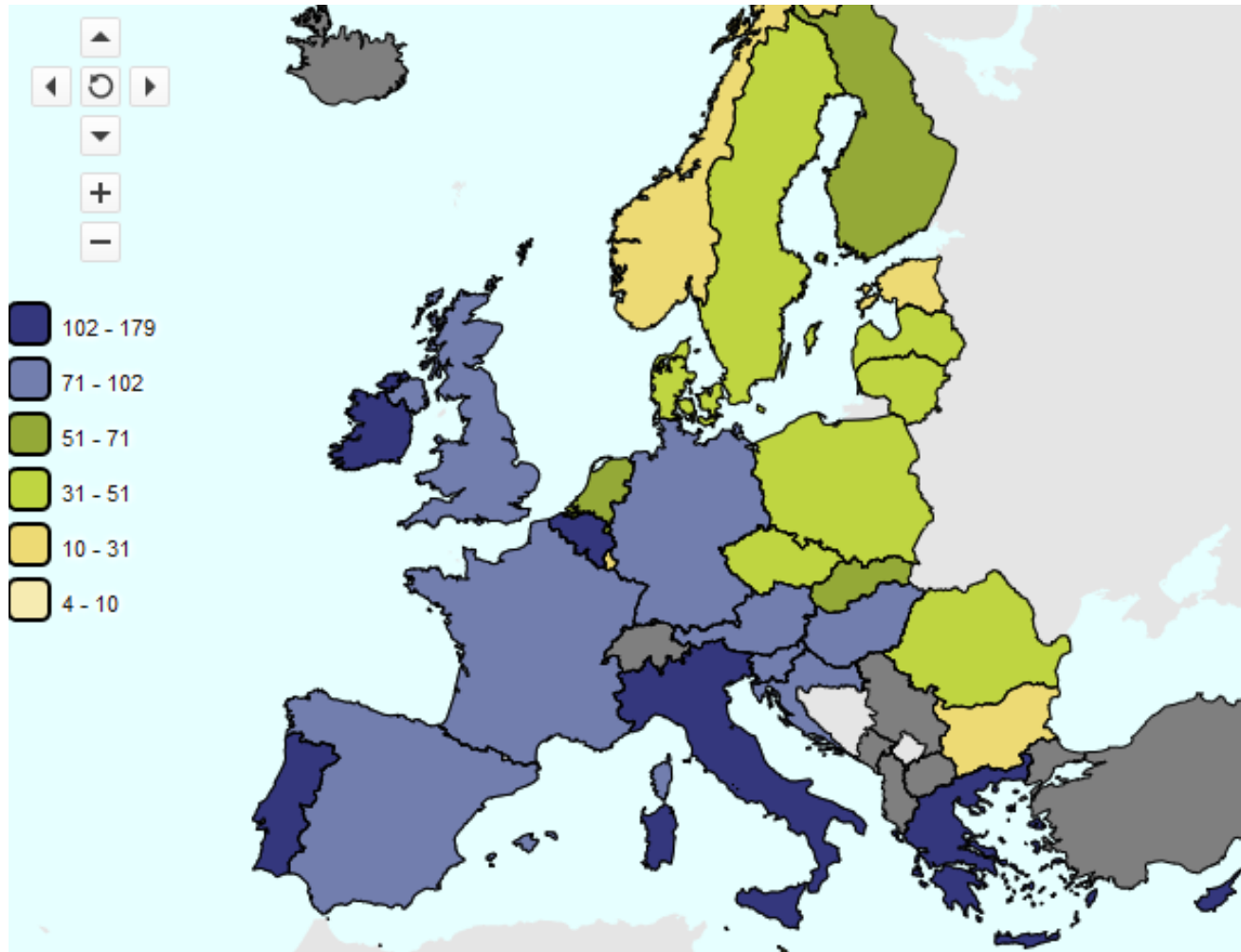
Forrás: AKK

Bruttó államadósság/GDP, 2017

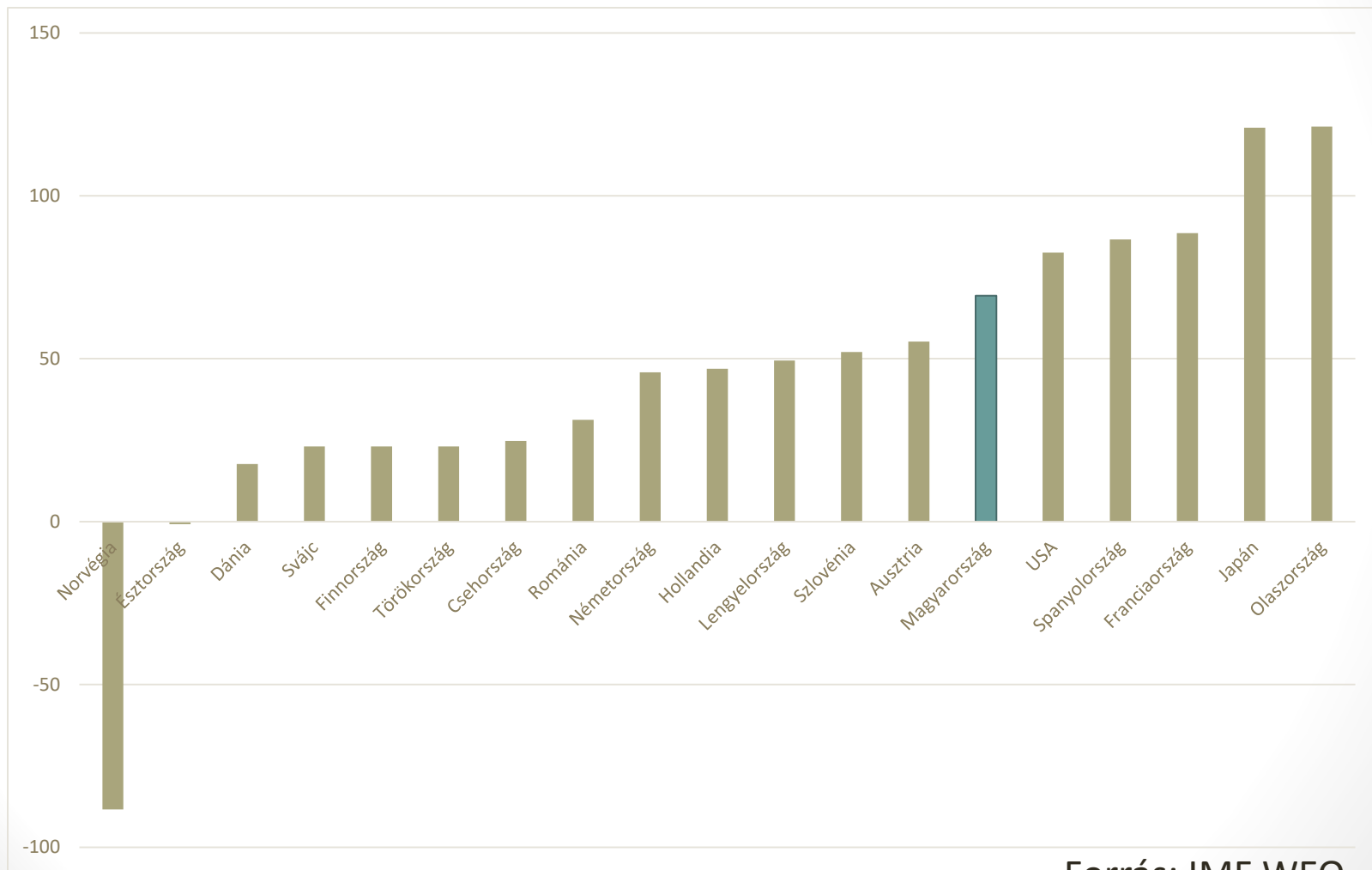
Forrás: IMF WEO

Bruttó államadósság/GDP (2014)

Forrás: Eurostat

Nettó államadósság/GDP, 2017

Forrás: IMF WEO

Monetáris politika

Még szerencse, hogy az emberek nem értik, hogyan működik a monetáris rendszerünk, mert ha értenék, valószínűleg még ma kitörne a forradalom.

Henry Ford

Pénzügyi kormányzás

- Pénzügyi kormányzás: a pénz- és tőkepiacok tevékenységének passzív és aktív szabályozása
- A nemzeti pénzügyi kormányzást gyengítő folyamatok:
 - Globalizáció
 - Dezintermediáció
- Nemzetközi intézményi rend \leftrightarrow Nemzeti szintű pénzügyi kormányzás
- Intézményei:
 - **Jegybank – MNB**
 - PSZÁF
 - PM

Jegybanki működés

- Eredeti feladat: kormány bankja és hitelezője
 - Sveriges Riksbank, Bank of England
 - Magyar Nemzeti Bank
- Feladatai:
 - **Monetáris politika irányítása**
 - **Pénzügyi stabilitás biztosítása**
 - Fizetési és elszámolási rendszer működtetése
 - Jegybankpénz mennyiségi szabályozása
 - Emisszió: papírpénz és érmék kibocsátása
 - Állam bankja, állami szervek számláinak vezetése
 - Kereskedelmi bankok számláinak vezetése, tartalékaik őrzése
 - Devizatartalékok kezelése, devizasabályozás
 - Árfolyampolitika kialakítása
 - Pénzügyi szervezetek felügyelete (PSZÁF)
 - Államadósság kezelése (AKK)
 - Adatgyűjtés, információszolgáltatás

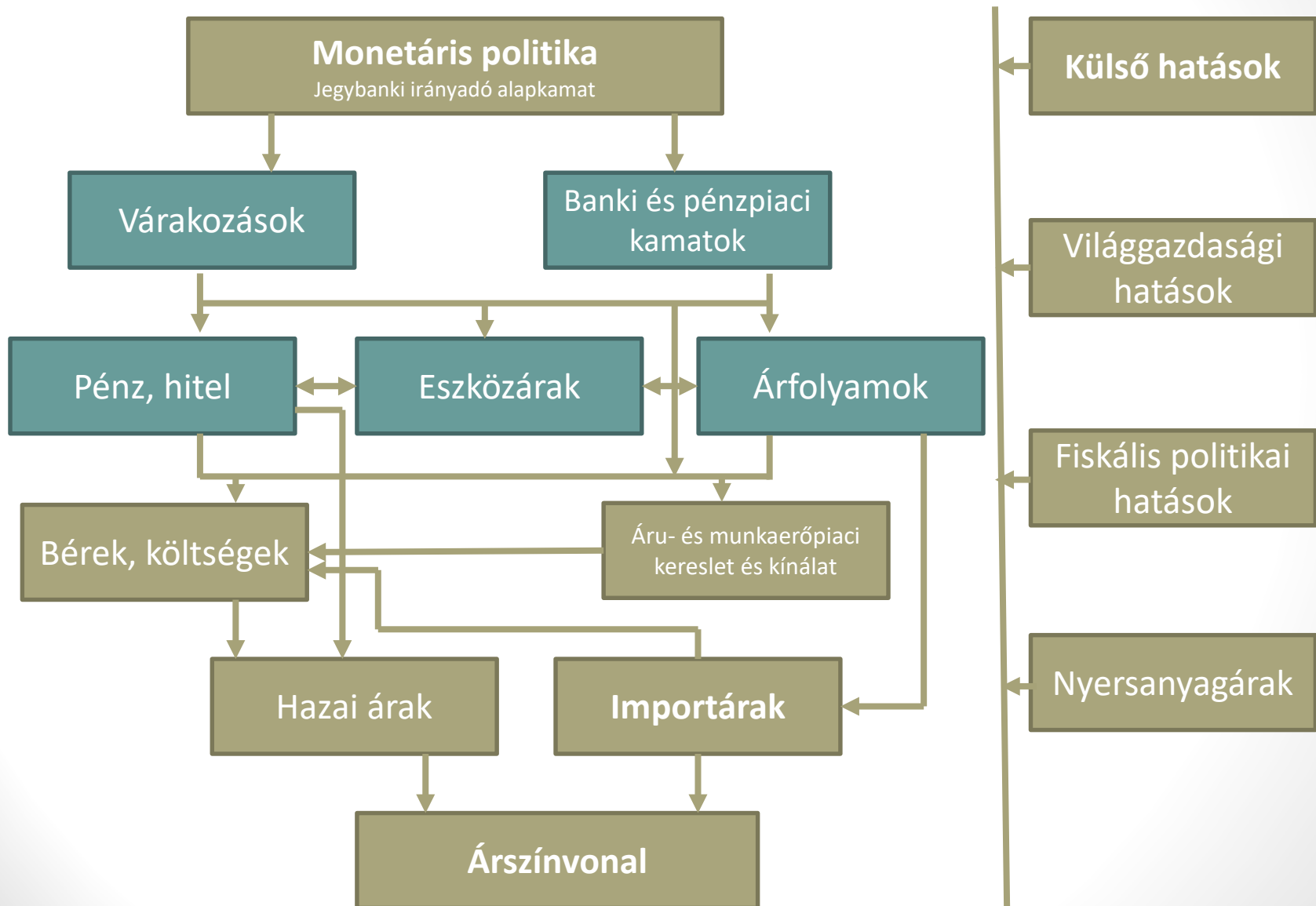
Monetáris politika

- Monetáris politika: A forgalomban lévő pénz mennyiségének a szabályozása, ami a pénzügyi intézményrendszer közvetítő, azaz transzmissziós tevékenysége révén megy végbe.
- Közgazdaságtan
 - Pénz semlegességének elve; $MV=PY$
 - Hosszabb távon a pénz mennyiségének indokolatlan bővítése nincs hatással a reálgazdaságra, csak az árak emelkedését okozza
 - Rövid távon (sokkhatások esetén) indokolt lehet a beavatkozás
 - Érvényesülése erősen vitatott
 - Árstabilitás és a kibocsátási rés kapcsolata

Jegybanki célok

- Kettős mandátum: horizontális célok
 - Hosszú távú árstabilitás ÉS Foglalkoztatás (ÉS kamatszint)
- Hierarchikus célrendszer
 - Árstabilitás
 - Kormány gazdaságpolitikájának segítése
- Egyetlen cél: árstabilitás

Monetáris transzmisszió

Transzmissziós folyamat

- Transzmissziós folyamat: miként gyakorolnak hatást a jegybanki döntések a pénzügyi rendszerre, ill. a reálgazdaságra
- Hatásmechanizmusok:
 - **Kamatcsatorna**
 - Legrövidebb lejáratú ügyletek kamatának befolyásolása → Tovagyűrűzés a pénzügyi rendszer teljes ügylettípus spektrumára
 - Pénzügyi hatás
 - Reálgazdasági hatás: **eszközár-csatorna**
 - Vállalati hatás
 - Háztartási hatás
 - A kamatcsatorna érvényesülését nagyban nehezíti a devizahitelezés elterjedése
 - **Várakozási csatorna**
 - **Hitelcsatorna**
 - **Árfolyamcsatorna**
 - Valuta kereslete
 - Külkereskedelem
 - Importárak

Monetáris politikai rezsimek

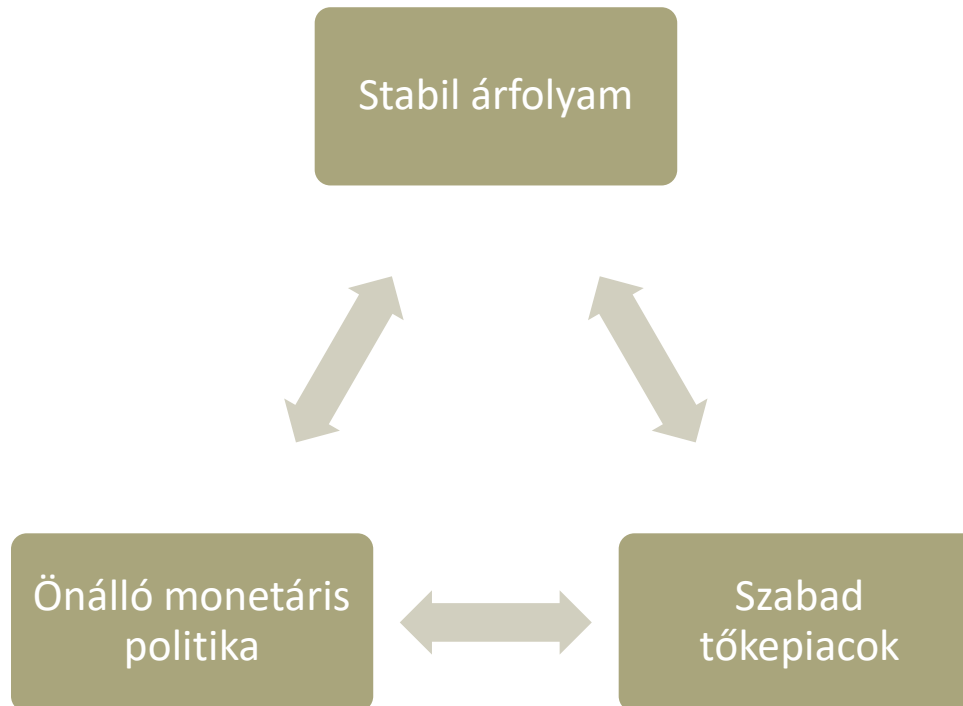
- Monetáris politikai rezsimek: Hogyan kívánja elérni a végső célját a jegybank?
- Típusok:
 - Pénzmennyiségi cél
 - Árfolyamcél
 - Inflációs célkövetés

Pénzmennyiségi cél

- Monetary targeting
- Monetarista irányzat
- Cél: a pénz mennyiségének állandó ütemben való bővítése, ami illeszkedik a gazdaság bővüléséhez
- Napjainkban nem használják

Árfolyamcél

- Exchange rate targeting
- Árfolyamrendszer megválasztása
- Pénzpiaci lehetetlenségi tétel

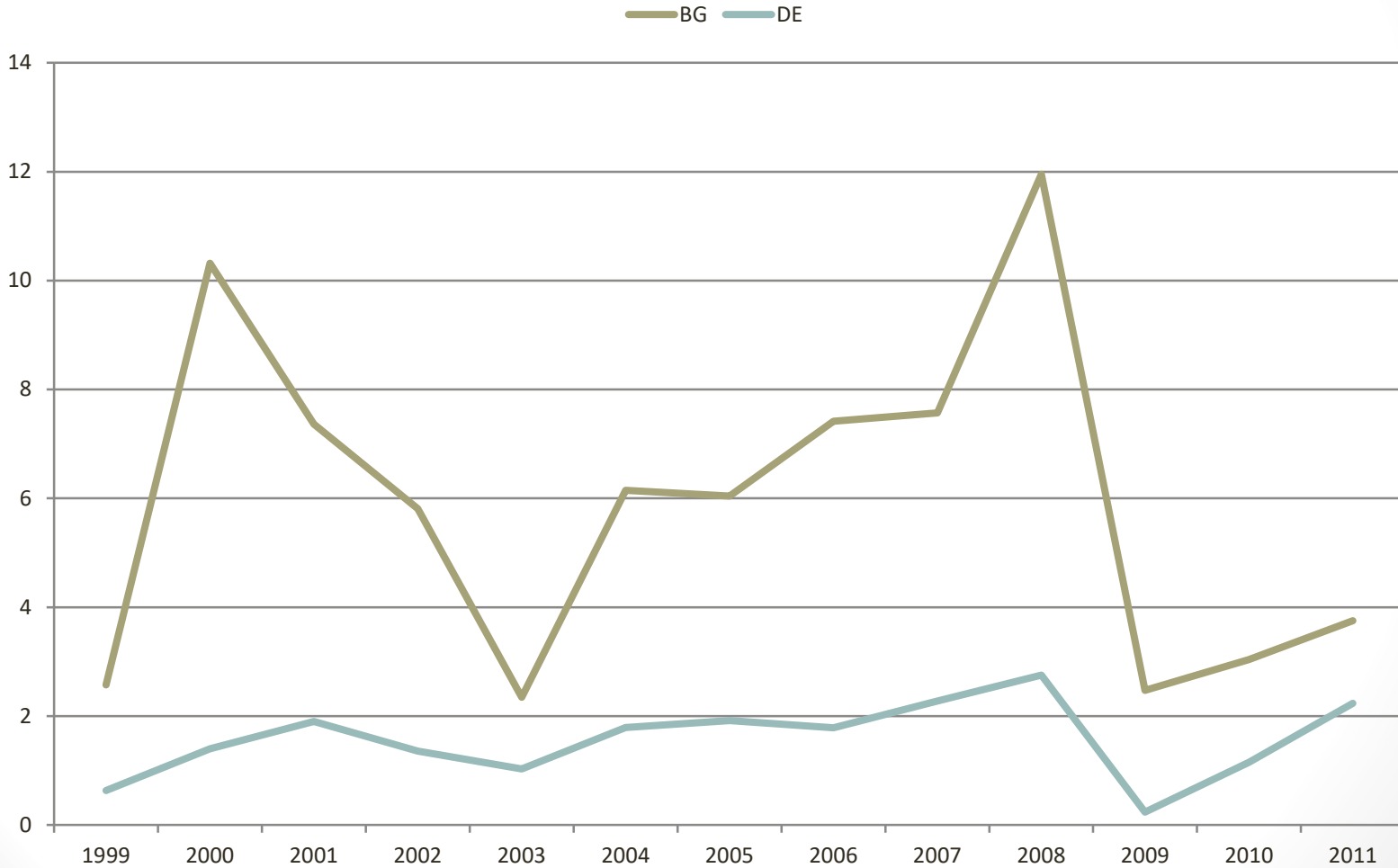

Stabil árfolyam

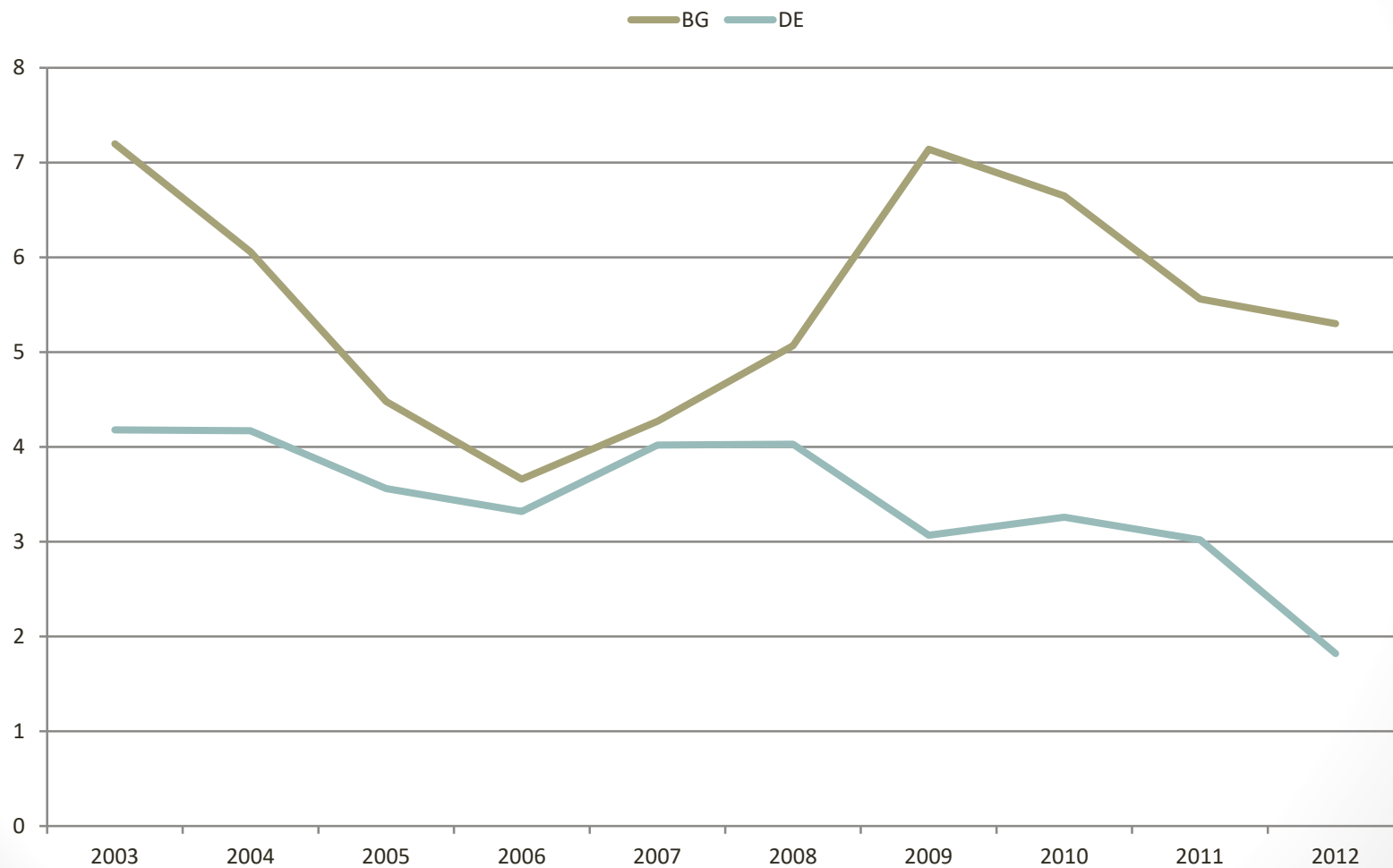
- Árfolyam rögzítése egy horgonyvalutához
- Kötött monetáris politika: fő cél rögzített árfolyam fenntartása
- Importált hitelesség, infláció

- Sokkok kezelése
 - Rugalmas árfolyamrendszerrel az árfolyam változik
 - Stabil árfolyam esetén a pénz mennyisége és az árszínvonal változik

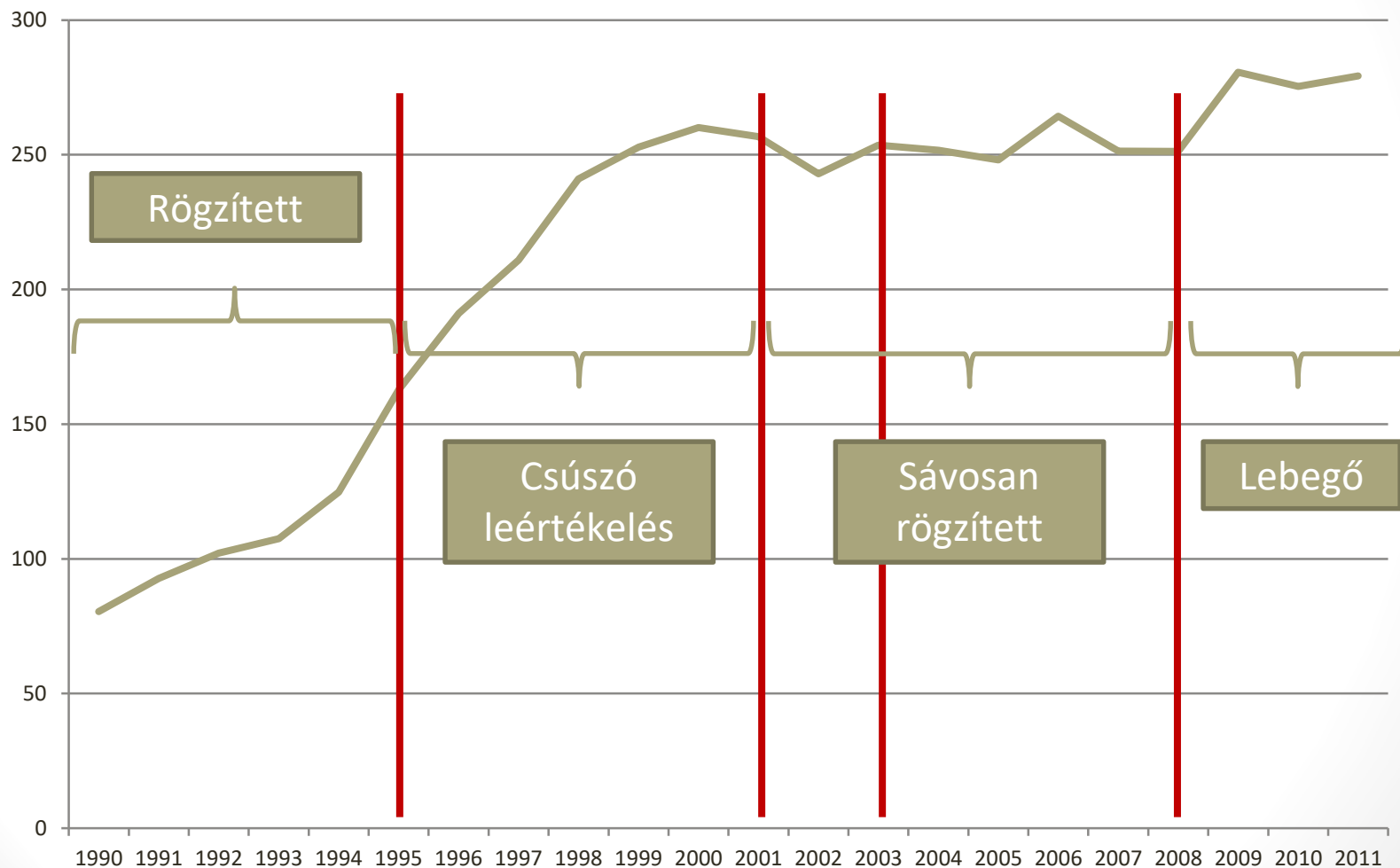
Inflációs ráták

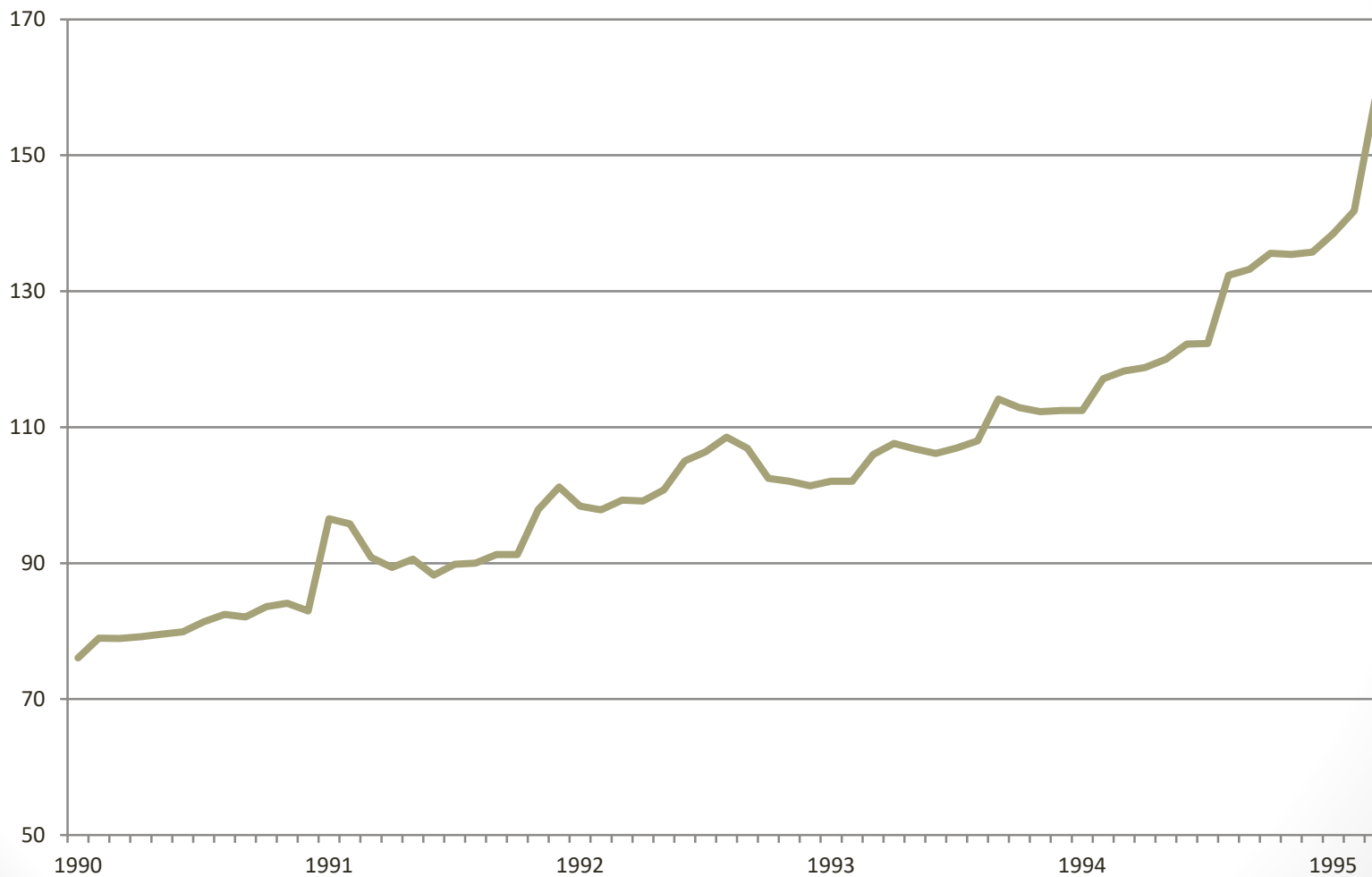
Hosszú távú kamatok

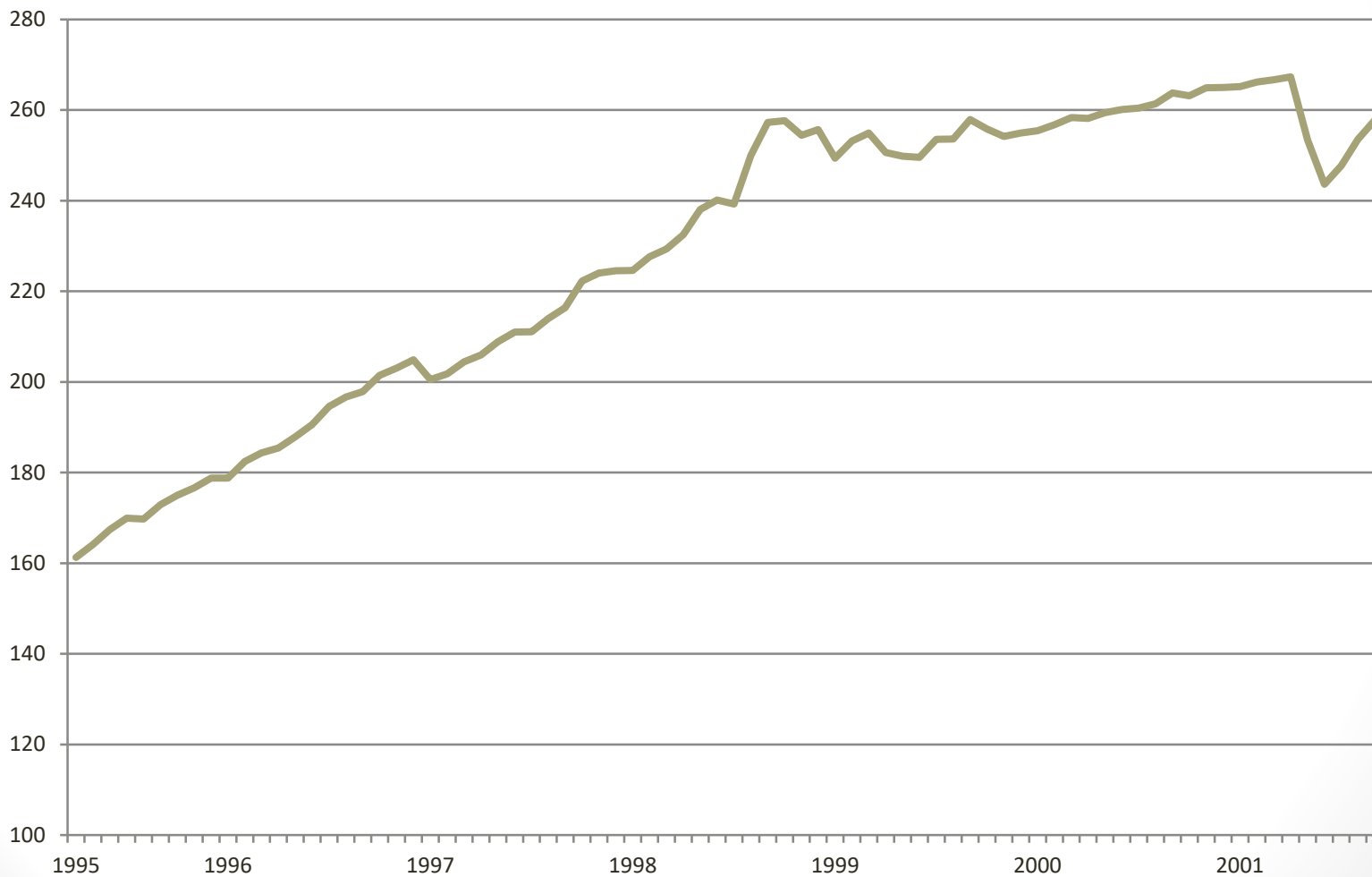
Forint/Euró(ECU) árfolyam

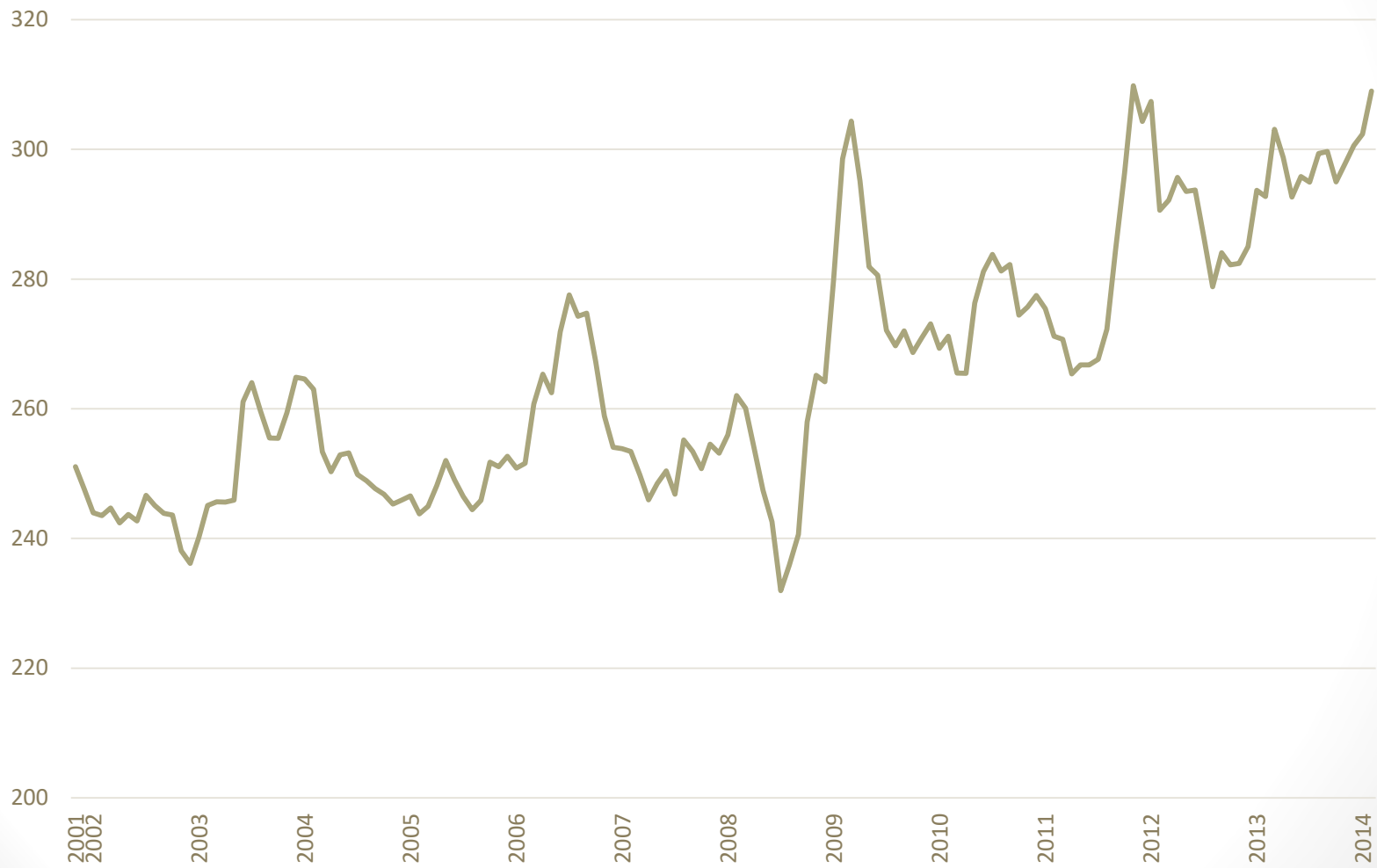
Rögzített szakasz

Csúszó leértékelés

2001 után

Inflációs célkövetés

- Inflation targeting
- Cél: gazdasági szereplők inflációs várakozásainak lehorgonyozása
- Jegybanki inflációs előrejelzés készítése → Középtávú inflációs cél számszerűsítése és nyilvánosságra hozatala
 - Konkrét cél vagy tartomány
- Stratégia lényege: a középtávú cél a legkevesebb áldozattal éri el

- $L_t = \frac{1}{2} * [(\pi_t - \pi^*)^2 + \lambda(Y_t - Y^*)^2]$

- Ahol

- π_t – adott időszak inflációja
- π^* - inflációs cél
- Y_t – adott időszak tényleges nemzeti jövedelme
- Y^* - potenciális nemzeti jövedelem
- Ha $\lambda=0$ szigorú inflációs célkövetés
- Ha $\lambda>0$ reálgazdaság is szerepe kap – rugalmas inflációs célkövetés

- Taylor-szabály: $i_t = r + \frac{1}{2} * (\pi_t - \pi^*) + \frac{1}{2} * (Y_t - Y^*)$

- Ahol

- i_t – adott időszak irányadó kamatlába
- r – egyensúlyi kamatláb

Jegybanki függetlenség

- Racionális vállalkozások elmélete: a kormányt a rövid távú érdekei az árstabilitás felborítására ösztönözhetik, ezért nem képes biztosítani azt
 - Váratlan infláció előnyei
 - Piaci szereplők inflációt várnak → ehhez illesztik a várakozásaikat
- Elemei
 - Intézményi függetlenség
 - Személyi függetlenség
 - elnöke, MT tagjai nem visszahívhatók
 - ciklusokon átnyúló, rotációs elv
 - Működési függetlenség
 - Pénzügyi függetlenség
 - Jogi függetlenség

Jegybank: új hatalmi ág?

- Professionalitás, átláthatóság, gyors döntések lehetősége
- Demokratikus deficit
- Morális kockázat

- 2008 után: árstabilitás jelentőségének háttérbe szorulása

Jegybanki eszközök

- Jegybanki eszköz: a jegybank a kereskedelmi bankokkal lebonyolított ügyleteken keresztül befolyásolja a pénzpiacokat, és éri el céljait

1. Nyílt piaci műveletek

- Fő módszere a repóügylet: visszavásárlási kötelezettséggel megkötött határidős ügylet

1. Irányadó instrumentum

- Fejlett országok (EKB): likviditás bővítés
- Fejlődő országok (MNB): likviditásszűkítés
 - MNB 2 hetes kötvény eladása

2. Hosszabb távú hitelnyújtás

- Legfeljebb egy éves lejárat
- Értékpapír fedezettel nyújtott hitel vagy értékpapír eladása
- Devizaswap

3. Végleges értékpapír adásvétel (nem repóügylet)

2. Kötelező tartalékráta

3. Passzív rendelkezésre állás: O/N (overnight) ügylet

Pénzügyi stabilitás

- Válság, gazdasági sokk idején: likviditás kiszáradása → fizetéseképtelenség veszélye
 - Expanzió: előző eszközök segítségével
 - Végső hitelezői szerep
 - Jegybankképes eszközök körének kibővítése
 - Váltó viszonzleszámítolás
 - „Quantitative easing” – „Mennyiségi lazítás” – Monetáris bázis extrém bővítése – Végső eset
 - Fedezet nélküli hitel nyújtása
 - Hosszabb lejáratú értékpapírok felvásárlása

MERRE HALADUNK?

Youtubeozni jó

- A 2010-es évek gazdaságpolitikájának értékelése:
<https://youtu.be/i9JmBYzaG18>